

LEVENSBSCHRIJVING VAN

DS. A. VERHAGEN

Toegevoegd:

INGEBRUIKNEMING

van het nieuwe kerkgebouw der Gereformeerde Gemeente te Westkapelle op 13 juli 1926 door de weleerwaarde heer **DS. A. VERHAGEN** van Middelburg

NIEUW KERKGEBOUW WESTKAPELLE 1949

HERDENKINGSDIENST

bij het 75-jarig bestaan van de Gereformeerde Gemeente te Westkapelle op zondagmorgen 15 december 1996 door de weleerwaarde heer **DS. J. MIJNDERS**

**STICHTING DE GIHONBRON
MIDDELBURG
2015**

INHOUD

Levensschets Adrianus VERHAGEN, (1887-1959)

1. Afkomst en bekering
2. Roeping tot het ambt
3. Oefenaar in Westzaan
4. Oefenaar in Meliskerke
5. Instituering van de Gereformeerde Gemeente te Westkapelle
6. Oefenaar Verhagen wordt predikant in Middelburg
7. Te water
8. Onder Duitse bezetting
9. Naar Lisse en Kampen
10. 40 jarig jubileum

11. Meningsverschil tussen ds. Verhagen en Dr. Steenblok inzake de aanbieding van genade
 - 11.1 Uit de notulen van de Classis-vergadering Kampen, gehouden op 6 Januari 1953.
 - 11.2 Belangrijke Classisuitspraak
 - 11.3 SYNODE VERGADERING 3 JUNI 1953

12. 'TOT EEN EEUWIGE ZEGEN.' 10 Preken door ds. A. Verhagen
13. Persoonlijke opmerking en terugblik
14. EEN TROOSTWOORD VOOR GODS AANGEVOCHTEN VOLK
Tijdwoord n.a.v. Exodus 17: 8-12, uitgesproken zondag 21 juni 1953 in verband met de bijzondere omstandigheden in de Gereformeerde Gemeenten in Ned.

15. Afscheid van Ds. A. Verhagen van Kampen
16. Bevestiging en intrede van Ds. A. Verhagen te Gouda
17. Procedure over het Kerkgebouw
18. De laatste maanden en het einde
19. Terugblik

Bijlagen:

A. INGEBRUIKNEMING

van het nieuwe kerkgebouw der Gereformeerde Gemeente te Westkapelle op 13 juli 1926 door de weleerwaarde heer **DS. A. VERHAGEN** van Middelburg

B. NIEUW KERKGEBOUW WESTKAPELLE 1949

C. HERDENKINGSDIENST

bij het 75-jarig bestaan van de Gereformeerde Gemeente te Westkapelle op zondagmorgen 15 december 1996 door de weleerwaarde heer **DS. J. MIJNDERS**

Levensschets Adrianus VERHAGEN, 1887-1959

'Het is goed voor een man, dat hij het juk in zijn jeugd draagt.'

Adrianus Verhagen heeft dit bij ondervinding doorleefd! Ook wat de kanttekeningen bij deze tekst uit Klaagliederen 3 vers 27 vermelden: 'Dat is voor een iegelijk. Anderen verstaan door man een treffelijke man. Dat hij kruis en tegenspoed lijdt, en zich aan de discipline onderwerpt, opdat zijn boze en verdorven natuur getoomd en getemd worde. Eer de zonde te diep in zijn hart wortele en ten enenmale over hem heerse.'

Adrianus Verhagen werd op 3 maart 1887 te Vlaardingen geboren als zesde kind in het gezin van Jan Verhagen en Dina Cornelia van den Yssel. Vader Verhagen dreef een kapperszaak aan de Waalstraat in Vlaardingen en was naast kapper ook bedienaar bij begrafenissen. Aanvankelijk behoorde het gezin Verhagen tot de Nederlandse Hervormde Kerk, waar Adrianus ook is gedoopt. Later sloot het gezin zich aan bij de Gereformeerde Kerk.

Toen Adrianus vijf jaar was, werd hij getroffen door een ernstige ziekte. Ten gevolge van deze ziekte ontstonden er verlamningsverschijnselen en een groeistoornis aan zijn rechterbeen. Zijn ouders hadden groot verdriet daarvan. Het was ook een streep door de rekening van vader Verhagen, omdat zijn opvolging hierdoor onmogelijk werd. Van zijn vijfde tot zijn twaalfde jaar heeft Adrianus ongeveer twintig keer in het ziekenhuis gelegen. Al de ingrepen en behandelingen brachten evenwel geen verandering in de ontstane handicap. Toen Adrianus op zijn twaalfde jaar voorgoed uit het ziekenhuis werd ontslagen, was zijn invaliditeit definitief. De eerste tijd was dat goed te merken. Later werd dat minder merkbaar, doordat de prothesen waren verbeterd. Door deze ontwikkelingen had hij de lagere school bijna altijd moeten verzuimen.

Zijn ouders zochten in verband met zijn handicap zittend werk voor Adrianus; hij werd leerling-schoenmaker.

Adrianus kon niet doen wat hij eigenlijk wilde, want hoewel hij een opvoeding kreeg van zijn ouders op grond van Gods Woord, trok zijn hart naar de wereld. Later kreeg hij in te zien dat de Heere in Zijn goedheid en liefde hem deze weg deed gaan door hem reeds in zijn jeugd een juk op te leggen. Daardoor kon hij niet doen wat hij wilde, want zijn boze en verdorven natuur werd er door getoomd en getemd. Het behoedde hem ervoor dat de zonde te diep in zijn hart zou wortelen en ten enenmale over hem zou heersen.

Toen hij zestien jaar was, werd hij door de Heere stilgezet op zijn levensweg. De Heere werkte in hem andere keuzes en een begeerte om voor Hem te leven. De Heere leerde hem de diepte van zijn geestelijk ongeluk zien en werkte in hem een droefheid naar God. Er was niet alleen een inkeer in zijn leven, maar ook een afkeer van de zonde en van de wereld. Hij leerde door Gods genade de weg van wederkeer tot de Heere, Die alleen recht op hem had. Er werd een liefde in zijn hart gewerkt tot de Heere, Zijn dag, Zijn Woord en Zijn volk. De Heere sprak tot zijn ziel met het woord uit 1 Johannes 2:17: 'En de wereld gaat voorbij, en haar begeerlijkheid; maar die de wil van God doet, blijft in der eeuwigheid.'

Er ontstond een hartelijke betrekking tot Gods volk, in de omgang waarmee hij veel mocht leren. Hijzelf zegt daarvan: 'Vanwege de omstandigheden van mijn lichaam heb ik op school weinig kunnen leren, maar tot roem van Gods genade mag ik zeggen dat het gezelschapsleven met Gods volk mijn leerschool werd. Daar heb ik geleerd dat er buiten mij een weg is in Christus Jezus, een ruimte in Hem wordt ontsloten, voor de grootste der zondaren. Ik kan u zeggen, dat heeft mij met de bruidskerk leren

betuigen: "Al wat aan Hem is, is gans begeerlijk. Zulk een is mijn Liefste; ja, zulk een is mijn Vriend, gij dochters van Jeruzalem!" Al Gods kinderen, dat waren mijn vrienden; aan hun voeten mocht ik zitten en uit de praktijk van het leven dat onderwijs ontvangen, waar je innerlijk leven duidelijk in werd aangegeven en waar je leiding ontving om in een weg van ootmoedigheid te wandelen.'

Het leven met de Heere werkte ook in zijn hart een begeerte om in Zijn dienst werkzaam te mogen zijn. Deze begeerte nam hem zó in beslag dat het merkbaar werd in zijn dagelijks werk.

Na enkele jaren als knecht in een schoenmakerij te hebben gewerkt, was hij een eigen zaak begonnen. Echter, doordat hij zó bezet was met de begeerte om uit te gaan in Gods wijngaard, ging de gang in dat bedrijf eruit. Hij deed zijn bedrijf van de hand en werd weer knecht in een schoenmakerij, eerst in Rotterdam, later in Nieuwerkerk aan den IJssel. Hier werd hij betrokken bij de leiding van een zondagsschool. Met al de liefde van zijn hart onderwees hij de jeugd uit het Woord van God.

In september 1907 vestigde hij zich weer in Vlaardingen. Op 26 oktober 1907, een maand later dus, richtte hij met A.D. Baars en A. Kalkman de zondagsschool 'Samuël' op. Deze zondagsschool ging uit van de Vrije Gereformeerde Gemeente van Vlaardingen, die vanaf 1901 werd bediend door ds. C. Densel en waarbij hij zich inmiddels aangesloten had.

Door dit alles werd de begeerte bij Verhagen sterker om zich geheel aan de dienst des Heeren te geven. Hij wist echter niet langs welke weg dit zou moeten. Daar kwam nog bij dat hij zich bewust was van zijn geringe kennis van het Woord van God en de geschriften die daarop gegrond zijn. Met niemand sprak hij erover; hij legde de vragen van zijn hart aan de Heere voor, in het geloof dat voor Hem geen ding onmogelijk is. De Heere bepaalde hem bij het Schriftwoord uit Jesaja 42:19: 'Wie is er blind dan Mijn knecht, en doof, gelijk Mijn bode, die Ik zende?'

Tijdens de bevestiging van ds. G.H. Kersten door ds. A. Janse op 22 april 1906 te Rotterdam, waar Verhagen ook bij aanwezig was, schonk de Heere de zekerheid in zijn ziel dat hij ook eenmaal Gods Woord zou uitdragen. Doordat Verhagen als lid van de Vrije Gereformeerde Gemeente van Vlaardingen zitting had in een comité dat andere predikanten uitnodigde, kwam hij in contact met ds. D.C. Overduin van de Gereformeerde Gemeente te Amsterdam. Na een preek door deze predikant te Vlaardingen over de wonderbare visvangst en de opdracht van Christus aan de discipelen nam Verhagen schriftelijk contact op met ds. Overduin. Deze nodigde Verhagen uit eens bij hem te komen logeren. Dat gebeurde op zaterdag 4 april 1908.

De maandagavond daarop nodigde de kerkenraad van Amsterdam Verhagen uit ter vergadering te komen om mededeling te doen van zijn innerlijke werkzaamheden. Na hem gehoord te hebben, het was inmiddels half elf, verzocht dit college hem een preek te houden. Deze preek werd niet alleen door hen aangehoord, maar ook door de echtgenote van ds. Overduin en haar dienstbode. Verhagen sprak over Genesis 1:2a: 'De aarde nu was woest en ledig, en duisternis was op den afgrond.' Na de gehouden preek verzocht de kerkenraad hem om over twee dagen voor te gaan voor de gemeente.

Verhagen zei later hierover: 'Als je dit in een boekje leest, zou je er een vraagteken achter zetten. Want, laat ik het maar eerlijk zeggen, ik had een gewoon pakje aan en mijn handen waren nog zwart van de schoenmakerij!'

Hij sprak die woensdagavond over de knecht van Abraham, die gezonden werd om voor Izak een vrouw te halen. Ds. Overduin had met instemming deze preek beluisterd en stelde voor dat Verhagen de volgende avond, donderdag 9 april, zou voorgaan in de Gereformeerde Gemeente onder het kruis te Westzaan. Verhagen, die ook geen notie

had van kerkorde en kerkrecht, zei alleen dat hij zich onbekwaam gevoelde. Hij stemde ten slotte toe, nadat ds. Overduin hem toezegde mee te zullen gaan.

In Westzaan waren ze er aanvankelijk helemaal niet mee in hun schik; het feit dat ds. Overduin erbij aanwezig zou zijn, loste de bezwaren op! Verhagen, op de preekstoel staande, kreeg het benauwd, want hij kon in die grote Statenbijbel met de gotische letters de tekst slechts met de grootste moeite vinden. Hij preekte over Ruth 1:16b: 'Uw volk is mijn volk, en uw God mijn God.'

Ouderling J. Glas, die Verhagen na de dienst 'van de preekstoel haalde', zei tegen hem: 'Jongen, kom je zondag weer?' Verhagen antwoordde: 'Alstublieft!'

Met de boodschap van de broeders uit de kerkenraad van Westzaan en hun consulent dat de Heere wat anders te doen had voor Verhagen dan schoenen repareren, ging Verhagen weer naar Vlaardingen. Thuisgekomen zegde hij zijn betrekking op, verdeelde zijn gereedschap en gaf zich over aan de leiding des Heeren.

Kort hierna ontving hij een benoeming van de Gereformeerde Gemeente onder het kruis te Westzaan om daar als lerend ouderling werkzaam te zijn. Op 17 april 1908 werd Verhagen door ds. D.C. Overduin aldaar bevestigd met een preek over 2 Timotheüs 2:1: 'Gij dan, mijn zoon, word gesterkt in de genade, die in Christus Jezus is.' Ds. Overduin gebruikte het formulier tot bevestiging van ouderlingen, zodat Verhagen vanaf dat moment als zodanig aan de gemeente van Westzaan verbonden was. Eigenlijk was hij oefenaar, die in dit werk nog oefeningen moest maken.

Zijn vertrek uit Vlaardingen werd door het bestuur van de zondagsschool 'bejammerd', omdat hij 'de meeste stichting kon geven onder de kinderen' en omdat hij 'aangename gaven' had.

Op 4 november 1909 huwde Adrianus Verhagen met Adriana van der Burg uit Vlaardingen.

Na hun huwelijk vestigden zij zich in een door de Westzaanse gemeente gebouwd huisje naast de kerk dat, aldus Verhagen, 'door liefdehanden volgedragen werd'. Uit dit huwelijk werden vier kinderen geboren, drie meisjes en één jongen.

Bij Verhagen leefde de begeerte om tot de volle bediening van Woord en sacramenten te worden toegelaten. Om hiertoe te geraken, was het nodig om met medewerking van de kerkenraad een verzoek in te dienen bij de classis om gehoord te worden inzake bekering en roeping. De gehoorde persoon zou bij instemming door de classis direct daarna een proefpreek moeten houden. Bij een positieve beslissing werd dan een opleiding gevolgd bij een aangewezen predikant. Het eindexamen werd afgelegd voor de Particuliere Synode. Gelet op de Independentische opvattingen en het onkerkrechtelijk handelen van ds. D.C. Overduin mocht worden verwacht dat dit pad voor Verhagen niet bepaald effen zou zijn. De medewerking van de classis bleek inderdaad niet groot. Een broeder zei: 'Broeder Verhagen is door de verkeerde deur binnengekomen en door de verkeerde hand binnengeleid en Westzaan had de verkeerde deur geopend.'

Deze ontwikkeling, gevoegd bij het feit dat Verhagen enorm opzag tegen een door de classis noodzakelijk geachte studie, leidde ertoe dat Verhagen oefenaar bleef. Later, nadat ds. Overduin had erkend in dezen onordelijk en onkerkrechtelijk te hebben gehandeld, is Verhagen gehoord inzake bekering en roeping door de synodale deputaten van de Gereformeerde Gemeenten in een vergadering gehouden te Zeist. Deputaten waren: ds. A. Janse, ds. H. Roelofsen en ds. J.R. van Oordt; zij handelden conform de besluiten bij de vereniging van 1907 met betrekking tot studie van aanstaande predikanten. De uitslag van dit onderzoek was dat Verhagen toestemming

kreeg om in de Gereformeerde Gemeenten voor te gaan als oefenaar.

In 1914 nam oefenaar Verhagen het beroep aan naar Meliskerke. Nog steeds leefde bij hem de begeerte om predikant te worden, maar na de teleurstellende gang van zaken op de classis Amsterdam wilde hijzelf geen stappen ondernemen om in de volle bediening gesteld te worden. Al vóór zijn komst naar Meliskerke had hij aan de kerkenraad kenbaar gemaakt dat hij om verschillende redenen bezwaren had om te gaan studeren. De kerkenraad heeft toen, na advies omtrent de procedure ingewonnen te hebben bij ds. G.H. Kersten, de classis Middelburg verzocht om oefenaar Verhagen te horen en hem bij een positief advies aan de Particuliere Synode Zuid voor een onderzoek voor te dragen. Het advies van de classis was positief. Op 13 juli 1915 kwam de Particuliere Synode bijeen. Deze besloot om na drie maanden niet alleen oefenaar Verhagen maar ook student R. Kok te examineren. Vier predikanten examineerden, ieder in twee vakken. Na beraad besloot de synode beide broeders toe te laten tot de volle bediening van Woord en sacramenten. Staande werd hun Psalm 134:3 toegezongen.

Beide broeders waren nu direct beroepbaar.

Meliskerke vernam tot haar grote teleurstelling dat Verhagen het op hem uitgebrachte beroep van de gemeente Leiden had aangenomen. Ds. Verhagen deed zich kennen als iemand die altijd op vriendelijke en opgewekte wijze omgang had met zijn medemens. Zijn opgewekte gemoedsstemming veranderde echter vrij snel bij enige tegenslag. Dat kon dan niet alleen zijn bij ziekte van zijn vrouw of kinderen, maar ook indien er in zijn ambtelijk werk tegenslagen of moeilijkheden waren. Het was meestal zijn vrouw die hem dan trouw terzijde stond. Zelf geen vreemde zijnde van het werk der genade, was zij dan een hulp tegenover hem om hem met raad en daad te helpen. Dat was een grote zegen, niet alleen voor ds. Verhagen, maar ook voor de gemeenten die hij mocht dienen. Daarbij was zijn vrouw zeer gastvrij.

Ds. Verhagen kon ook op ontspannen wijze omgaan met zijn handicap, niet alleen bij ouderen, maar ook bij kinderen. Eens logerend bij het vervullen van een zondagse dienst in een vacante gemeente, gebeurde het dat de kinderen van de familie waar hij te gast was 's avonds niet naar bed wilden. De aandrang van moeder baatte niet om de jeugd naar bed te krijgen; ze luisterden liever naar de verhalen van ds. Verhagen. De predikant begreep dat hij nu iets moest doen wat zou helpen. Hij gespte onmerkbaar zijn prothese los en liep plotseling zwaaiend met de prothese in de hand op de jongelui af, die bijna over elkaar rollend van ontsteltenis de kamer uitstoven. Het optreden van ds. Verhagen had perfect geholpen!

In de prediking was hij iemand die het Woord van God recht predikte. Alles wat van de mens was, sneed hij weg; alleen het werk van een Drie-enig God in het zondaarshart had waarde. Zo predikte hij op Schriftuurlijke wijze dood en leven, zonde en genade, waarbij hij deed uitkomen dat de deur van de genade niet op een kier, maar wagenwijd openstaat voor armen en ellendigen die op alles van henzelf de dood moesten schrijven, maar nochtans leerden hopen op Zijn Woord.

Zijn woordgebruik was in de stijl van die tijd: eenvoudig, origineel, aansprekend en zo dat jong en oud geboeid werden. Daarbij was de spraakhinder waarmee hij was behept, geen hindernis voor de luisteraar. Het hoorde er gewoon bij; zo was ds. Verhagen.

In de omgang was hij vriendelijk, gericht op de ander, zijn medemens, met een Bijbelse, sociale instelling. Zo sloeg hij in zijn Middelburgse gemeente geen vergadering van de diakenen over; hij wilde als herder weten welke noden en zorgen er waren in zijn kudde. Dat terwijl de maatschappelijke noden tijdens de economische

crisis in de jaren dertig niet gering waren. Ook bij verscheidene overheidsinstanties en andere organen was ds. Verhagen geen onbekende verschijning. Door zijn vriendelijkheid en zijn invoelingsvermogen voor de medemens genoot hij achting en respect. Op sociaal-maatschappelijk terrein kon hij ook een boodschap brengen. In zijn herderlijke zorg was hij trouw. Met liefde kon hij door eigen ondervinding onderwijs geven aan anderen in hun geestelijke noden. Zijn gevoel voor humor heeft vele malen gediend om op momenten waarop dat nuttig en nodig was een 'vastgelopen kar' weer vlot te trekken. Hij kon ook goed luisteren, maar als hij het om bepaalde redenen zat werd, zei hij het wel. Wat hem sierde, was dat hij zijn ongelijk ruiterslijk kon erkennen tegenover jong en oud.

Ds. Verhagen werd op 19 september 1915 in Leiden bevestigd door ds. Jac. Overduin van Lisse.

In 1917 verwisselde hij Leiden voor Dirksland. Hij betrok met zijn gezin de pastorie aan de Voorstraat. Evenals in Leiden bevestigde ds. Jac. Overduin hem als predikant in de gemeente van Dirksland.

Na drie jaar nam hij weer afscheid van Dirksland om in de gemeente van Middelburg de herdersstaf op te nemen. Ds. R. Kok bevestigde hem op 17 april 1921. In 1924 werd door de tactvolle leiding van ds. Verhagen voor het eerst een kerkorgel in gebruik genomen in deze van oorsprong Ledeboeriaanse gemeente. Voor- en naspelen werden voorlopig niet toegestaan. Tegenstanders van de komst van het orgel vroegen een bewijs uit het Nieuwe Testament dat het geoorloofd gebruik van een orgel in de eredienst aangaf. Ds. Verhagen ontwapende hen door de vraag naar een bewijs uit de Schrift dat vrouwen aan het Heilig Avondmaal hebben deelgenomen. De betrokkenheid tot het onderwijs van de jeugd van ds. Verhagen kwam uit bij zijn inzet in het stichten van een eigen school in Middelburg. Hij opende die op 29 oktober 1926. In 1921 had hij overigens ook de school in Herkingen geopend.

In Middelburg heeft ds. Verhagen een zeer druk leven gehad. Zondags preekte hij drie keer in zijn gemeente. Daar kwam bij dat hij jarenlang de enige predikant in de classis Middelburg was. Dat betekende dat hij als consulent vaak geraadpleegd werd. Overigens nam hij zijn taak als consulent zeer getrouw op, wat tot uitdrukking kwam in het feit dat hij regelmatig kerkenraadsvergaderingen in zijn consulentgemeenten bijwoonde. Het legde beslag op zijn tijd, maar het was tot welzijn van de gemeenten en dat zocht hij.

Op vrijdag 14 augustus 1931 overkwam hem een ongeval, doordat hij met twee dochters en drie andere meisjes in de auto waarin zij zaten in Enkhuizen te water geraakte. Ds. Verhagen wilde de Dromedarisbrug over met de auto. Deze was echter gesloten voor autoverkeer. Bij het keren van de auto reed deze, doordat ds. Verhagen in plaats van te remmen op het gaspedaal trapte, achteruit van een hoge wal het water in. Ds. Verhagen dacht met de inzittenden om te komen, maar zij werden allen wonderlijk gespaard. Door omstanders konden zij op het droge worden gebracht. Net voor de situatie echt hachelijk werd, kon ds. Verhagen als laatste uit de auto worden bevrijd. Na door omwonenden van droge kleren te zijn voorzien, keerden zij huiswaarts. Zondags preekte ds. Verhagen, naar aanleiding van wat hij en de inzittenden hadden doorstaan, in Middelburg over 2 Korinthe 1:10: 'Die ons uit zo groten dood verlost heeft, en nog verlost; op Welken wij hopen, dat Hij ons ook nog verlossen zal.'

Toen ds. Verhagen enige tijd daarna in Enkhuizen preekte, bediende hij het Woord uit Johannes 1:40b: 'En het was omtrent de tiende ure.'

Na de gemeente te Middelburg 21 jaar te hebben gediend, vertrok ds. Verhagen in 1942 naar Lisse. In Lisse maakte hij de drie laatste oorlogsjaren mee. In deze periode deed hij zich kennen als een praktische vaderlander met een warm hart. Zijn koningsgezindheid was bijzonder, terwijl de drieslag God, Nederland en Oranje hem dierbaar was. Hij stimuleerde hulpverlening aan hen die in de oorlog werden gedwongen om in Duitsland te gaan werken. Het verzenden van boeken, levensmiddelen en dergelijke had zijn pastorale belangstelling. Tweemaal per maand zorgde hij ervoor dat een kort verslag van een door hem gehouden preek kon worden meegezonden, tegelijk met een brief van de kerkenraad, waarin de voornaamste gebeurtenissen in de gemeente waren weergegeven. Ook werd onder zijn leiding voor een groep onderduikers gezorgd. Ter gelegenheid van de bevrijding in 1945 preekte ds. Verhagen over Psalm 126:3: 'De HEERE heeft grote dingen bij ons gedaan; dies zijn wij verblijd.' Van de preek, die in druk verscheen, werd een exemplaar toegezonden aan Koningin Wilhelmina en aan Prinses Juliana.

Op tweede kerstdag 1946 nam hij het beroep aan naar Kampen, alwaar hij pas op 25 juni 1947 werd bevestigd. Zijn bevestiger was ook dit keer ds. R. Kok. Een jaar later, op 21 april 1948, herdacht hij zijn 40-jarig jubileum. Hij werd onder anderen toegesproken door ds. P. Honkoop sr., aan wie hij zeer verbonden was. Ds. Honkoop zei op de hem eigen wijze: 'De Heere heeft u gearresteerd en uit de wereld en de zonde opgehaald, opdat u als een vat der barmhartigheid op aarde zou worden gesteld en de heerlijkheid van Jezus Christus in u zou worden geopenbaard. Maar boven dat alles had het God goedgeacht u niet langer te laten in de schoenlapperij, maar u op te halen uit de geringheid en u te gaan stellen op de kansel, opdat God verheerlijkt zou worden. Neen, geen lapwerk wordt daar gebracht door u, maar de volle raad Gods mag u verkondigen, opdat de eeuwige zaligheid in Christus geopenbaard, leiden mag tot zaligheid en tot de voltooiing van dat huis, dat God Zelf gebouwd en gefundeerd heeft in Christus Jezus, Die de vaste grondslag der zaligheid mag zijn.'

Bij de ingebruikneming van de nieuwe kerk in Kampen werd onder anderen het woord gevoerd door burgemeester Oldenhof. Deze sprak de wens uit dat Gods zegen zou rusten op de bediening van Zijn Woord in het nieuwe gebouw. Ook memoreerde hij de inzet van ds. Verhagen als predikant. Na zijn vele functies in de Gereformeerde Gemeenten te hebben genoemd, deelde hij tot ieders verrassing mee dat het Koningin Juliana had behaagd ds. Verhagen te benoemen tot ridder in de Orde van Oranje Nassau. Tijdens het zingen, na het opspelden van het ordeteken, ontroerde ds. Verhagen zichtbaar.

In 1955 verwisselde ds. Verhagen Kampen voor Gouda. Hier zou hem een moeilijke tijd wachten. De rechter wees het kerkgebouw in Gouda toe aan het in 1953 uitgetreden deel van deze gemeente, zodat naar een andere plaats van samenkomst moest worden omgezien. Het viel ds. Verhagen zwaar dit alles te moeten meemaken. De Heere gaf hem echter te mogen zien op Christus, Die getuigde: 'De vossen hebben holen, en de vogelen des hemels nesten; maar de Zoon des mensen heeft niet waar Hij het hoofd nederlegge.' In de gestalte van een onwaardige mocht ds. Verhagen in deze nood het volkomen met Gods wil en weg eens worden.

Op 17 april 1958 mocht hij nog in de kerk aan het Stationsplein zijn 50-jarig ambtsjubileum herdenken.

Binnen het geheel van de Gereformeerde Gemeenten nam ds. Verhagen door zijn opstelling en ervaring een grote plaats in. Meerdere keren was hij preses van particuliere en generale synoden. Daarnaast dienden hij de gemeenten in verscheidene commissies en deputaatschappen. Geruime tijd was hij voorzitter van het Curatorium

van de Theologische School, terwijl hij een aantal jaren penningmeester was van het Deputaatschap voor de Zending, de emerituskas, de kas voor bijzondere noden en die van de commissie tot behartiging van de belangen van de militairen. Voorts was hij deputaat bij de hoge overheid en gaf hij zijn medewerking aan de rubriek 'Varia' van De Saambinder.

Van 1926 tot 1942 was hij lid van het bestuur van de Scholenbond van de Gereformeerde Gemeenten. Verder was hij voorzitter van het Landelijk Verband van Jongelingsverenigingen. Op 21 juni 1946 verscheen het eerste nummer van het blad Daniël. Tot aan zijn overlijden was hij hoofdredacteur van dit blad, dat de liefde van zijn hart had.

Voorts besteedde hij bijzondere aandacht aan de contacten met de militairen. Onder zijn bezielende leiding zijn er heel wat pakketten verzonden naar militairen die in het overzeese dienden. Het blad Daniël diende als een zeer belangrijke schakel in de contacten met hen.

Niet alleen de jongelingsverenigingen, maar ook de meisjesverenigingen hadden zijn warme belangstelling. Hij verleende alle steun bij de oprichting van het Landelijk Verband van Meisjesverenigingen. Bij alles wat hij op het laatst van zijn leven moest loslaten, viel dat van het werk voor de jeugd hem wel het zwaarst.

Op zondag 19 juli 1959 preekte hij voor het laatst. Zijn tekstkeuze was Psalm 40:4: 'En Hij heeft een nieuw lied in mijn mond gegeven, een lofzang onzen Gode; velen zullen het zien, en vrezen, en op de HEERE vertrouwen.' Op zaterdag daaraanvolgend werd hij opgenomen in het ziekenhuis. Op de avond vóór zijn sterven ging het laatste gesprek dat hij met zijn vrouw en kinderen had, over de inhoud van Psalm 138. In het laatste vers lag zijn troost en al zijn houvast: 'De HEERE zal het voor mij voleinden; Uw goedertierenheid, HEERE! is in eeuwigheid; en laat niet varen de werken Uwer handen.'

Vrijdag 31 juli 1959 ontsliep hij op de leeftijd van 72 jaar. Met ontroering werd het overlijden van deze Godsgezant vernomen.

Marinus Nijssse dichtte op zijn overlijden:

*Hij moest als Jakob hinkend door het leven,
zijn heupspier werd bij 't worstelen ontwricht:
verlorenheid zag hij in klaar gezicht,
alleen genade kon hem redding geven.*

*Van die gená getuigen werd zijn streven:
van Sions Koning bracht hij blij bericht;
zovelen heeft hij, door zijn woord gesticht,
en gans verloor'nen tot de Borg gedreven.*

*Nu heeft hij 't loon ontvangen van een knecht.
'Gezegende, kom in!' heeft God gezegd,
'Gij moogt 't bereide Koninkrijk beërven.'*

*Hij glanst nu als een ster aan 't firmament,
geniet een vrede, die men hier niet kent...
O zaligheid, om zó te mogen sterven!*

Geschriften

Drie leerredenen, handelende over Marcus 13:37, Lucas 15:8-10, Genesis 49:3, 4, Kampen 1927.

Een viertal leerredenen, Middelburg z.j.

De verhoring van Hanna's bede of Moedersmart en Moedervreugde (...), Nieuw-Beijerland 1928.

Het profetisch Woord, Nieuw-Beijerland 1935.

Zoude ik verhalen van Jeftha, Nieuw-Beijerland z.j.

Godverheerlijkende lessen uit de school van Jezus Christus, Gorinchem 1940.

De roemtaal des geloofs, Gorinchem 1941.

Dank en bede, bevrijdingspredikatie (5 mei), Dordrecht 1945.. Verborgen Manna, Wemeldinge 1946.

Des Heeren Troostrede tot Zijn vreezend Volk, Rotterdam z.j.

Het geloof der vaderen, z.p. z.j.

De Koning leve! Gedachtenispredikatie, uitgesproken ter gelegenheid van de troonsbestijging van H.M. Koningin Juliana, Utrecht 1948.

Gedachtenisrede, uitgesproken bij de herdenking van het vijfentwintig-jarig bestaan der Studievereniging 'Onderzoekt de Schriften' uitgaande van de Gereformeerde Gemeente te Middelburg, Middelburg 1956.

De ootmoedige erkenning van de hulpe des Heeren, Herdenking veertigjarig jubileum ds. A. Verhagen te Kampen, Utrecht z.j. (1948).

Sions troostboek, zijnde een verklaring over de Heidelbergse Catechismus, Krabbendijke z.j.

Een troostwoord voor Gods aangevochten volk, uitgesproken in verband met de bijzondere omstandigheden in de Gereformeerde Gemeenten in Nederland, Utrecht 1953.

Mozes' slot- en afscheidsrede. Afscheidspredikatie bij zijn vertrek van Kampen naar Gouda op Zondag 17 juli 1955, z.p. z.j.

De Boetprediking van Micha, Jona en Johannes. Drietal bijzondere Predikatiën, z.p. z.j.

Tot een eeuwige zegen, Goes z.j.

'De brief aan Filadelfia'. Predikatie in: Gedenkt uwer voorgangers, Middelburg 1997.

Levensoverzicht Door M. K. Treur, in: **A. Bel en anderen; Predikanten en oefenaars deel 5.**

Verkort levensoverzicht, overgenomen uit:

Uit het leven van ds. A. Verhagen, door L. Nieuwland.

Den Hertog BV, Houten. 1991

1. Afkomst en bekering

Adrianus Verhagen werd op 3 maart 1887 te Vlaardingen geboren. Zijn ouders waren Jan Verhagen en Dina Cornelia van den IJssel.

Er heerste grote blijdschap in de ouderlijke woning, toen na vier dochters een stamhouder het levenslicht aanschouwen mocht. Vader Verhagen, die een barbierszaak had aan de Waalstraat, zag in deze zoon zijn opvolger al. Een maand na zijn geboorte werd Adrianus gedoopt in de Nederlandse Hervormde Kerk. Later sloot het gezin zich aan bij de Gereformeerde Kerk.

Tot zijn vijfde jaar groeide de kleine Adrianus voorspoedig op. Groot was het verdriet van zijn ouders, toen hij op die leeftijd getroffen werd door een ernstige ziekte, waarvan hij de gevolgen zijn hele leven heeft moeten dragen. Er deden zich verlamingsverschijnselen voor, waardoor zijn rechterbeen in de groei werd belemmerd. Geen middel werd onbeproefd gelaten om hierin zo mogelijk nog verandering te brengen. Van zijn vijfde tot zijn twaalfde jaar heeft hij wel twintig keer in het ziekenhuis gelegen, waar hij verschillende operaties moest ondergaan. Dat betekende in die tijd nog heel wat anders dan tegenwoordig.

Toen Adrianus op zijn twaalfde jaar voorgoed uit het ziekenhuis werd ontslagen, was hij ondanks de vele langdurige medische behandelingen toch invalide. Dat is hij zijn hele leven gebleven. Later was dit, door het gebruik van betere prothesen, niet meer zo te merken, maar de eerste jaren heeft hij zich moeilijk moeten voortbewegen. Tengevolge van zijn ziekte kon hij de school maar weinig bezoeken. Zijn ouders zochten voor hem werk dat hij zittend kon doen en zo werd hij schoenmakersleerling. Door zijn handicap werd er een rem op zijn leven gezet, waardoor hij niet kon doen, wat hij graag wilde. Want hoewel hij een godsdienstige opvoeding kreeg, trok zijn hart naar de wereld.

Later kreeg hij er oog voor, dat de Heere hem in Zijn wijsheid en liefde vanaf zijn jeugd een juk had opgelegd, opdat hij niet zou doen, wat hij zo graag wilde. De Heere had gedachten des vredes over hem en Hij bevestigde ten aanzien van Verhagen: 'Mijn raad zal bestaan, en Ik zal al Mijn welbehagen doen.'

Op 16-jarige leeftijd leerde hij door Gods genade een ander leven kennen. Er werd een hartelijke keus in zijn hart gewekt om in Gods gemeenschap te mogen leven. Bij één van zijn ambtsjubilea memoreerde ds. Verhagen uit zijn leven het volgende.

'Maar dat grote voorrecht, dat het de Almachtige behaagde mij staande te houden op de weg der zonde en der ongerechtigheid; ons een krachtige indruk kwam te geven van de diepte van ons geestelijk ongeluk; wat het eigenlijk betekende zonder God in de wereld te zijn en vreemdeling van de verbonden der belofte, geen hoop hebbende omtrent de eeuwigheid. Elk die daar iets van geleerd heeft, van het smartelijke van het Godsgemis, kan zich enigmate indenken wat dat voor ons geweest is. Werkelijk, als de dichter zong:

'k Heb mijn tranen onder 't klagen,

Tot mijn spijs, dag en nacht,

dan is dat in ons jonge leven ook niet onbekend gebleven.

Maar aan de andere kant viel er zulk een hartelijke keus in ons hart, een nooit

berouwende keus, zodat aan de ene kant kwam een breken met de zonde en een inleven van de diepte van ons ongeluk, maar aan de andere kant - wat we met de hele wereld niet hadden willen ruilen - die keus om God en Zijn dienst te leren kiezen en die hartelijke en die innerlijke verbinding, die we door genade op God en op Zijn instellingen en op Zijn volk hebben mogen ervaren. Dat zal geen leed ooit uit ons geheugen kunnen wissen! Nee, die zoete banden, die ons bonden aan des Heeren lieve volk. We hebben geleerd, dat wat onze lust was, dat is ons tot een last geworden. En wat eigenlijk onze lust was, daar hebben we mee moeten breken toen het God behaagde Zijn Woord uit 1 Johannes 2:17 krachtig op onze ziel af te drukken: 'En de wereld gaat voorbij, en haar begeerlijkheid; maar die den wil van God doet, blijft in der eeuwigheid.'

En als de Heere werkt, dan werkt Hij niet slaafachtig, maar door de eeuwige liefde Gods wordt een innerlijke breuk met de zonde gemaakt en komt er een leven in het verborgene, waar je wel je ongeluk leert bewenen en betreuren, maar dat je toch aan de andere kant met al wat de wereld heeft en geeft onmogelijk zou willen ruilen.'

De liefde tot de Heere en Zijn volk deed de jonge Verhagen ook de omgang en de gemeenschap met dat volk zoeken. Hoe kwam daarin de vrucht van het nieuwe leven openbaar, zoals ook de apostel der liefde schrijft: 'Wij weten, dat wij overgegaan zijn uit den dood in het leven, dewijl wij de broeders liefhebben' (1 Joh. 3:14).

Over die omgang met Gods volk vertelde hij: 'Die nauwe band aan het volk des Heeren, dat leven op de gezelschappen in die dagen, waar het niet ging over anderen, waar het niet ging om strijd, maar waar uit de dagelijkse praktijk werd gesproken en gehandeld, wat de Heere voor Zijn volk is! Vanwege de omstandigheden van ons lichaam hebben we weinig onderwijs ontvangen op de dagschool. Maar ik mag u dit tot roem van Gods genade zeggen, dat dit gezelschapsleven onze leerschool was. Daar gingen de heilgeheimen voor ons open. Daar hebben we geleerd, dat er buiten ons een weg in Christus Jezus is, een ruimte, die er in Hem ontsloten is voor de grootste der zondaren; dat kan met geen woorden worden uitgedrukt. Die innerlijke betrekking op die gezegende en dierbare Heere Jezus Christus, Die voor verloren zondaren en zondaressen naar de wereld gekomen is! Ik kan u zeggen, dat heeft mij met de Bruidskerk leren betuigen: 'Al wat aan Hem is, is gans begeerlijk. Zulk een is mijn Liefste; ja, zulk een is mijn Vriend, gij dochters van Jeruzalem!'

U kunt vatten, dat we toen een tijd hebben gehad van een eigenlijk onbegrijpelijk jeugdig leven. Allen van Gods kinderen, dat waren je vrienden; aan hun voeten mocht je zitten en uit de praktijk des levens dat onderwijs ontvangen, waar je innerlijk leven duidelijk in werd aangegeven en waar je leiding ontving om in een weg van ootmoedigheid te wandelen.'

In de tijd, dat hij zo'n gedurige en aangename omgang met het volk des Heeren had, kwam bij hem de begeerte op om ook anderen bekend te maken met de weg der zaligheid en in de dienst des Heeren werkzaam te mogen zijn.

2. Roeping tot het ambt

Het nam hem zó in beslag, dat het te merken was in zijn dagelijks werk. Na enkele jaren schoenmakersknecht geweest te zijn was hij een eigen zaak begonnen, die echter begon te kwijnen toen hij bezet werd met de roeping om het Evangelie te gaan verkondigen. Maar hoe en langs welke weg?

Hij stond voor een totale onmogelijkheid, waarbij de omstandigheid, dat hij weinig onderwijs had ontvangen en nog niet veel van theologie af wist, een duchtig woord meesprak. Met niemand kon hij over zijn vurige begeerte spreken. Het enige was deze

zaak in het verborgene voor de alwetende Heere neer te leggen in het geloof, dat voor Hem geen ding onmogelijk is. Dit geloof is niet beschaamd. Met kracht bepaalde de Heere hem bij Jesaja 42:19: 'Wie is er blind dan Mijn knecht, en doof gelijk Mijn bode, dien Ik zend?'

In een preek over de wonderbare visvangst sprak ds. D. C. Overduin over *de opdracht aan de discipelen, waarbij zij in de ambtelijke weg door de Heere zouden gezonden worden om vissers van mensen te zijn*. Dit woord werd door Gods Geest met kracht aan Verhagens ziel toegepast; het was, of die opdracht ook hem werd gegeven. Van dat alles wist de dominee niets, maar het is de aanleiding geweest, dat hij over deze zaak met ds. Overduin in correspondentie trad. Spoedig daarna ontving hij een uitnodiging bij de predikant te komen logeren.

Zo ging Verhagen de eerste zaterdag van april 1908 van Vlaardingen op reis naar Amsterdam. Hij had in het minst niet vermoed, dat hij zou worden uitgenodigd om 's maandagsavonds. op de kerkenraad te komen, teneinde daar mededeling te doen van zijn innerlijke werkzaamheden. Wie had kunnen denken dat die kerkenraad zou besluiten dat hij dan maar eens moest proberen te preken? Hoe wonderlijk deze weg voor hem geweest is memoreerde ds. Verhagen bij een herdenkingsrede als volgt:

'En het was 's avonds. om half elf, in de grote stad Amsterdam, dat mij daar de weg gewezen werd om daar op die preekstoel te gaan staan om een predicatie te houden. De kerkenraad, de echtgenote van de predikant en de dienstbode, dat waren de hoorders die avond. En ik weet, dat ik toen gesproken heb over: 'De aarde nu was woest en ledig, en duisternis was op dezelve.' Dat woord beëindigd zijnde, verzocht de kerkenraad mij om over twee dagen voor de gemeente op te treden.

Als ge het in een boekje leest, zoudt ge er een vraagteken achter zetten. Want, laten we het maar eerlijk zeggen, we hadden een gewoon pakje aan en wat ook al niet meer, handen nog zwart van de schoenmakerij en dan voor de hele gemeente optreden! Zo zie je, aan de ene kant raadselachtig voor mij en toch zou de Heere nog spreken.'

Wat een wonder was dat voor Verhagen. Tot zaterdagavond schoenmaker en de volgende woensdag Gods Woord in de samenkomst van Zijn gemeente te mogen uitdragen! Hij sprak over de knecht van Abraham, die gezonden werd om voor Izak een vrouw te halen. Hij voelde iets van de taak die God op zijn schouders legde.

De Heere gaf met kracht getuigenis. Ook ds. Overduin had met instemming die eerste preek beluisterd. Daarom stelde hij voor, dat Verhagen de volgende avond maar in Westzaan moest voorgaan. Ds. Overduin, die consulent van die gemeente was en daar regelmatig om de veertien dagen kwam catechiseren en preken, zou daar weer Gods Woord bedienen. Uit kerkrechtelijk oogpunt bezien was deze gang van zaken merkwaardig, maar ds. Overduin tilde daar niet zo zwaar aan en Verhagen wist van kerkrecht toen nog niet veel af. Diens bezwaren waren van andere aard: onbekwaam van zichzelf en dan nog naar geheel onbekende mensen. Na enige aandrang stemde hij tenslotte toe, echter onder de voorwaarde, dat ds. Overduin met hem mee zou gaan. En zo gingen die beiden op 9 april 1908 naar Westzaan.

Deze gemeente, Gereformeerde Gemeente onder het Kruis geheten, was in 1888 onder leiding van ds. E. Fransen geïnstitueerd. Laatstgenoemde predikant stond toen in Lisse, welke gemeente, evenals Enkhuizen en Tricht, niet was meegegaan met de in 1869 tot stand gekomen vereniging van de Kruisgemeenten en de Afgescheiden Kerken, die daarna samen als de Christelijke Gereformeerde Kerken voortleefden. Na

1869 zijn er weer verschillende kruisgemeenten bijgekomen, waaronder ook Amsterdam en Westzaan. Men kwam in Westzaan bijeen in een tot kerkje verbouwde woning. Van tijd tot tijd ging er 's zondags een dominee voor, maar meestal werd een preek gelezen. Ouderling Johannes Glas had bijzondere gaven om die leesdiensten te leiden. De meeste leden van de gemeente woonden buiten Westzaan. Sommigen moesten wel zeven kwartier lopen en onderweg ook nog met een bootje overvaren. Zij hadden er dus veel voor over om onder Gods Woord op te gaan. Zij namen brood mee en bleven tussen de diensten in de kerk over, waar de familie Koopman hen van koffie voorzag. Er bestond tussen de ouderen in deze kleine gemeente een onderlinge band van liefde. De jongeren voelden zich niet zo betrokken bij het gemeenteleven. Daarin kwam verandering, toen ds. Overduin in Amsterdam kwam en consulent van Westzaan werd. Het oude gebouwtje was intussen in een zodanige toestand van verval geraakt dat het eigenlijk niet verantwoord was er nog langer kerk in te houden. Ondanks vele bezwaren, niet het minst van financiële aard, kwam er binnen niet al te lange tijd een nieuw kerkgebouw tot stand. Het kerkbezoek nam toe en het gemeenteleven bloeide op. 'Nu moesten we ook nog een voorganger hebben', werd er wel eens gezegd. Maar dat leek een onmogelijke zaak, daarvoor was de gemeente te klein. De Heere wist echter af van het stille verlangen, dat er leefde. Hun toekomstige voorganger was op weg! Hoe zijn bezoek daar verliep en welke verstrekkende gevolgen dat had, daarvan vertelde ds. Verhagen:

'Toen ds. Overduin met zijn voorstel kwam om die jongen, die ze nooit gezien en niet gekend hadden te laten optreden, waren ze daar helemaal niet mee in hun schik. Maar ds. Overduin was er toch bij? De bezwaren werden opgelost en we kregen dan het recht om daar een avond Gods Woord te brengen.

Ik denk nog aan de benauwdheid, want die grote Statenbijbel en die Romeinse letters waren vreemd voor mij om een tekst te kunnen vinden. Ik zeg het u eerlijk zo het ligt. Daar lag in mijn hart om te preken over: 'Uw volk is mijn volk, en uw God mijn God.' U voelt, daarin lag mijn leven.

En eindelijk, eindelijk hadden we het boek van Ruth gevonden. Ik pleit niet voor onkunde, maar de oorzaak van de weinige ontwikkeling is bekend. En toen ik dat woord gesproken had - ik zie in mijn gedachten nog die oude godvrezende man naar de trappen van de preekstoel komen - zei hij: 'Jongen, kom je zondag weer?'

Toen heb ik gezegd: 'Alstublieft!' Ik aanvaardde dat verzoek in de volle overgave des harten, ziende wat de Heere deed.'

Na afloop van de preek brachten de Westzaanse broeders en hun consulent de jonge Verhagen onder het oog, dat het toch duidelijk was, dat God wat anders voor hem te doen had dan het dagelijkse beroep, dat hij uitoefende. Met die boodschap is hij naar Vlaardingen gegaan. Hij heeft zijn betrekking opgezegd, zijn schoenmakers-gereedschap verdeeld en zich verder aan de leiding des Heeren overgegeven. Al heel kort daarna ontving hij een benoeming van de gemeente Westzaan om daar als lerend ouderling werkzaam te zijn. Met blijdschap nam hij deze benoeming aan.

3. Oefenaar in Westzaan

Op 17 april 1908 werd Verhagen door ds. D.C. Overduin bevestigd met de woorden uit 2 Timotheüs 2:1: 'Gij dan, mijn zoon, word gesterkt in de genade, die in Christus Jezus is.' Daar was geen speciaal bevestigingsformulier voor. Men gebruikte het bekende formulier voor de bevestiging van ouderlingen, zodat Verhagen in feite ouderling was en daarbij het recht had om een woord te spreken.

De jonge voorganger had evenwel nog banden aan Vlaardingen. Hij had kennis gekregen aan Adriana van der Burg, die hij op de gezelschappen, waarover hiervoor werd geschreven, had ontmoet. Zij was te Vlaardingen geboren op 19 november 1889. Haar ouders waren Willem van der Burg, van beroep kuiper, en Johanna van Alewijn. Adriana werd op 2 februari 1890 in de Nederlandse Hervormde Kerk gedoopt. Evenals de familie Verhagen voegde het gezin Van der Burg zich later bij de Gereformeerde Kerk.

Het was de begeerte van de Westzaanse gemeente, dat ze zouden trouwen. Maar de financiën daarvoor ontbraken; doch de gemeente zegde toe, dat dit bezwaar zou worden opgelost. Er werd door de broeders naast de kerk een huisje gebouwd, dat door liefdehanden vol gedragen werd, aldus ds. Verhagen. Het werd bevestigd, dat wie vader of moeder verlaat om 's Heeren wil, die zal het dubbel vergolden worden, hier of in het toekomstige leven. De Heere betoonde dat Hem het goud en het zilver was, zodat het jonge echtpaar mocht zeggen dat hen niets heeft ontbroken. Hun huwelijk is op 4 november 1909 te Westzaan door ds. D.C. Overduin bevestigd. De trouwtekst was: 'Maar dit zeg ik, broeders, dat de tijd voorts kort is; opdat ook die vrouwen hebben, zouden zijn als niet hebbende' (1 Korinthe 7:29). Een zeer toepasselijke tekst, want mevrouw Verhagen heeft, toen zij 40 jaar getrouwd waren, gezegd dat het misschien nog niet eens 20 jaar was, omdat haar man meer dan de helft van de tijd niet in het gezin kon zijn vanwege zijn ambtelijk werk.

Hoewel Verhagen tot lerend ouderling was bevestigd, was hij dit toch eigenlijk niet. Immers, uit 1 Timotheüs 5:17 blijkt, dat met lerende ouderlingen in feite de predikanten worden bedoeld. En zover was het nog niet. Zij, die wel een stichtelijk woord spraken, maar geen sacramenten mochten bedienen, werden ook wel oefenaars genoemd. In het geval van Verhagen betrof het dus een jonge oefenaar, die in het ambtelijke werk nog geheel geoefend moest worden.

Toch leefde bij hem het verlangen om in de volle bediening van Woord en sacramenten gesteld te worden. Wie daartoe begeerte had, moest met medewerking van zijn kerkenraad een verzoek indienen om door de classis gehoord te worden over roeping en bekering, en daarna, indien de werkzaamheden aangaande die roeping en bekering door de classisbroeders werden 'overgenomen', ook maar direct een proefpreek houden. Bij gunstige uitslag moest dan een opleiding worden gevolgd bij een van de daartoe aangewezen predikanten en tenslotte, ten overstaan van de Particuliere Synode, een eindexamen worden afgelegd.

In het licht van de al moeilijkheden tussen kerkelijke vergaderingen en ds. D.C. Overduin over het voorgaan van sprekers die buiten het kerkverband stonden, lag het voor de hand dat dit voor Verhagen geen gemakkelijke zaak zou zijn. Toen ds. Overduin hem in Amsterdam en in Westzaan had laten preken, was Verhagen nog lid van de Vrije Gereformeerde Gemeente te Vlaardingen. Ds. Overduin was dus wel wat eigenmachtig opgetreden. Later heeft ds. Verhagen, als hij over die eerste tijd van zijn voorgaan sprak, wel laten merken, dat het eigenlijk een wonderlijke gang van zaken is geweest, maar dat toch de weg Gods daarlangs is gegaan.

De medewerking van de classis was dan ook niet groot, toen het verzoek werd ingediend om broeder Verhagen tot predikant te laten ordenen. Hierop doelde ouderling Tanger, toen hij bij het 40-jarig jubileum van ds. Verhagen sprak: 'Broeder Verhagen, zo werd geoordeeld, was de verkeerde deur binnengekomen, was door de verkeerde hand binnen geleid en Westzaan had de verkeerde deur geopend. Maar dit werd door ons geenszins toegegeven. Broeder Verhagen was ons kennelijk geschonken. En, zo had toen ouderling Glas gezegd, wat je uit de Hemel ontvangt, dat

mag je houden.'

Hierdoor is er te Westzaan, omdat de classis afwijzend tegenover het betreffende verzoek stond, niets van gekomen. De kerkenraad van Westzaan vond dat hun voorganger al had bewezen zoveel singuliere gaven te bezitten, dat hij niet meer behoefde te studeren. Ook Verhagen zelf zag er tegenop, omdat het voor hem, met zijn gebrekkige schoolopleiding, toch wel moeilijk zou zijn om de lessen te volgen van de predikanten, die aangewezen zouden worden om enige opleiding te geven. De classis wilde echter de eis, die bij de vereniging van 1907 met betrekking tot de studie gesteld was, niet laten vallen. Zo bleef Verhagen oefenaar.

Het bezwaar, dat Verhagen niet op de juiste wijze tot het kerkverband van de Gereformeerde Gemeenten was toegelaten, is later toch opgelost. Ds. D.C. Overduin voelde, dat hij verkeerd had gedaan en keerde, na erkenning van zijn onkerkrechtelijke handelingen, weer tot het kerkverband terug. Maar dat nam niet weg dat hij Verhagen, die hij *zijn geestelijke zoon* noemde, tot lerend ouderling had bevestigd op het moment dat de bevestiger in conflict was met de meerdere kerkelijke vergaderingen, terwijl bovendien Verhagen niet eens bij de Gereformeerde Gemeenten behoorde, maar lid was van een vrije gemeente.

Hoewel Verhagen van dit alles, toen hij voor het eerst in Amsterdam en in Westzaan preekte, niets af wist en hem dus geen blaam trof, werd het toch nodig geoordeeld, dat hij zich ten aanzien van zijn bekering en roeping aan een onderzoek door de Synodale Deputaten zou onderwerpen.

Dit onderzoek, dat op 19 april 1910 plaatsvond in een vergadering te Zeist, waar o.a. ds. A. Janse, ds. H. Roelofsen en ds. J.R. van Oordt aanwezig waren, is gunstig verlopen.

Verhagen kreeg toestemming om in alle Gereformeerde Gemeenten voor te gaan en ook, zoals hij zelf zei, om 'te mogen staan naar de bediening van Woord en Sacramenten.' Hij voegde er aan toe: 'Wonderlijk lopen dan Gods wegen, tot in de weg van orde alles weer terechtkomt.'

Dat Verhagen oefenaar bleef, was voor andere gemeenten geen bezwaar om een beroep op hem uit te brengen, of liever gezegd om een verzoek tot hem te richten om onder hen te komen wonen en de gemeente als lerend ouderling te leiden. Hij had door zijn voorgaan in verschillende gemeenten en ook omdat hij op de kerkelijke vergaderingen kwam, meer bekendheid gekregen. Het was voor Westzaan heel wat dat men in een andere gemeente 'hun Verhagen' durfde te beroepen, maar men verwachtte niet dat hij weg zou gaan.

Toen hij dan ook, na voor zeven beroepen (waaronder twee van Meliskerke) bedankt te hebben, aan het derde verzoek van die gemeente gehoor gaf, heerste er droefheid in Westzaan. Er waren in de zes jaren dat het gezin Verhagen er gewoond had, nauwe banden gelegd en daarom viel het afscheid moeilijk. Bovendien, daar lag het begin van de bevestiging van 's Heeren Woord: 'Wie is er blind dan Mijn knecht, en doof gelijk Mijn bode, dien Ik zend?'

4. Oefenaar in Meliskerke

In Meliskerke werd op 14 september 1891 een gemeente geïnstitueerd door ds. E. Fransen. Voorganger werd oefenaar Jan Vader. In 1897 sloot men zich aan bij de Gereformeerde Gemeenten onder het Kruis. Van 1902 tot 1906 stond ds. G.H. Kersten in deze enige kruisgemeente in Zeeland; tot 1905 als oefenaar, daarna als predikant. In 1907 was de gemeente meegegaan met de vereniging tot de Gereformeerde Gemeenten.

Van 1909 tot 1911 werd zij gediend door ds. A. Makkenze. In de vakante periode die toen volgde, werden verschillende pogingen aangewend om weer een andere predikant te krijgen. Men had ook van broeder Verhagen uit Westzaan gehoord en hem al eens op de synodale vergaderingen ontmoet en toen gevraagd of hij ook een keer in Meliskerke wilde voorgaan.

Verhagen ondernam de reis naar Walcheren en preekte in Meliskerke blijkbaar tot voldoening van de kerkenraad, zodat hij al spoedig daarna, dat was in 1912, een beroep ontving. Hoewel de gemeente al bij het eerste beroep op zijn hart werd gebonden, had hij toch geen vrijmoedigheid om het aan te nemen. Pas nadat hij voor de derde maal beroepen was, werd hij van Westzaan, waaraan hij zo nauw verbonden was, losgemaakt. De Heere boog hem over naar Meliskerke met de woorden: 'Gehoorzamen is beter dan offeranden.'

Groot was de blijdschap van de gemeente Meliskerke toen er deze keer een positief antwoord uit Westzaan kwam.

De bevestiging tot oefenaar vond op 22 maart plaats door ds. J.R. van Oordt van Middelburg. Zijn tekst was 1 Thessalonicenzen 5:24: 'Hij, Die u roept, is getrouw, Die het ook doen zal.'

Diezelfde zondag verbond oefenaar Verhagen zich aan de gemeente met de woorden uit Hooglied 8:12: 'Mijn wijngaard, dien Ik heb, is voor Mijn aangezicht; de duizend zilverlingen zijn voor u, o Salomo! maar tweehonderd zijn voor de hoeders van de vrucht deszelven.'

Oefenaar Verhagen stond nog maar kort in Meliskerke, toen de Eerste Wereldoorlog uitbrak. Bange zorg vervulde de harten, vooral toen op 1 augustus 1914 de mobilisatie werd afgekondigd. Overal in het land werden bidstonden gehouden. Verhagen werd gevraagd om in verband met het dreigend oorlogsgevaar een dienst te leiden in de Nederlandse Hervormde Kerk te Biggekerke. Mogelijk was hij nog enigszins gewend aan het vrije doen en laten uit de tijd, toen hij met ds. Overduin contact kreeg en zonder toestemming van zijn kerkenraad af te wachten, gaf hij gehoor aan de uitnodiging. Voor een grote schare preekte hij over Psalm 130:3: 'Zo Gij, HEERE! de ongerechtigheden gadeslaat; Heere, wie zal bestaan?'

Hij werd nadien echter door zijn kerkenraad erop gewezen dat hij hierin niet kerkrechtelijk had gehandeld. Hij erkende toen volmondig deze zaak niet te hebben doordacht en beloofde zich voortaan aan de kerkelijke regel te zullen houden.

5. Instituering van de Gereformeerde Gemeente te Westkapelle

Na 1876 gingen er steeds meer mensen vanuit Westkapelle naar Middelburg, waar een van de eerste Ledeboeriaanse gemeenten was gesticht. Ze begeerden "de redelijke en onvervalste melk van Gods Woord". Waarschijnlijk werd al een aantal jaren niet meer "naar het hart van Jeruzalem" gesproken.

Toch was het voor deze mensen een oorzaak van droefheid, dat ze in hun eigen woonplaats de zuivere, bevindelijke waarheid niet meer konden beluisteren. Met tranen in de ogen werd soms het kerkgebouw in eigen woonplaats voorbij gelopen.

De namen van deze drie personen worden ook genoemd in het "Rekwest aan Z.M. de Koning van 27 Maart 1876"

Verder staan uit Westkapelle hier nog bij:

J. H. Hoogesteger

W. Gabriëlse

Pieter Brassier

J. Minderhoud

Dit rekwest was een kennisgeving van de kerkenraad van de Gereformeerde Gemeente uit Middelburg, met de namen van de mansleden uit geheel Walcheren vermeld.

Van Willeboord Verstraete is bekend dat hij op zijn sterfbed, Psalmen zingende gestorven is. Zijn ogen waren gericht als Stefanus, op de Middelaarskroon van Christus waar hij zijn eigen naam in zag staan.

Er was blijkbaar geen afstand te groot om elke zondag onder het zuivere Woord te mogen komen. Bij verschillende mensen, leefde wat Datheen in Ps. 84:2 uitdrukt:

*De mussen en zwaalwen 't zame
Vinden eenen nest bekwame;
Och Heere der heirscharen krachtig.
O God, mijn troost en Helper mijn,
Waar is 't dat Uw altaren zijn?
Daar Gij woont, o mijn Heer Almachtig?
Wel hen, die in Uw huis eerbaar
Wonen, die loven U eenpaar.*

Willeboord Verstraete, Willeboord Peene en Jan Faase liepen voor die tijd, elke zondag naar Ds. P van Dijke te Middelburg. Dit was een afstand van 16 km. heen en na de middagdienst weer 16 km. terug naar huis.

Toch waren hun gedachten en gesprekken dan nog bij de avonddienst. Het is gebeurd, dat er op de terugweg in de buurt van Biggekerke, door een van hen werd opgemerkt: "Nu hoor ik ze zingen uit Psalm 68:2"

*Doch zullen de vromen verblijd,
Heer, Uwen Naam zingen altijd
En haar in U verblijden.
Zij werden van harte verheugd
En zullen voor God maken vreugd,
Juichende 't allen tijden.
Zingt nu vrolijk en looft den Heer,
Verbreid met vreugd Zijnes Naams eer
Prijst Zijn heerlijkheid 't zame*

*Die op de wolken vliegt en vaart
En een Heer is zeer wijd vermaard.
Eeuwig God is Zijn Name.*

De daarop volgende week bleek bij navraag, dat inderdaad de dienst aangevangen was met het zingen van deze Psalm.

Niet alleen gingen enkele mannen naar Middelburg, anderen liepen naar het dichterbij gelegen Aagtekerke, waar ook een Ledeboeriaanse gemeente aanwezig was.

Rond 1889 ontstond er in Meliskerke een aparte gemeente, vanuit de gemeente te Aagtekerke, door Oefenaar Jan Vader. Deze nam contact op met ds. Franssen, waarna er een zelfstandige gemeente werd geïnstitueerd in het kerkverband van de "Kruisgemeenten".

Adriaan Westerbeke

Adriaan werd geboren op 10 Juli 1850. Zijn jong leven was volop in de wereld en in de zonde. Hij is op de Westkappelle kermis, krachtdadig in het hart gegrepen en werden zijn zonden ordentelijk voor ogen gesteld. Begin van de 20^e eeuw ging hij met Jan Faase, elke zondag lopend naar Meliskerke. Hij was een man, die bij tijden de nood der kerk op zijn ziel gebonden kreeg.

In 1902 werd oefenaar G. H. Kersten daar beroepen. In de tijd van beroeping, toen ze weer samen naar de kerk liepen zei Jan Faase tegen hem: "Ik ben benieuwd wat Kersten met het beroep zal doen".

Hierop zei de ander: "En ik geloof dat hij het beroep aanneemt".

Waarop Jan weer zei: "Dat zou je zeker graag willen"?

Toen ging Adriaan verklaren, dat hij een hele nacht worstelingen met de kerk gehad had, maar toen de dageraad opging mocht hij met zekerheid geloven, dat Kersten het beroep zou aannemen, op grond van Jesaja 30:20: "Ik zal ulieden wel brood der benauwdheid en wateren der verdrukking geven, maar uwe leraars zullen niet meer als met vleugelen wegvliegen, maar uwe ogen zullen uwe leraars zien".

Toen ze in Meliskerke aankwamen vernamen ze al direct, dat Kersten het beroep aangenomen had. 'Meester' Kersten – zoals hij genoemd werd op Walcheren - is later dikwijls bij hem geweest te Westkapelle, waar hij dan kinderen catechiseerde.

Zijn kinderen mochten niet naar school, omdat ze niet ingeënt waren tegen de pokken. Daarom leerde Ds. Kersten zijn dochters ook lezen en schrijven. Dit was voor Adriaan ook een uitkomst, want hij kon zelf ook niet lezen. Nu konden zijn twee dochters voor hem preken voorlezen. Hij had een sterke begeerte naar het zuivere Woord van God, wat in zijn gehele leven tot uitdrukking kwam.

In noodgevallen werd hij ook wel gevraagd om op begrafenissen leiding te geven, daar men veel achting voor hem had.

Een jongeman, Adriaan Hendrikse, die in de wereld leefde en op een begrafenis was waar Westerbeke sprak, is daarna met zijn werelds. leven gebroken. Adriaan Hendrikse is later met zijn dochter getrouwd; hij is later verschillende jaren koster geweest.

A. Westerbeke zijn lidmaatschap te Westkapelle ging pas in op 16 Febr.1925; het is haast niet in te denken, dat hij zo lang naar Meliskerke gelopen heeft. Adriaan heeft in zijn leven vele bestrijdingen gehad. Het gebeurde wel, als hij in de bedstede lag, dat hij de duivel op zich af zag komen tot vóór zijn bed. Dat waren zulke bange tijden voor hem, dat aan elk haartje een zweetdruppel hing.

Op een andere tijd werd hij weer in zo een hoge mate door de satan bestreden, dat hij in

zijn schuur een touw zocht om zich van het leven te beroven, maar hij vond geen touw! Ook hier werd hij krachtig uit verlost, want hij had een Helper in die strijd. Toen hij weer in zijn schuur kwam begreep hij niet waarom hij kort daarvoor de touwen niet gezien had, die in zijn schuur hingen.

Tegen Pieter de Pagter verklaarde hij, dat er in zijn binnenste gezegd werd dat er voor hem geen plaats in de hemel zou zijn, daar hij niet kon lezen. Want van de personen welke daar mogen komen, staat geschreven een "nieuwe naam" te zullen hebben en zo sprak hij: "Ik kan die naam niet lezen".

Het antwoord van P. de Pagter was recht op zijn plaats. Hij zei: "Ik heb gelezen in Gods Woord: "Dat niemand deze naam kent, dan die hem ontvangt ", dus die naam moeten ze niet lezen, want die hebben ze gekregen".

Voor hem was het jaar 1930, op 21 Febr., het jaar dat " de staf desgenen die hem dreef verbroken werd" en dat voor altijd!

Kort voor hij stierf kwam ouderling Sanderse nog bij hem. Adriaan vertelde dat zijn oog gericht was op de poort des hemels, welke hij reeds open zag gaan.

*De poorten schoon, kostelijk verheven,
Zijn des Heeren poorten voortaan;
De vromen tot deugden begeven
Zullen al 't zaam daardoor ingaan
Daar wordt Gij, Heer, van mij beleden,
Ende groot gemaakt van nu voort;
Want in mijn meeste tegenheden
Hebt Gij mij verlost en verhoord. Psalm 118:10.*

Na 1891 stelde **L. Cijssouw**, die even buiten Westkapelle woonde, zijn schuur beschikbaar, waar het Woord bediend werd door Ds. D. Janse, oefenaar N. H. Beversluis en oefenaar L. Boone. Tijdens deze diensten klonken voor het eerst de Psalmen van Datheen weer in het openbaar te Westkapelle. In die tijd is Ka Flipse, op ca. zeventienjarige leeftijd, in het hart gegrepen onder een preek van L. Boone.

Dit voorgaan van sommige leraars is toch weer afgebroken, mogelijk door tussenkomst van de kerkenraad uit Aagtekerke.

In de notulen van de N. H. Kerk staat vermeld, dat op 26 Febr.1892 het lidmaatschap ontzegd werd aan Jan Faase en Pieterella Westerbeke en aan Jan Peene Wz. en Apolonia Gabriëlse, wegens het laten dopen van kinderen in een ander kerkverband.

Door Kornelis Flipse en echtgenote wordt het lidmaatschap opgevraagd.

Tijdens de bouw van de nieuwe kerk te Aagtekerke in 1909, stelde de schoondochter van Jacob Minderhoud, weduwe van Noach Minderhoud, de grote schuur beschikbaar voor het houden van de kerkdiensten. Zij woonde schuin tegenover de vroegere buitenplaats St. Jan ten Heere. In Juni preekte Ds. Boone daar, op verzoek van enkele leden. Dit leverde nogal wat problemen op, omdat Ds. Boone in vorige jaren dikwijls hier gepreekt had, maar nu buiten het kerkverband stond. Hij was niet meegegaan met "de vereniging" in 1907. De kerkenraad van Aagtekerke heeft het daarna verboden en men heeft zich onderworpen.

In 1908, werd **Willem Houmes** als ouderling te Aagtekerke in de kerkenraad gekozen. Het aantal mensen die uit Westkapelle naar Aagtekerke gingen groeide nog steeds. Vooral door de dreiging van de eerste wereldoorlog in 1914, was het voor Houmes een reden om een verzoek aan zijn kerkenraad te doen, ook in Westkapelle met diensten te

mogen beginnen. Dit werd echter nog niet toegestaan.

In het eerste notulenboek van de Gereformeerde Gemeente te Westkapelle, wordt vóór het eerste verslag van de kerkenraadsvergadering, een overzicht gegeven hoe de gemeente tot stand gekomen is. Hier wordt vermeld, dat door de oorlogsdreiging er onder de bevolking een hele beweging ontstond in het dorp. Midden in deze dreiging werd de bevolking op 16 November 1914 opgeschrikt door het ontploffen van zeemijnen, welke in die dagen regelmatig aanspoelden vanuit België, waar de Duitse troepen oprukten. Bij deze ontploffing werden negen slachtoffers betreurd, wat op de bevolking ook een diepe indruk achter gelaten heeft.

De kerken liepen vol en aan Houmes werden verzoeken gedaan om ter plaatse ook diensten te beleggen, want er liepen "scharen" naar Aagtekerke.

Omdat er toch wel wat ontevredenheid was dat men te Westkapelle nog niet zelfstandig mocht beginnen, begon men predikanten te vragen om voor de soldaten te preken, die door de mobilisatie in een groot getal hier gelegerd waren.

Er is toen gesproken door oefenaar Verhagen uit Meliskerke, Ds. J. R. van Oordt uit Middelburg en Ds. B. van Neerbos, die later naar Meliskerke gekomen is. Later is gebleken dat de indrukken bij velen een "vroeg komende morgenwolk was" die spoedig overgedreven was. Maar ook bleek het bij anderen een werk van Gods Geest te zijn, wat nooit meer over kan gaan.

Hij zal ze voor het geweld bewaren

En voor bedrog zeer kwaad. Psalm 72:7

In September 1914 sprak oefenaar A. Verhagen uit Meliskerke voor de militairen, die in Westkapelle gelegerd waren. Dit in verband met de dreiging van de eerste wereldoorlog. De eerste keer dat hij daar sprak was uit 1 Tim. 6:12 : "Strijdt den goeden strijd des geloofs, grijpt naar het eeuwige leven". De dienst was alleen bestemd voor de militairen, maar er stond buiten ook een grote schare mensen, om iets te mogen opvangen, van de "woorden des levens".

Dit vond plaats in de zondagschool van de Ned. Herv. Kerk, maar het was tevens de laatste keer. In het vervolg zijn ze uitgeweken naar de Chr. school welke pas opgericht was.

De soldaten schaamden zich niet, om dit gebouw in gereedheid te brengen; ze hadden zelf een preekstoel getimmerd, waarmee ze door het dorp liepen, anderen weer met stoelen of met een lamp.

Tijdens het uitspreken van de preek, met de ingebruikneming van het nieuwe kerkgebouw op 13 Juli 1926, haalt Ds. A. Verhage dit nog aan.

Ds. Verhagen sprak bij de ingebruikname van een nieuw kerkgebouw te Westkapelle o.a. : Vergun mij daarom iets van uw kerkelijke geschiedenis te overdenken.

... Er waren nog slechts enkele mensen, leden van Aagtekerke of ook nog wel van de kerk van Middelburg, totdat het rampjaar 1914 aanbrak en duizenden ten grave bracht. Een tijd dat de klokken luidden en de mannen en zonen werden opgeroepen om huis, haard en bloedverwanten te verlaten.

Toen werd het hier in Westkapelle in de ring van militairen, hier gelegerd, toegelaten. Het was ongeveer in de maand september 1914. En het staat u, gemeente van Westkapelle, wellicht nog duidelijk voor de geest, hoe we daarginds. in de zondagsschool voor het eerst de Waarheid des Apostels met u verhandelden: Strijd den goeden strijd en grijpt naar het eeuwige leven.

Het was een samenkomst enkel toegankelijk voor degenen die onder de wapenen waren, maar het staat ons nog als de dag van gisteren voor de geest, hoe een menigte zich verdrong voor de

ingang met de vraag op de lippen of ook zij mochten luisteren naar het Woord des Evangelies. En op dien onvergetelijke avond werden voor het eerst weer gezongen de Psalmen van ... Maar de Heere heeft uitkomst gegeven! Staat het u, gemeente van Westkapelle, niet meer helder voor de geest hoe wij de eerste avond samen kwamen in de Christelijke school? Hoe door de soldaten zelf een predikstoel werd vervaardigd en zij zich niet schaamden deze op hun schouders door de plaats uwer inwoning te dragen? Hoe de ene een stoel, de andere een bank, een derde een lamp of weer iets anders bracht, ten einde de vergadering te doen slagen?

Die onvergetelijke avonden waar alles samenkwam, waar nog schuchtere lieden die zich niet durfden te laten zien maar in de donkere gang hebben staan luisteren, wat de Heere tot hel- en doemwaardige zondaren te zeggen had. We durven met vrijmoedigheid zeggen, dat Gods zegen niet achterwege gebleven is op de arbeid die wij te dezer plaatse hebben verricht. De Heere werkte met kracht en macht. ... Geen leed zal die tijd ooit uit het geheugen wissen. De waarheid kreeg contact met uw consciëntie. De grootste spotters hebben moeten getuigen: "Dit is de waarheid die naar de Godzaligheid leidt".

"O, die onvergetelijke avonden, waar alles samen kwam; waar nog schuchtere lieden, die zich niet durfden laten zien, in de gang hebben staan luisteren, wat de Heere tot hel- en doemwaardige zondaren te zeggen had!

Wij durven met vrijmoedigheid zeggen, dat Gods zegen niet achterwege gebleven is op die arbeid, die wij te dezer plaatse hebben verricht. De Heere werkte met kracht en met macht. Er zijn er in ons midden, die in die tijd met God te doen hebben gekregen, die hebben beaamd, dat de wereld voorbij gaat met haar begeerlijkheid, maar die de wil Gods doet, die blijft tot in eeuwigheid, zodat zij moesten breken met de zonden en de ongerechtigheden. In uw hart ontstond een vragen naar God, een vragen naar Zijn getuigenissen.

Het was een onvergetelijke tijd, waar wij u mochten bepalen bij Manasse's bekering; bij de mogelijkheid, dat aan een hel- en doemwaardig zondaar, de Heere Zijn wonderen wilde groot maken. Geen leed zal die tijd ooit uit ons geheugen wissen. De Waarheid kreeg contact met uw consciëntie. De grootste spotters hebben moeten getuigen: "Dit is de Waarheid, die naar de Godzaligheid leidt".

O, al brak van alle kanten de vijandschap los, al trachtte men de put weer te sluiten (Rehoboth) al probeerde men de prediking des Woords, onmogelijk te maken, wie had ooit gedacht, dat hetgeen in het hart van één onzer broederen werd omgedragen, nog eens één zou worden; n.l. dat de gemeente des Heeren wederom hier ter plaatse zou worden samengebracht? Wat werd deze broeder vaak geschokt en geschud in zijn verwachting, die hij koesterde. Maar Gode zij dank, ondanks alle schuddingen, strijdt en tegenstand, de verwezenlijking van deze hoop is niet uitgebleven.

Op 15 Dec. 1921 was het, dat alhier geïnstitueerd werd de Gereformeerde Gemeente van Westkapelle. Toen bestond de gemeente uit tweeëntachtig belijdende leden en zevenenvijftig doopleden".

Op 14 Oktober 1921 werd op een mansledenvergadering besloten met 27 tegen 2 stemmen, over te gaan tot het stichten van een zelfstandige gemeente.

De gemeente zou dan samenkomen in de verbouwde schuur van Willem Houmes in de Koestraat, voor f 3,50 per week, waarbij het onderhoud voor zijn rekening blijft. Joh. Houmes, aannemer, zoon van W. Houmes, nam de verbouwing voor zijn rekening.

Voor ouderlingen werden gekozen W. Houmes en H. Cijsouw.

Voor diakenen P. Peene en J. Minderhoud.

De eerste kerkenraadsvergadering was op 22 Dec. 1921, onder leiding van Ds. R. Kok. Lezen Zach. 3. Zingen Ps. 86:6 en sluiting door W. Houmes, door eerst te laten zingen Ps. 119:17.

Omdat de gemeente groeide, zocht men al vlug naar grond, om een nieuwe kerk te kunnen bouwen.

Dit kon men reeds in 1926 realiseren; waarbij Ds. Verhagen uit Middelburg de eerste

dienst geleid heeft.

Per 1 Jan. 1927 legde W. Houmes zijn ambt neer, omdat hij wegens zijn ver gevorderde leeftijd en verval van krachten, zijn werk niet meer naar behoren kon uitoefenen.

Daarna wordt A. Sanderse in zijn plaats tot voorzitter gekozen.

In 1929 is W. Houmes overleden, daarna nog verschillende mensen, die men zo graag voor een gemeente zou behouden.

De prediking van oefenaar/dominee Verhagen heeft gezegende gevolgen gehad voor enkele families.

Na de Tweede Wereldoorlog voegde zich het gezin van Janis Westerbeke (1885-1969) bij de jonge gemeente. Hij diende de gemeente eerst als voorzanger en na de Tweede Wereldoorlog als ouderling. Door zijn lidmaatschap kwam er contact met de familie van W. Houmes. Hierdoor kwam Joost Westerbeke¹ in contact met Abigaël Houmes een dochter van Joh. Houmes. Joost Westerbeke heeft de gemeente meer dan 40 jaar gediend.

Joost Westerbeke, geboren te Westkapelle 12 februari 1915; overleden 15 april 2000; trouwde te Westkapelle 1 november 1940 met Abigaël Houmes, geboren te Westkapelle 28 mei 1916, dochter van Johannes Houmes en Martina Flipse. Overleden te Vlissingen 25 januari 1998.

Dit hoofdstuk over de gemeente te Westkapelle is beschreven door de samensteller van deze bundel

¹ De samensteller van deze bundel is de derde zoon van dit echtpaar.

6. Oefenaar Verhagen wordt predikant in Middelburg

Het oorlogsgeweld ging ons land gelukkig voorbij, maar woedde des te heviger in België. Velen vluchtten daarom naar ons land. Ook in Meliskerke kwam een groep Belgische vluchtelingen aan, die van huis en haard verdreven waren. Verhagen zette zich, samen met anderen, er voor in om hen onderdak te verlenen in de school en hen van het nodige te voorzien. Hij was altijd bereid om mensen in nood te helpen.

Hoewel Verhagen de gemeente met preken, catechiseren en ander pastoraal werk regelmatig diende, stond hij toch nog niet in de volle bediening. Gewoonlijk kwamen ds. G.H. Kersten en ds. W. den Hengst de sacramenten bedienen. Voorganger Verhagen had nog steeds de begeerte om predikant te worden, maar na de teleurstellende ervaringen op de classis Amsterdam wilde hij zelf geen pogingen meer in het werk stellen om daartoe te komen. Bovendien had hij, voor zijn komst naar Meliskerke, zich er al tegenover de kerkenraad over uitgelaten dat hij om verschillende redenen bezwaren had om te gaan studeren. De voorzitter van de kerkenraad, ouderling A. Janse, sprak toen de wens uit dat Verhagen toch in de rechte weg tot het volle ambt zou mogen geraken, hoewel hij veel begrip had voor de geopperde bezwaren van de voorganger.

De eerste tijd werd er niet meer over gesproken, maar op de kerkenraadsvergadering van 23 december 1914 stelde ouderling J. Poppe deze zaak weer aan de orde en informeerde hij naar de mogelijkheid om broeder Verhagen tot wettig predikant te laten ordenen. De voorzitter verzocht toen aan Verhagen om zich uit te spreken, waarop deze meedeelde de zaak in de hand des Heeren te hebben overgegeven. De kerkenraad besloot daarom zelf de nodige stappen te doen en zond de ouderlingen J. Poppe en J. Verhage naar ds. Kersten om inlichtingen over de te volgen procedure te vragen. Het gevolg hiervan was, dat de kerkenraad van Meliskerke aan de classis Middelburg verzocht om oefenaar Verhagen te horen en hem met een gunstig advies betreffende zijn bekering en roeping voor een onderzoek aan de Particuliere Synode Zuid voor te dragen.

De classis zegde op 30 maart 1915 dit gunstig advies toe. De Particuliere Synode kwam op 21 april bijeen. Besloten werd om over drie maanden Verhagen te examineren. Eenzelfde besluit werd genomen over student R. Kok, die in opleiding was bij ds. G.H. Kersten te Yerseke.

Op 13 juli kwam de Particuliere Synode Zuid opnieuw in vergadering bijeen. De avond tevoren hadden de beide broeders een proefpreek gehouden. Student Kok had gesproken over Zefanja 3:12 en oefenaar Verhagen had tot tekst Filippenzen 3:12: 'Niet dat ik het alrede gekregen heb of alrede volmaakt ben; maar ik jaag daarnaar, of ik het ook grijpen mocht, waartoe ik van Christus Jezus ook gegrepen ben.'

Door ds. J.R. van Oordt werden aan Verhagen vragen gesteld over de exegese van Hoséa 11 en Romeinen 3. Ds. A. Janse stelde aan Kok vragen over de exegese van Jesaja 21 en Filippenzen 3. Ds. G.H. Kersten examineerde de vakken dogmatiek en Bijbelse geschiedenis, ds. H. Kieviet algemene en vaderlandse kerkgeschiedenis en ds. Janse kerkrecht en pastoraat.

De notulen van de synodale vergadering vermelden dan het volgende. 'Nadat met de beide geëxamineerde broeders alle niet-ambtsdragers zich hebben verwijderd, wisselen de afgevaardigden van gedachten over het gehoorde. Van de noodzakelijkheid bewust dat een leeraar bij de Goddelijke zending, ook eenige kennis hebbe, hechten de afgevaardigden groote waarde aan het gehouden onderzoek en ontspinnen zich levendige discussies. Niet een der afgevaardigden echter durfde zijn stem

tegen de toelating dier broeders te verheffen. Van het besluit wordt den broeders mededeeling gedaan door den praeses, die namens de Synode hen hartelijk feliciteert en des Heeren zegen toebidt, hopende dat de Heere hen lang werkzaam stelle tot lof van Zijnen naam en stichting Zijner Kerke. Staande zingt de vergadering hun toe Psalm 134:3.'

Het stemde Verhagen tot grote blijdschap dat zijn innerlijke wens weldra vervuld zou worden en ook de kerkenraad was met hem verblijd. Met kandidaat Kok werd Verhagen op het tweetal geplaatst. Meliskerke beriep haar eigen voorganger. Kandidaat Kok kreeg onder andere een beroep van de naburige gemeente Aagtekerke. Die gemeente werd verblijd toen bekend werd dat de kandidaat het beroep had aangenomen. Meliskerke hoorde tot haar grote teleurstelling van haar voorganger dat hij het beroep van de gemeente Leiden moest aannemen.

Op zondag 12 september 1915 nam Verhagen afscheid van Meliskerke.

De weg naar het ambt was bij ds. Verhagen dus op een wonderlijke wijze en niet zonder strijd en moeite verlopen. Bij de herdenking van zijn 40-jarig jubileum op 21 april 1948 te Kampen, 40 jaar nadat hij voor het eerst als lerend ouderling was bevestigd, getuigde hij daarvan. 'De tijd kwam, dat wij in de volle bediening zouden worden gesteld. Wat een strijd en wederwaardigheden daarbij zijn gepaard gegaan, die zijn ook met onuitwisbaar schrift in ons geheugen gegrift. Maar de Heere zegt: 'Mijn raad zal bestaan, en Ik zal al Mijn welbehagen doen', zodat wij in de gemeente van Leiden in de volle ambtelijke bediening werden ingezet.'

Het begin van zijn loopbaan als predikant lag derhalve in Leiden. Had hij tot dusver de gemeenten gediend als lerend ouderling of oefenaar, bij zijn bevestiging tot herder en leraar werd hij in de volle bediening van het Woord en de sacramenten gesteld. Een lange reeks van jaren heeft hij de gemeenten met stichting en liefde mogen dienen.

De gemeente Leiden was in 1862 ontstaan tengevolge van de prediking van kruisdominee C. van den Oever te Rotterdam, waarna een gemeente werd geïnstitueerd en een kerkgebouw aan de Nieuwe Rijn in gebruik genomen werd. Van 1864 tot 1866 werd zij bediend door ds. A. van den Oever. Op 3 mei 1869 werd de 53-jarige Pieter Los door ds. C. van den Oever tot predikant van de Leidse gemeente bevestigd. In 1870 verbrak de gemeente de band met de Kruisgemeenten en voegde zij zich tot de Ledeboriaanse gemeenten. Eén van de gevolgen was dat men de Psalmberijming van Datheen ging gebruiken. In 1873 rezen er moeilijkheden, als gevolg waarvan de gemeente Leiden zelfstandig werd. Ds. Los, die bekendheid kreeg als schrijver van talloze geschriften en traktaatjes en ook als oprichter van het weekblad 'De Vriend van Oud en Jong', diende de gemeente tot zijn overlijden, in 1888.

19 september 1915 werd kandidaat Verhagen bevestigd in het ambt door Ds. Jac. Overduin van Lisse. Hij deed zijn intrede met de woorden uit Jesaja 62:1. Om Sions wil zal ik niet zwijgen en om Jeruzalems wil zal ik niet stil zijn, enz.

Na 2 jaar gestaan te hebben in Leiden, nam ds. Verhagen een beroep aan naar Dirksland. Hij nam op zondag 11 november 1917 afscheid en werd bevestigd op 18 november 1917.

Hier preekte hij afscheid op 10 april 1921.

Een grote schare luisterde met aandacht naar de afscheidspredicatie over Deuteronomium 30:19, waarin, naast een terugblik op de ernst van de gebrachte prediking, de gemeente gewezen werd op de noodzakelijkheid van de waarachtige

bekering om door Gods genade het ware leven te mogen kiezen.

Op 17 april 1921 werd ds. Verhagen in Middelburg bevestigd door de consulent, ds. R. Kok van Aagtekerke. De bevestiger had tot tekst gekozen Hebrëen 13:7. Ds. Verhagen verbond zich aan zijn nieuwe gemeente met de woorden uit Psalm 71:16: 'Ik zal heengaan in de mogendheid des Heeren HEEREN; ik zal Uw gerechtigheid vermelden, de Uwe alleen.'

Hoe werd ook in deze tekstkeuze de strekking van zijn prediking getekend, namelijk geen grond van behoudenis ter zaligheid in de mens te leggen, maar heen te wijzen naar de alleen geldende gerechtigheid, die Christus door Zijn lijden en sterven voor Zijn volk heeft verworven.

Spoedig na de komst van ds. Verhagen werd het kerkgebouw vergroot. Het aantal zitplaatsen nam toe tot duizend. Op 14 oktober 1921 werd het kerkgebouw opnieuw in gebruik genomen. Ds. Verhagen bediende bij die gelegenheid het Woord naar aanleiding van Openbaring 3:10: 'Omdat gij het woord Mijner lijdzaamheid bewaard hebt, zo zal Ik ook u bewaren uit de ure der verzoeking, die over de gehele wereld komen zal, om te verzoeken die op de aarde wonen.'

In deze preek memoreerde ds. Verhagen ook het een en ander uit de geschiedenis van de gemeente. Dit gedeelte volgt hieronder.

Dit plekje grond, waarop wij hier vergaderd zijn, heeft een historische betekenis, waarvan wij in dit avonduur niet mogen zwijgen.

Denkt met mij eens aan de tijd der hagepreken, wat werd er toen een strijd en moeite doorleefd in ons vaderland. De predikers verkondigden toen het Woord niet vrij, zoals wij hier in ons kerkgebouw mogen doen, maar zij kwamen nu eens op een stuk land, dan weer op een andere plaats in 't geheim bijeen. Er werd toen meer verdragen en geleden om des Woords wil. Nee, geliefden, toen kende men geen ontevredenheid over zitplaatsen.

Al stonden zij maar, en al hadden zij uren gelopen, zij waren tevreden met een staanplaats in de open lucht. Zij achtten het een grote waarde bij de zuivere prediking tegenwoordig te zijn en, toehoorders, weest daarom maar dankbaar, dat wij een dak boven onze hoofden mogen hebben. Wat onderscheidt ons nog boven onze vaders. Wij kunnen vrij gebruik nemen van ons kerkgebouw, terwijl het hun zo moeilijk werd gemaakt om te vergaderen. En toch, geliefden, was het toen wellicht een meer vruchtbare tijd voor Gods kerk op aarde dan thans. Zeker iemand zei eens: 'Eertijds waren de kerken van hout en de prediking van goud, maar nu is de prediking van hout en de kerken van goud.'

Vreselijk, geliefden, als men dat indenkt. Wij zullen in de dag der dagen rekenschap moeten geven en alleen zij, die de zuivere prediking, namelijk dood en leven, vloek en zegen hebben verkondigd, zullen als Gods knechten aangemerkt worden.

Wij kunnen wel zeggen, dat het toen een bloeitijd voor Gods kerk op aarde was. Zo besloot men in die dagen om op 11 augustus 1566 samen te komen om de prediking uit te dragen en wel aan de zijde van de duinen onder de gemeente Koudekerke. Daar echter het ongunstige weer deze openluchtsamenkomst onmogelijk maakte, werd besloten binnen de stad Middelburg te vergaderen en wel in een pakhuis. In de Lange Delft woonde een zekere Jacob Janszoon van der Meersch. Achter zijn huis, genaamd 'De Gouden Leeuw', bevond zich bovengenoemd pakhuis. En daar nu deze heer een meelevend en meevoelend man was voor de dingen van Gods koninkrijk, stond hij zijn pakhuis af, zodat op deze plaats, een getal van 600 mensen samenkwam en het pakhuis vulde.

Op deze grond, gemeente van Middelburg, hier op ditzelfde plekje kwamen zij op 11

augustus 1566 bijeen. De honger naar het Woord dreef hen, de broederlijke liefde sprak, zij hadden het met elkaar gezocht. Nee, toen had men niet zulke banken, en nog minder een preekstoel. De prediker koos daarvoor een wijnvat en verkondigde aldus het Woord der lijdzaamheid. Hij kon niet zwijgen, het was niet mogelijk. Wat er gebeuren moest, hij zou 't Woord des levens, het heil aan hongerige en dorstige zielen uitdragen.

Het duurde echter niet lang, want al spoedig werd het bekend bij de Overheid. Het werd de rentmeester Philip van Serooskerke geboodschaft door zijn proost. Deze rentmeester bevond zich juist in het sterfhuis van zijn schoonmoeder. Men zou zeggen, hij stond vlak bij de dood en aanschouwde en kon getuigen, dat het de mens gezet is eenmaal te sterven en daarna het oordeel. En wij zouden daarom denken dat hij nu toch wel geen moed zou hebben, om deze samenkomst uiteen te jagen. Maar nee, geliefden, hij wist van geen buigen of bukken voor de hoge God en men hield onmiddellijk raad om de schare uiteen te jagen. Dezelfde rentmeester gaf bevel om zich op staande voet naar het pakhuis te begeven.

Hoe hard is de mens, en wat openbaart zich een haat tegen Gods gemeente. Doch, denk eens een ogenblik in, wat een zuchten op dit plekje grond reeds zijn geslaakt. Zij hielden de ogen gericht op hun prediker, gelijk Filadelfia, en opeens was daar als 't ware een aardbeving, om hen allen uiteen te drijven. Daar stond de knecht des Heeren en verdedigde zich en zijn hoorders met de woorden: 'Wij moeten Gode meer gehoorzaam zijn dan de mensen.'

Slaan wij dan eens een blik op ons eigen leven, wij zouden soms om een boos gezicht de Heere verloothenen. Keren wij in dit avonduur eens tot onszelf in en komt, geliefden, steekt met mij de hand in eigen boezem. Gebeurde dit eens met ons, zouden wij standvastig zijn, of met de tentbewoners de vlucht nemen? In die dagen kwamen zij van alle plaatsen tezamen. Wat zijn wij toch ver gezonken.

Werpen wij slechts een blik in onze eigen gemeente, en al aanstonds. zien wij meer vorm dan wezen. Wat is de ware honger en dorst een zeldzaam verschijnsel. Doch keren wij terug tot genoemde bijeenkomst. Eindelijk dwongen zij de prediker te zwijgen. Men wierp de deur van dit pakhuis open, juist toen de schare een Psalm zong. Dicht bijeen der vensters stond de predikant op het wijnvat en hem werd bevolen de menigte te doen ophouden, waarop een groot rumoer ontstond. De hongerige en dorstige zielen werden als slachtschappen weggedreven.

Toch is het de vijand niet gelukt de overhand te verkrijgen, het bleef hier een plaats van grote bemoeienis Gods Want, denken wij enige tientallen jaren terug, wij worden herinnerd aan de onvergetelijke en zalig ontslapen *ds. P. van Dijke*, die in deze stad vaak het Woord des levens bracht. Hij was een man, die het Woord op een zuivere wijze uitdroeg, ook zijn leer was niet vóór maar tegen de mens. Zijn arbeid werd kennelijk gezegend, waarvan nu nog blijken zijn in deze gemeente. Menigmaal heeft God hem gebruikt als een middel in Zijn hand, om een arm en verlegen zondaar tot Hem te brengen. Zijn woord was een ontdekkende prediking, waaruit de rijkdom der genade sprak. Ook hij bracht dit Woord in benauwde tijden. In die dagen gebeurde het nog, dat niet meer dan twintig personen bijeen mochten komen. Dat is de grondslag geweest van deze gemeente. De Heere heeft zijn arbeid groot gemaakt. Ds. Van Dijke is tal van jaren de profeet des Heeren voor deze gemeente geweest.

Daarna heeft broeder *Braam*, als voorganger, met zijn eenvoudig talent zijn beste krachten aan deze kerk besteed, en het Woord der lijdzaamheid uitgedragen. In zijn dagen kwamen hier ook uit verschillende plaatsen de mensen bijeen om naar het Woord te luisteren dat tot hen kwam als een goede tijding uit een ver land. Hoewel hij veel strijd en moeite heeft moeten doorleven, toch heeft deze man rijkelijk gearbeid.

En zouden wij vergeten de naam te noemen van de man, wiens zaad nu hier nog tegenwoordig is, de onvergetelijke en zalig ontslapen **ds. David Janse**? Tal van jaren heeft hij hier dood en leven, vloek en zegen uitgedragen en verkondigd. Hij heeft zijn stem opgeheven tegen zonden en ongerechtigheden, en gewezen op de overste Leidsman en Voleinder des geloofs, hij heeft zich door zijn zuivere prediking vrijgemaakt van het bloed van zijn hoorders. Hij was de man die ons kerkgebouw in zijn vorige gedaante in gebruik nam. En hij heeft de kroon mogen neerwerpen voor het Lam, Dat hem gekocht heeft met Zijn bloed.

Wat is er veel gebeurd, mijne toehoorders. Menigmaal heeft de Heere geklopt aan uw hart, mijn onbekeerde medereiziger. Zoudt ge dan geen acht geven op al deze roepstemmen? *Haast u toch om uws levens wil.*

Als opvolger van ds. Janse kwam de nu nog in leven zijnde **ds. Beversluis**. Ook hij heeft veel moeten doorworstelen en heeft ook in uw midden het Woord verkondigd, wel niet in ambtelijke bediening, maar toch bracht hij u het Woord der lijdzaamheid. Na hem nam ds. Boone, die toen als predikant te Terneuzen stond, als konsulent over deze gemeente het ambtelijk werk waar. Hij heeft hier vaak de bazuin des Woords laten horen en ook zijn gaven rijkelijk aan u besteed.

Ds. Van Oordt heeft zijn werk overgenomen. Deze was u niet als een voorbijganger, maar heeft geruime tijd het Woord van de levende God verkondigd. En hoewel hij een tijdperk van verschillende aard doorleefd heeft, een tijdperk van vreugde en een tijdperk van droefheid, en wat al meer, toch heeft hij zijn dienst aan u besteed. Ge hebt uit zijn mond zegen en vloek, leven en dood vernomen, hij heeft het Woord der lijdzaamheid verkondigd. Het was de lust van zijn hart, om daarvan tot u te spreken.

En nu, gemeente, zou ik over mijzelf moeten beginnen, maar laten wij daarvan zwijgen. Ik verkondig u openlijk in uw midden dat het de keus is van mijn hart, ook het Woord der lijdzaamheid te mogen uitdragen in dit vergrote kerkgebouw. O, mocht dan zowel leraar als gemeente met standvastigheid begiftigd worden, om bestand te zijn tegen de geesten van de tijd. Om in u, mijn catechisanten, het Woord der lijdzaamheid te planten. Om u, jongeling en jongedochter, toe te roepen: *haast u om uws levens wil.* Mocht de prediking eens pijlen schieten, die een wond in uw hart veroorzaken, dan zou de geestelijke gemeente uitbreiden, dan zoudt ge een steen uitmaken van het gebouw dat boven in de hemelen is. Dit gebouw zal weer worden afgebroken, geen steen zal op de andere gelaten worden, en wanneer wij dan niets meer dan vorm en wetenschap bezitten, dan zal er van al onze godsdienst niets overblijven.

Gave de Heere, dat wij allen tezamen als één enige steen op dat Fundament gebouwd waren. Nog eens, het is de begeerte van mijn hart, dat Woord in uw midden te verkondigen, om u aan te tonen wat u zult moeten verliezen, opdat Christus waarde in u zou krijgen en ik hoop, zonder aanzien des persoons, vloek en zegen, leven en dood te verkondigen. Liever in een bevriende betrekking met Hem, Die mij gezonden heeft, dan u naar de mond te praten, opdat ge op uw sterfbed niet zou moeten klagen: Had ons maar gewaarschuwd.

Geliefden, mocht met dit vergrote kerkgebouw, de broederlijke liefde vergroten, onze standvastigheid vermeerderen en het Woord der lijdzaamheid bewaard blijven en tot in lengte van dagen verkondigd worden, wat nuttig en onmisbaar is, om welgetroost te leven en zalig te sterven.

Op donderdag 20 maart 1930 deed **ds. Barth** intrede in de Zeeuwse gemeente Borssele. In de middagdienst hield ds. M. Hofman de bevestigingspreek uit Johannes

1:43a: 'En hij leidde hem tot Jezus'. In de avonddienst verklaarde ds. Barth het Woord uit Eféze 6:19: 'En voor mij, opdat mij het Woord gegeven worde in de opening mijns monds. met vrijmoedigheid, om de verborgenheid van het Evangelie bekend te maken'. Na de preek van ds. Barth volgden nog diverse toespraken. Na het zingen van Ps. 99:3 hield Ds. Verhagen, die met velen uit de classis Walcheren bij de bevestiging en intrede van Ds. Barth tegenwoordig was, een korte toespraak. Hij sprak den wens uit dat de Heere zijn werk rijkelijk mocht zegenen en riep Ds. Barth in dit gewest een hartelijk welkom toe. Hij verzocht te zingen Ps. 122:3, waarna deze plechtige en voor Borssele zo gewichtvolle ure, besloten werd. (zie ook: H. Westerbeke, *Hij gedenkt tot in eeuwigheid aan Zijn verbond*)

Op 25 juli 1935 waren ds. Barth en zijn vrouw veertig jaar getrouwd. Uit één van de brieven van mevr. Barth aan een nichtje wordt duidelijk dat dit feit bij vrijwel niemand bekend was. 'Nu, 't is bij ons heel kalm verlopen, hoor! Blij dat de Heere ons het voorrecht heeft geschonken zo lang voor elkaar gespaard te zijn. En ons vele zegeningen van het goede heeft geschonken, zo in natuur als in genade beide. Er is niemand die er hier iets van wist en wij hebben er geen ruchtbaarheid aan gegeven. Ds. Kersten was druk in de Kamer. En ds. Verhagen van Middelburg kwam feliciteren, die meende dat er een huis vol met mensen zou zijn. (...) Oom was juist weg gereden, die had 's avonds. nog dienst.

Ds. Verhagen zei: " "Ben ik abuis?" Ik zei: "Nee, u hebt het wèl". Dus wij dronken gezamenlijk een kopje thee en schonken een glaasje wijn.

En hij zei: "Nu, dan ben ik voor de hele Gereformeerde Gemeenten geweest!"

Hij is een grappenmaker. En ik bedankte hem hartelijk voor de belangstelling. Hij had zijn vrouw niet durven meebrengen, daar zij meende dat er toch genoeg visite zou zijn." (Leven en werk van ds. J. D. Bart, J. Mastebroek)

Op 1 oktober 1930 overleed **ds. H. Roelofsen**. Deze dienstknecht des Heeren nam in de Gereformeerde Gemeenten een grote plaats in. De rouwdienst werd geleid door ds. J.R. van Oordt. Hij sprak over de laatste woorden die ds. Roelofsen tot zijn familie gesproken had: 'Ik heb den goeden strijd gestreden, ik heb den loop geëindigd, ik heb het geloof behouden.'

Op de begraafplaats werd het woord gevoerd door ds. J. Fraanje, ds. G.H. Kersten en ds. A. Verhagen. Tijdens de plechtigheid regende en hagelde het en trok er een onweersbui over.

Ds. Verhagen sprak het volgende.

Mijne hoorders. Aan dit graf is tweëerlei stem te beluisteren. God spreekt in het rijk der natuur. Het is of de majesteit Gods over dit geopende graf gehoord wordt. God spreekt ook in het feit, dat we staan om de groeve van hem, wiens strijd is gestreden. Het koren is gerijpt en de Heere heeft hem binnengehaald in de hemelse schuren, waar hij nu zijn hart op mag halen om zijn Koning en

Heere volmaakt te verheerlijken.

Er gaat van deze plechtigheid een sprake uit, dat de Heere eer zal geven. Welgelukzalig het volk, welks God de Heere is. De strijd zal niet eeuwig duren. De kroon hangt aan het einde der loopbaan. Het waren de laatste woorden van de overledene, dat hem de kroon is weggelegd. Hij heeft, door Gods genade, mogen volharden tot het einde toe. Volk des Heeren, wat een eeuwige vertroosting, dat we elkander niet voor het laatst zien! Straks aan de ronde tafel daarboven zullen we te

zamen zijn om God en het Lam te verheerlijken. De Heere houdt woord. Hij zal de hoop Zijner ellendigen niet beschamen!

*Zijn onbezweken trouw zal nooit hun val gedogen,
Maar Zijn gerechtigheid hen naar Zijn Woord verhogen!*

Wel heeft onze broeder nog zware strijd gehad op zijn ziekbed, maar de Heere heeft woord gehouden en hem in de ruimte gesteld. Er moge een sprake uitgaan van dit graf. Er staan hier velen, die onder zijn woord hebben verkeerd. Wat kon hij rijk van zijn Koning getuigen, wat heeft hij gepoogd om met al de krachten die God hem geschonken had, werkzaam te zijn in de dienst van Gods Koninkrijk.

Laat er een stem opgaan van dit graf, een vermaning tot bekering. Want vreselijk zal het zijn, als zijn arbeid tegen u getuigen zal.

Volk des Heeren, hoe menigmaal heeft God hem gebruikt om u te troosten. Ook in Zeeland. Ook dáár zijnde bewijzen van de genade Gods, die de Heere door hem gewerkt heeft.

Namens de Zeeuwse kerken voer ik dan ook het woord aan deze open groeve van onze onvergetelijke broeder, om Gods Naam van alles de eer te geven. De Heere trooste u, weduwe en kinderen, en Hij zij u genadig nabij.

7. Te water

Er zijn momenten in het leven van een mens die een onvergetelijke indruk op hem maken. Zulk een ogenblik had ds. Verhagen op vrijdag 14 augustus 1931, toen hij in Enkhuizen, waar hij die avond zou preken, wonderlijk bewaard werd bij een ongeval dat hem met zijn auto overkwam. Vanuit Westzaan, waar hij in die zomer weer eens logeerde, ging hij, vergezeld van twee dochters en drie andere meisjes, per auto naar Enkhuizen. Bij de Dromedarisbrug gekomen, die rechtstreeks naar het kerkgebouw leidde, bleek die brug voor auto's niet berijdbaar te zijn, zodat de auto moest keren. Bij het draaien op de smalle straat tussen de daar staande toren en de brug trapte ds. Verhagen op het gaspedaal in plaats van te remmen en reed de wagen achteruit van de hoge wal in de Dijkgracht. Was het wonder, dat ds. Verhagen niet anders dacht dan, met de inzittenden, zo de eeuwigheid in te gaan? Maar de Heere bewaarde hem wonderlijk.

De tweede dochter werd als het ware direct uit het raam geworpen en stond door de hulp van vijf, zes mannen, die gekleed te water sprongen, weer spoedig op het droge. Daarna werden de andere meisjes door de portierraampjes uit de auto geholpen, hoewel ze al tot de hals toe in het water stonden en de auto steeds verder naar de diepere vaargeul schoof en dreigde om te slaan. Op het laatste moment kon de predikant, die beslist geweigerd had gered te worden vóór de meisjes op de kant waren, nog worden bevrijd. Het geredde gezelschap werd gastvrij door de omwonenden opgenomen en van droge kleren voorzien.

Onder de indruk van het voorgevallene preekte ds. Verhagen daarna in Middelburg zondags over 2 Korinthe 1:10: 'Die ons uit zo grote dood verlost heeft en nog verlost; op Welken wij hopen, dat Hij ons ook nog verlossen zal.'

Toen hij kort daarop in Enkhuizen de uitgestelde preekbeurt vervulde, leidde hij zijn preek over Johannes 1:40c: 'En het was omtrent de tiende ure' in, met een heenwijzing naar de bewarende hand des Heeren bij het ongeval, dat hem was overkomen. Ook voor hem was het een ure geweest, waarvan hij met de Psalmddichter kon zeggen: 'Geen leed zal 't ooit uit mijn geheugen wissen' (Psalm 119:21 berijmd).

Omdat de gemeente tijdens het verblijf van ds. Verhagen in Middelburg steeds groeide, werd het kerkgebouw opnieuw te klein. Pogingen om op een andere plaats een nieuw gebouw te stichten, mislukten omdat de Overheid een zeer geschikt terrein, waarover onderhandelingen werden gevoerd, voor villabouw bestemde en een kerk in die omgeving niet passend achtte. Met voortvarendheid werden nu andere plannen gemaakt. De bestaande kerk aan de Segeersstraat werd zó grondig verbouwd en vernieuwd, dat praktisch van een nieuwe kerk kon worden gesproken. Het aantal plaatsen, dat bij de uitbreiding in 1921 al op 1000 was gebracht, werd met ruim 350 vermeerderd.

Bij de ingebruikneming van het nieuwe kerkgebouw op 30 oktober 1933 preekte ds. Verhagen over 1 Koningen 8:29: 'Dat Uw ogen open zijn, nacht en dag, over dit huis, over deze plaats, van dewelke Gij gezegd hebt: Mijn Naam zal daar zijn; om te horen naar het gebed, hetwelk Uw knecht bidden zal in deze plaats.'

De gemeente werd bepaald bij 'Het gebed van Salomo', en wel bij de tijd, bij de inhoud en bij de verhoring van dit gebed. Aan het einde van de predicatie werd met het oog op het goede dat de Heere de gemeente schonk, Psalm 103:1 gezongen:

*Mijn ziele wil den Heer' met lofzang prijzen,
Al wat in mij is moet Hem eer bewijzen,
En Zijnen heilgen Naam loven met vliet.
Wil Hem prijzen en roemen onbeladen,
O, gij mijn ziel, loof des Heeren weldaden,
Die gij ontvangen hebt; vergeet die niet.*

(berijming Datheen)

Op 3 september 1935 werd de oude **dominee G. van Reenen** van zijn aardse taak afgelost. Het behaagde de Heere, zo schreef ds. G.H. Kersten, hem uit de bange strijd van dit leven te voeren tot eeuwige triomf der volmaakte zaligheid en hem de kroon te geven, die Hij Zijn getrouwe dienstknechten heeft weggelegd.

Namens de deputaten van de kas voor emeriti sprak ds. Verhagen bij de begrafenis het volgende.

Een zware slag heeft allereerst u, weduwe, getroffen. Gij hebt al die jaren lief en leed met hem gedeeld, gij hebt met hem de zorgen en moeiten van dit leven gedragen. Maar wat een groot voorrecht is het dan nu te mogen weten dat hij zijn wens verkregen heeft. Als ge bedenkt dat hij nu in de eeuwige heerlijkheid de Koning in Zijn schoonheid mag aanschouwen, o, dan zult ge hem niet willen terug verlangen. Laat hij zijn hart maar ophalen om zijn gezegende Zielebruidegom te verheerlijken en groot te maken, waarvan hij zoveel getuigd en geschreven heeft.

Wat een gewichtig ogenblik voor u, kinderen, te staan aan de geopende groeve van uw onvergetelijke vader. Wat heeft hij menig gebed voor u opgezonden! Wat greep het hem soms aan als hij, ziende het groot getal van zijn nakomelingen, u sprak van de eeuwige belangen. Ja, dat kon hem aangrijpen, als hij bedacht dat gij allen zielen omdraagt, die voor de eeuwigheid geschapen zijn.

De mond van uw vader is nu gesloten. Maar gij kunt u van zijn getrouwe waarschuwingen niet vrijmaken. Als hij op dit ogenblik nog iets kon zeggen tot u, dan zou zijn stem uit het geopende graf klinken: 'Zoek de Heere en leef! Want daarin alleen is heil en vrede!' Hij heeft zich van uw bloed vrijgemaakt. Als hij van de eeuwige belangen sprak, wat overtuiging had dan zijn stem, wat fonkelde dan zijn oog. Hoe kon hij spreken van het voorrecht van Gods volk. Die het meemaakte zal het

wel nooit vergeten.

En nu mag ik er u nog eens op wijzen dat wij allen eenmaal komen voor de rechterstoel van Jezus Christus. Dan wordt de mensheid in twee delen gedeeld. Waar zult gij, kinderen, dan staan, ter rechter- of ter linkerhand? Het zal tegen ons getuigen, als wij, een biddende vader gehad hebbende, die ons getrouwelijk vermaande, niettemin in de wegen der wereld gaan. Ge kunt niet zeggen: *ik heb de weg niet geweten*, want van der jeugd af aan is de weg u verkondigd, waarin de Heere gediend moet worden. Mocht gij uw moeder in de dagen van haar weduwschap terzijde staan om mede te dragen wat er te dragen is. Dat de zware slag die gevallen is u nauwer aan elkaar moge verbinden.

De levendgemaakte Kerk zingt met Psalm 31:17:

*Geloofd zij God, Die Zijn genade
Aan mij heeft groot gemaakt.*

Daar had ds. Van Reenen kennis aan. En weet ge wat nu zo gelukkig is? Dat God Van Reenen niet heeft groot gemaakt, maar Zijn genade. Ds. Van Reenen heeft zichzelf leren kennen als een verdoemelijk schepsel voor God. En nu we staan aan de geopende groeve, mag het toch getuigd worden dat de Heere genade en ere gegeven heeft. Er staan er bij deze groeve, waarvoor hij het middel in 's Heeren hand heeft mogen zijn, toen zij getrokken werden uit de duisternis tot Gods wonderbaar licht. Nu heeft hij de herdersstaf neergelegd en is een schaap geworden van die grote kudde waarin Christus Zichzelf heeft verheerlijkt. Nu heeft hij zijn wens verkregen, nu mag hij eeuwig verheerlijken Hem, Die Zijn gemeente kocht met de dure prijs van Zijn Middelaarsbloed.

In de laatste 'Saambinder' mocht hij zijn werk beëindigen en nam hij afscheid. Met dankbaarheid mocht hij er op wijzen hoevéél hij had geschreven. Wat een schitterend einde, nietwaar? Zijn werk was juist afgelopen en toen nam de Heere hem weg.

Volk van God, de strijd zal niet eeuwig duren. Hoe gelukkig, dat volk ziet elkaar nooit voor het laatst. Eenmaal zullen rouw en droefheid, treurigheid en klagen ophouden en dan zullen wij eeuwig bij de Heere zijn. Voor hen die in de wereld leven wordt het iedere dag slechter. Want iedere dag brengt de onbekeerde dichter bij dood en verdoemenis, dichter naar de plaats waar de deur der genade voor eeuwig gesloten zal zijn. Maar voor het volk van God wordt het iedere dag beter! Het gaat op huis aan! De grote Stuurman heeft Zelf het roer in handen.

*Zijn onbezweken trouw zal nooit hun val gedogen,
Maar Zijn gerechtigheid hen naar Zijn Woord verhogen.*

God maakt nooit de mens groot, maar Hij maakt Zijn genade groot. Mocht ons dat ten deel vallen, opdat wij eenmaal de kroon der overwinning mogen werpen voor de voeten van dat Lam, van Wie Sion in aanbidding zeggen zal: 'Gij hebt ons Gode gekocht met Uw bloed.' Dat geve de Heere.

In Middelburg preekte ds. Verhagen elke zondag drie keer. De pastorale zorg nam in de steeds. groter wordende gemeente veel tijd in beslag. Daarnaast was er veel werk in de vele herderloze gemeenten in Zeeland, niet het minst in de classis Middelburg. Tal van jaren, gedurende de vakante periode van Aagtekerke (ds. R. Kok vertrok in 1925 naar Gouda en pas in 1939 verbond ds. A. Visser zich aan Aagtekerke in combinatie met Oostkapelle), was ds. Verhagen de enige predikant in die classis en daardoor tevens consulent van de overige gemeenten in dat ressort. Hij maakte ernst met dat consulentschap. Dat kwam onder andere tot uiting in het regelmatig bijwonen van de

kerkenraadsvergaderingen van zijn consulentgemeenten. Zodoende bleef hij nauw bij het wel en wee van die vakante kerken betrokken.

Het was in het veelbewogen jaar 1940, dat ds. Verhagen zijn 25-jarig ambtsjubileum mocht vieren. Op 19 september hield hij een gedachtenispredicatie met als tekst 2 Samuël 7: 18: 'Toen ging de koning David in en bleef voor het aangezicht des HEEREN, en hij zeide: Wie ben ik, Heere HEERE, en wat is mijn huis, dat Gij mij tot hiertoe gebracht hebt?' Gesproken werd over 'Een verlegen danker'.

Dit thema werd als volgt verdeeld:

1. deze eindigt in Christus als de dankende Hogepriester;
2. hij blikt in de diepte van eigen bestaan;
3. hij roemt 's Heeren goedertierenheid.

8. Onder Duitse bezetting

Ook in Middelburg trad de Duitse bezetter steeds. bruter op. Ouderling A. de Priester herinnerde zich het volgende.

Ik zag met eigen ogen op het Middelburgse perron, dat *tien à twintig Joden* door de Gestapo (Geheime Staatspolitie) de trein in werden geschopt. Mannen, vrouwen en kinderen..

Het was op een dinsdagmorgen om ongeveer 9 uur. Ik kwam op het perron, om met de trein naar Goes te gaan. Tot m'n verwondering zag ik een aantal bekende Joden. Ik ging naar een man toe, die af en toe bij ons in de kerk kwam, al was hij Jood. Hij heette Leo Markus. Ik vroeg aan hem: 'Wat ga je doen?' Ogenblikkelijk werd ik op een grove en ruwe manier weggeduwd en hoorde ik een barse, harde stem: 'Doorlopen!' Ik keek om en zag in de harde ogen van een Gestapo, die nog eens zei: 'Doorlopen!' Toen wist ik genoeg... De Joden werden allen gepakt en gezakt naar Amsterdam getransporteerd.

Ds. A. Verhagen kwam óók naar het perron, om de Joden, toen de trein eenmaal reed, nog toe te zwaaien.

In Goes stapte ik uit de trein. Ook daar werd een aantal Joden hardhandig de trein ingewerkt door een tiental Gestapo's. Ook daar werd ik weer hardhandig aangepakt met het barse 'doorlopen', toen ik even bleef kijken en naar sommige bekende Joden zwaaide.

Die arme Joden... Ik heb ze nooit meer teruggezien! Velen werden binnen korte tijd vergast of kwamen om in het concentratiekamp.

Ds. Verhagen voor de Gestapo

Het was ook in die tijd, dat ds. Verhagen zich eens voor de Gestapo moest verantwoorden. Op 31 augustus, de verjaardag van Koningin Wilhelmina, had hij gepreekt over 1 Samuël 30:6b: 'Doch David sterkte zich in den HEERE, zijn God.' Hij had voor de Koningin gebeden en in zijn preek enkele malen een parallel getrokken tussen haar omstandigheden en die van David op de puinhopen van Ziklag. Tijdens deze dienst was er één van die geheime politie's in de kerk.

Prompt moest dominee zich 's maandags melden op Dam 6, waar de Gestapo zetelde. Wat zat hij in zak en as! Nadat hij lang had moeten wachten, werd hij geducht aan de tand gevoeld. Maar hij werd gesterkt door de woorden uit Mattheüs 10:19: 'Doch wanneer zij u overleveren, zo zult gij niet bezorgd zijn, hoe of wat gij spreken zult; want het zal u in die ure gegeven worden, wat gij spreken zult.'

Vrijmoedig mocht hij getuigen van zijn ambt en plicht en van zijn grote Zender. Hij

zag de Duitsers als een roede in Gods hand, om ons land te tuchtigen. Maar hij vermaande ook de Gestapo dat zij zich moesten bekeren. Onder vreselijke dreigementen werd hij tenslotte losgelaten.

De volgende zondagmorgen liet hij in de kerk zingen Psalm 66:6:

*Men heeft op onz' hoofden geklommen,
Zo men beklimt een kemeldier;
Als beesten werden wij alommen
Gedreven door water en vier.
Daarna hebt Gij ons, Heere goedig!
Vertroost; dies ik tot Uw huis rein
Wil brengen mijn offranden bloedig
En mijn beloften groot en klein.*

(berijming Datheen)

Hoewel tijdens de Zeeuwse periode voor een groot aantal beroepen, ook uit Amerika, werd bedankt, kwam na 21 jaar het ogenblik dat Middelburg haar predikant zag vertrekken.

9. Ds. Verhagen, zijn positie tegenover Ds. Kersten in de Middelburgse periode en na de bevrijding

Zie: VERNIEUWING EN VERWARRING

De gereformeerde gemeenten 1946-1950 door ds. M. Golverdingen.

Den Hertog Houten, 2014. Blz. 119-124

3. Adrianus Verhagen in de Middelburgse periode

Betrekkelijk kort na zijn komst in Middelburg dienden zich de verkiezingen voor de Tweede Kamer aan. Het hoofdbestuur van de pas opgerichte SGP droeg met het oog daarop aan de Algemene Vergadering vijf namen van geschikte kandidaten voor. Daaronder bevonden zich twee predikanten, namelijk G. H. Kersten te Yerseke en J. Vreugdenhil te Borssele. Op de genoemde vergadering was er een brief ter tafel van de Classis Middelburg van de Gereformeerde Gemeenten met het verzoek om geen predikanten als kandidaat voor te dragen. De afgevaardigden van de kiesvereniging te Middelburg spraken op deze vergadering uit dat zij een dergelijke kandidaatstelling in strijd achtten met Schrift en historie.

De Gereformeerde Gemeente van Middelburg was bakermat en bolwerk van de staatkundig gereformeerden.

De invloed van Verhagen werd hier tastbaar. De Middelburgse predikant maakte er geen geheim van dat naar zijn inzicht het Kamerlidmaatschap onverenigbaar was met het ambt van herder en leraar. Met grote vasthoudendheid bleef hij via zijn kerkenraad op de classis en de particuliere synode de kwestie aan de orde stellen. Dat deed hij ook nadat Kersten op 26 juli 1922 tot lid van de Tweede Kamer - dat was toen een parttime-functie - was gekozen.

Hij stond in zijn bezwaren niet alleen. De predikanten J. Fraanje te Barneveld en D.C. Overduin te Giessendam deelden zijn gedachten en gaven daaraan vanaf de kansel uitdrukking. Een zekere doperse invloed was onmiskenbaar aanwezig. (G.H. Kersten tekende in De Saambinder (13-12-1923) de heersende negatieve instelling bij velen tegenover de politiek in bewoordingen die herinnerden aan een doperse wereldmijding. Men bouwde een Chinese muur om de kerk heen: 'Terugtrekken uit de wereld, geen bemoeien met de politiek, geen Christelijke school. We raken zo maar verder uit de koers'.)

Verhagen zelf heeft zich vrijwel niet met de politiek ingelaten en voor zo ver bekend ook niet de SGP in het openbaar gesteund.

Korte tijd daarna koos de Middelburgse predikant opnieuw duidelijk positie tegen Kersten. Hij verzette zich toen tegen het plan dat deze als hoofdredacteur van De Saambinder in 1923 voor zijn lezers had ontvouwd om f 30.000,- bijeen te brengen voor de oprichting van een Theologische School. Men noemde als bezwaar van het plan dat de gemeenten in een bepaalde richting werden gedwongen. Het een en ander riep ongekend veel weerstand op. Verhagen zelf was niet tegen grondig onderwijs van aanstaande dienaren des Woords als zodanig. Was hij wellicht bevreesd dat het streven van Kersten zou uitmonden in het verdwijnen van het oefenaarschap dat voor hemzelf de weg tot het ambt was geweest? In elk geval had hij kerkrechtelijke bezwaren. Had Kersten niet nagelaten om de kerkelijke vergaderingen om toestemming voor zijn plan te vragen?

'Hij werd fel als hij dacht dat het kerkrecht geschaad werd en een plan niet via de kerkelijke weg ter tafel kwam'.

In ieder geval was hij de man die het officiële kerkelijke verzet stimuleerde. Het directe gevolg van zijn bezwaren was dat de Classis Middelburg het plan bestreed op

de Zuidelijke Synode van 21 februari 1924. Deze Synode sprak echter uit dat het inzamelen van gelden aan ieders vrijheid moest worden overgelaten. De Particuliere Synode Noord sloot zich op 10 april 1924 daarbij aan. Verhagen gaf hierna zijn verzet op. Hij deed dat op een royale manier door alle predikanten in De Saambinder uit te nodigen voor een bespreking in de consistoriekamer te Rotterdam. Kersten was even royaal. Hij droeg er ongetwijfeld zorg voor dat Verhagen het slotwoord sprak van de middagvergadering bij de opening van de Theologische School in januari 1927.

Persoonlijkheid

Het karakter van Verhagen kenmerkte zich door een zekere vasthoudendheid, maar ook door een opgeruimde aard en een opvallende vriendelijkheid. Hij had de gave om met allerlei slag van mensen te kunnen omgaan. Het een en het ander bracht met zich mee dat hij binnen en buiten zijn gemeente algemeen geacht werd. Daarbij kwam zijn sterke sociale bewogenheid. Met name in de jaren dertig, toen de mondiale crisis voor grote werkloosheid zorgde, heeft hij het verlenen van diaconale hulp sterk gestimuleerd. Hij maakte voortdurend een vrijmoedig gebruik van de ruimte die artikel 40 van de D. K.O. een predikant biedt om de vergaderingen van het college van diakenen bij te wonen. Hij had een zeker charisma om met opgewektheid en milde humor leiding te geven aan openbare vergaderingen.

De Middelburgse periode

Tijdens zijn verblijf in Middelburg bleef de gemeente groeien. 'Ds. Verhagen was een zeer gunnend predikant. Hij wilde iedereen jaloers maken op het geluk van Gods volk. In 1921 was het aantal zitplaatsen van het kerkgebouw aan de Segeersstraat reeds op duizend gebracht. In 1933 volgde een grondige verbouwing, die resulteerde in een totaal van ruim 1350 plaatsen. Verhagen preekte elke zondag driemaal in zijn eigen gemeente. Bij het vele werk in Middelburg kwam het werk in de gelijknamige classis, waarin hij van 1925 tot 1934 de enige predikant was.

Ook in het kerkverband nam Verhagen zijn plaats in. Zo was hij lid van drie deputaatschappen die in de vooroorlogse periode weinig tijd vroegen: Hoge overheid, Emeriti-predikanten en Zending. Van 1926 tot 1942 gaf hij zijn krachten aan het bestuur van de Scholenbond' of de Vereniging voor Gereformeerde Schoolonderwijs. Ook was hij lid van het moderamen van de Generale Synode van 1934 en 1937.⁶⁵

De grote werkdruk zal er mede toe geleid hebben dat hij op medisch advies in maart 1940 zijn gemeente tijdelijk moest verlaten. Een ernstige keelaandoening dwong hem om in Amersfoort volkomen rust te nemen. Uit die tijd dateren vier geschreven preken, die verschenen onder de titel: *Godverheerlijkende lessen uit de school van Jezus Christus*. De preken gingen vergezeld van een Woord vooraf van R. Kok, die hem als vriend vanuit Veenendaal herhaaldelijk bezocht. (De contacten tussen Kok en Verhagen waren heel goed. Deze vriendschap kwam onder meer tot uitdrukking in het feit dat Verhagen met zijn vrouw en zijn zoon Jan wel eens in de pastorie van Veenendaal kwamen logeren.)

'Deze preeken zijn geschreven in de verdrukking, en toch was 't een aangename tijd. Met veel genoegen mochten we gedurig bij elkander zijn en iets ondervinden van den vrede des Heeren' Verhagen wist deze vriendschap te waarderen. Dat bleek uit zijn verzoek om een ten geleide te schrijven.

Standpuntbepaling tegenover de bezetter

Tijdens de oorlogsjaren behoefde de gemeente niet te twijfelen over de standpuntbepaling van hun predikant tegenover de bezettende macht. Op de

verjaardag van koningin Wilhelmina op 31 augustus bad hij voor haar. Tijdens de preek over David, die zich sterkte in de HEERE, zijn God (1 Sam. 30:6b), trok hij enkele malen een parallel tussen haar omstandigheden en die van David op de puinhopen van Ziklag. Dat leidde de volgende dag tot een scherp verhoor door de Gestapo. Verhagen gaf aan dat het gebed voor de koningin een opdracht was van Hogerhand, omdat de Heere de band God, Oranje, Nederland had gelegd. Hij getuigde vrijmoedig dat hij de Duitsers zag als een roede in Gods hand om ons land te tuchtigen vanwege de zonde. Ook riep hij zijn ondervragers op tot bekering. Onder het uiten van vreselijke dreigementen werd hij tenslotte vrijgelaten.

Na zijn verhuizing naar Lisse in mei 1942 zette hij zich in voor de opbouw van een organisatie om jonge mannen uit de gemeente die als dwangarbeiders naar Duitsland waren gevoerd, zo veel mogelijk bij te staan. Tweemaal per maand ontvingen zij onder meer een kort verslag van een door Verhagen gehouden preek en een informatief schrijven van de kerkenraad over het gemeentelven. Ook gaf de predikant leiding aan een groep gemeenteleden, die zorgdroeg voor de onderduikers in de gemeente?'

Positiekeuze tegenover G. H. Kersten en C. Steenblok

De wat geforceerde aanvaarding van Steenblok in februari 1943 bij zijn overkomst uit de Gereformeerde Kerken als predikant in de Gereformeerde Gemeenten werd - nog geen halfjaar later - gevolgd door zijn benoeming tot hulpdocent aan de Theologische School. Daarmede werden alle dienstdoende predikanten in de kring der gemeenten gepasseerd. Dat het een en het ander tot gevoelens van onbehagen moest leiden, laat zich verstaan. De ongebruikelijke visie op de algemene genade die Steenblok daarna had ontwikkeld op de onderwijzersvergadering te Rotterdam van 12 april 1944, functioneerde als katalysator bij de bestaande onlustgevoelens.

Na deze datum ontstond er een groepje onder de predikanten, dat begon te opponeren tegen het beleid van Kersten die Steenblok in de gemeenten had geïntroduceerd en in bescherming had genomen.

Daarbij kwamen de bezwaren tegen de opvattingen van Steenblok over *de algemene genade*, die afweken van het algemeen gangbare gevoelen in de Gereformeerde Gemeenten. De kern van deze oppositie werd gevormd door de predikanten Van den Berg, Kok en Verhagen!

Verhagen bleef daarbij geheel op de achtergrond. Hij was niet de aangewezen man om deze bezwaren te vertolken. Hij miste niet alleen de kwaliteiten voor een dergelijke taak, maar bezwaren van zijn zijde zouden ook weinig geloofwaardig zijn geweest. Het was in de kleine kring van predikanten algemeen bekend dat hij nogal eens een afwijzende houding tegenover Kersten had ingenomen.

Hij was 'misschien de enige van de predikanten in het kerkverband die door Kersten ooit als persoonlijke "tegenstander" gezien was'. (J. P. Zwemer)

De bezwaren werden dan ook door Kok verwoord aan het adres van de Generale Synode, die te Utrecht op 29 juni 1944 bijeenkwam.

Na de bevrijding

Op de dag van de capitulatie riep de kerkenraad van Lisse de gemeente op om de avond van die dag een kerkdienst te houden. Verhagen sprak een bevrijdingspreek uit met als thema Dank en Bede naar aanleiding van Psalm 126:3. De aanspraak bij de preek was: 'Nederlanders, Vaderlanders en Oranjeklanten'. De predikant van Lisse was een geliefd prediker, die de gave bezat om in zijn preken aan te sluiten bij de

actualiteit. Zo sprak hij bij de troonsbestijging van koningin Juliana op 6 september 1948 een preek uit, die als titel droeg: *De Koning leve*.

In de jaren direct na de oorlog zette Verhagen zich met een kring medewerkers in voor de jeugd van de gemeenten. Het bestuur van het Landelijk Verband van jongelingsverenigingen waaraan hij sinds 1931 als voorzitter verbonden was, gaf onder zijn leiding vorm aan de door Lisse in 1945 ingediende beleidsvoorstellen.

Verhagen betrok ook direct zijn vriend R. Kok bij het werk. Hij kende zijn gaven om jongeren aan te spreken. De Veenendaalse predikant werd op zijn voorstel op de tweede bestuursvergadering na de oorlog zonder verkiezing tot lid van het bestuur benoemd, terwijl hij ook werd aangetrokken als medewerker van het nieuwe jongerenstudieblad Daniël. Verhagen trad als hoofdredacteur op.

Door de bijzondere aandacht die het blad vanaf de oprichting aan de militairen in Nederlands-Indië gaf, maakte het studieblad een snelle groei door. Er kwam bovendien een goed geoliede organisatie tot stand om de militairen regelmatig van pakketten met inhoud te voorzien. Het omvangrijke werk werd in 1947 overgenomen door de Synodale Commissie ter behartiging van het werk onder de militairen, waarvan Verhagen als penningmeester deel uitmaakte.

In deze periode was er sprake van een voortdurende stijging van het aantal bezoekers van de vergaderingen van het Landelijk Verband als zodanig. Dat hing samen met de prettige sfeer, die Verhagen als voorzitter wist te scheppen. Ook het aantal bezoekers van de landelijke bijeenkomsten van het Landelijk Verband van Meisjesverenigingen, dat in 1947 was opgericht, nam toe. Als ere-voorzitter leidde hij met verve de openbare vergaderingen van deze organisatie. Door de centrale plaats die ds. Verhagen na de oorlog innam in het kerkelijk jeugdwerk en het werk ten behoeve van de militairen won hij in het kerkelijke leven aan invloed en betekenis.

10. Naar Lisse en Kampen

Begin 1942 werd het beroep naar Lisse aangenomen. Onder grote belangstelling vond op 27 mei 1942 de afscheidsdienst te Middelburg plaats. Naast verschillende ambtsbroeders uit het eigen kerkverband, woonden ook enkele plaatselijke predikanten deze dienst bij, onder anderen de bekende professor G. Wisse die toen de Christelijke Gereformeerde Kerk van Middelburg diende. De scheidende predikant bepaalde zijn gehoor bij Romeinen 8:35a: 'Wie zal ons scheiden van de liefde van Christus?' Boven deze tekst schreef hij 'Onafscheidelijk verbonden.'
Zijn arbeid was door de genade Gods niet vruchteloos geweest.

Op 4 juni 1942 deed ds. Verhagen intrede in Lisse, na bevestigd te zijn door ds. P. Honkoop van 's Gravenhage. Zijn intreetekst was Markus 67: 37. "Geef gij hen te eten".

Op tweede kerstdag 1946 nam Ds. Verhagen het beroep aan naar **Kampen**, alwaar hij pas op 25 juni 1947 werd bevestigd. Zijn bevestiger was ook dit keer ds. R. Kok. Een jaar later, op 21 april 1948, herdacht hij zijn 40-jarig jubileum.

Een woord aan de strijdkrachten in Indië

Ds, Verhagen leefde intens mee met de Nederlandse soldaten die na de Tweede Wereldoorlog uitgezonden werden naar Indië. In het jeugdblad Daniël schreef hij als volgt:

Met diepe ontroering hebben wij vernomen tot welk een taak u allen geroepen zijt, om met de wapenen de belangen van ons dierbaar vaderland in Indië te verdedigen. Wat heeft de Nederlandse regering getracht om door onderling overleg tot een oplossing te geraken, maar dat heeft niet zo mogen zijn. Ook zij heeft de grote verantwoordelijkheid beseft om tot zulk een bevel te moeten overgaan, omdat zij de draagwijdte er ten volle van beseft. De lankmoedigheid heeft ook haar grenzen, en gezien de gang van zaken in Indië werd de Overheid als Gods dienaar verplicht het zwaard uit de schede te doen gaan, omdat zij haar taak ook in deze vervullen moet.

Mijn vrienden, er wordt nu van u gehoorzaamheid geëist, om het bevel van uwe wettige overheid uit te voeren, naar het Woord des Heeren. Toch kunnen wij ons indenken wat onder alle deze omstandigheden in u zal omgaan, waar grote gevaren u bedreigen. Het is nu werkelijkheid voor u geworden, wat door ons allen gevoeld wordt. Ook voor uw ouders, vrouwen, kinderen en verloofden is deze zaak van zeer groot gewicht. Er zal ook bij hen grote zorg zijn omtrent de toestand waarin gij gekomen zijt. Er was altijd wel een zeer grote vrees, vooral omdat ook zij het meegemaakt hebben, wat oorlog en de gevolgen ervan betekenen, doch nu is die vrees verkeerd in werkelijkheid.

Wat gevoelen wij ons machteloos iets voor jullie te doen, gelet op de verre afstand die ons van jullie komt te scheiden. Toch blijft er voor u en ons een weg open, en dat is om met al deze noden tot de Heere te vluchten, Die toch de enige en ware Toevlucht is. Dat mogen wij voor u doen, en hopen genade te ontvangen om het te kunnen doen. Denk er toch maar steeds. aan, als gevaren u dreigen, dat ge niet op eigen kracht steunt, maar uw knieën buigen moogt om uw noden bij Hem bekend te maken. De Heere, Hij toch voert Zijn Raad uit en die zal bestaan. Hem te kennen in alle onze wegen is toch het hoogste en blijvende goed.

Wij hopen uwer te gedenken zowel in het openbaar in het midden der gemeente, als

ook in onze binnenkamer. Zien wij op de klimmende zonden zowel in het moederland, als in Indië, dan kan er geen verwachting op uitkomst geoefend worden. Wat hebben wij weinig geleerd, ook uit de vorige oorlog; er is meer verharding dan vernedering, zodat wij zouden moeten zwijgen, als de Heere zou doortrekken. Maar alleen om Christus Jezus en Diens verdienste zou het nog kunnen, dat God in de toorn des ontfermens gedachtig was.

Wij bidden u allen des Heeren nabijheid toe. Hij dekke u onder Zijn vleugelen, en beware u als de appel van Zijn oog. Wil ons steeds. wat van u doen horen, want wij leven dagelijks in zeer grote spanning.

Weest van ons meelevend overtuigd en ontvang allen de hartelijke groeten, Gode en Zijn genade bevolen zijnde, van uw liefhebbende en meelevende vriend,

Ds. A. VERHAGEN,

Lisse, 1947

10. 40 jarig jubileum

Op 21 april 1948 herdacht ds. Verhagen dat hij 40 jaar Gods Woord had mogen uitdragen.

Ds. P. Honkoop uit Rijssen wees erop: ... dat de Heere hem had gearresteerd en uit de wereld en de zonde had opgehaald, opdat hij als een vat der barmhartigheid op aarde zou worden gesteld en de heerlijkheid van Jezus Christus in hem zou geopenbaard worden. 'Maar - zo sprak ds. Honkoop - boven dat alles had het God goed gedacht u niet langer te laten in de schoenlapperij, maar u op te halen uit de geringheid en u te gaan stellen op de kansel, opdat God verheerlijkt zou worden. Nee, geen lapwerk wordt daar gebracht door hem, maar de volle raad Gods mag hij verkondigen, opdat de eeuwige zaligheid in Christus geopenbaard, leiden mag tot zaligheid en tot de voltooiing van dat huis, dat God Zelf gebouwd heeft en gefundeerd in Christus Jezus, hetwelk de vaste grondslag der zaligheid mag zijn.'

Op deze herdenkingsavond werd ook het woord gevoerd door afgevaardigden van alle vorige gemeenten die ds. Verhagen had gediend.

Op 6 september 1948 overleed ds. **G. H. Kersten**. In hem verloren de Gereformeerde Gemeenten een predikant die door de Heere begiftigd was met grote gaven van hoofd en hart. Het was ds. Kersten die in 1907 de stuwende kracht was achter de vereniging van de Ledeboeriaanse gemeenten en de Kruisgemeenten. Vele jaren heeft ds. Kersten in velerlei opzichten leiding aan de gemeenten gegeven.

Een andere zware slag trof de Gereformeerde Gemeenten toen op 3 september 1949 **ds. J. Fraanje** het tijdelijke met het eeuwige verwisselde. Ook ds. Fraanje nam een grote plaats in.

Ds. Verhagen was een van degenen die tijdens de begrafenisplechtigheid het woord voerden. Hij sprak het volgende.

Ds. Fraanje is niet meer, hij is verlost, God heeft hem welgedaan. Dat leeft in ons hart en vervult ons met verwondering en aanbidding, dat een diep gevallen zondaar, die zichzelf de eeuwige dood waardig gemaakt had, uit louter genade, om de zoen- en kruisverdienste van Christus, nu ingegaan is in de vreugde des Heeren.

Wat zal dat geweest zijn, toen hij verlost werd van een lichaam der zonde en des doods. Wat zal dat geweest zijn, toen hij na een bange strijd en worsteling die Koning in Zijn schoonheid mocht aanschouwen, Die hij gepredikt, Die hij verheerlijkt heeft in zijn ambtelijke bediening, in het midden van Gods Kerk op aarde. Wat zal het geweest zijn, toen hij de herdersstaf mocht neerleggen en als schaap mocht toegebracht worden

tot die kudde, die niet gekocht is met goud of zilver, maar met de dure prijs van Jezus' dierbaar hartebloed.

Wat zal het geweest zijn voor hem, die hier op aarde op zovele 'waaroms' geen 'daarom' gehad heeft, maar die nu ingegaan is in de vreugde zijns Heeren. Daar zal het volle licht over alles zijn opgegaan.

Dikwijls heeft hij op aarde in moedeloosheid en strijd zijn weg bewandeld. Menigmaal kwelde hem de vraag: waartoe nog nuttig, heeft mijn bediening wel betekenis?

Maar nu zal alles voor hem ontsloten zijn. Hij is in de grote verdrukking niet ondergegaan. Nee, hij is er uit. Niet door eigen kracht of door de veelheid van zijn ervaring. In het laatste van zijn leven is wel duidelijk bewezen, dat de Heere Zich zal doen overblijven een arm en ellendig volk. De eeuwige verbondstrouw van een Drieënig God is de oorzaak en grondslag van de zaligheid.

Och, met welk een verlangen kunnen wij hem nastaren, die nu de palmtakken der overwinning in zijn hand heeft ontvangen. Hij heeft zijn wens verkregen. Wat is dat volk gelukkig wier leven Christus mag zijn. Maar wat is de wereld arm in het licht van de dood. Al zouden wij de hoogste sport op de maatschappelijke ladder bereiken, zo we niet meer hebben, we zijn doodarm. In de dood zijn wij allen gelijk. Maar wat is het onderscheid groot tussen hen die God dienen, en tussen hen die God niet dienen.

Wij hebben alle vrijmoedigheid om de dienst des Heeren aan te prijzen. De Heere geeft twee dingen aan Zijn volk. Daarvan is deze dag een bewijs. Zie maar om u heen. Welk een heerlijkheid legt de Heere op de begrafenis van Zijn knecht, hoewel hij een mens was van gelijke beweging als wij. Maar ook wordt ons in deze dag toegeroepen: Haast u, en spoedt u om uws levens wil.

Denk er om, gemeente van Barneveld, u zult het weten, dat ds. Fraanje hier gearbeid heeft. Zij het dan met alle gebrek en ellende, hij heeft zich vrijgemaakt van uw bloed. Ge zult hem eenmaal terugzien voor de Rechter van hemel en aarde. Dan zal hij tot jong en oud kunnen zeggen: Ik heb u gepredikt de rijkdom van genade, die God in Christus ontsloten heeft. Zal daar een eeuwige scheiding vallen? O, de weg geweten te hebben en niet bewandeld!

Ik zie daar de catechisanten, wat heeft hij met lust en toewijding onder u gearbeid. Ge zult het nooit kunnen vergeten wat hij voor u geweest is. Ik zou het u zo gunnen, dat gij de Heere leerde kennen. Daarom roep ik u toe: Zoekt de Heere, en leeft, want waarom zoudt gij sterven?

Volk des Heeren, wij hebben één voorrecht, we zien elkaar nooit voor het laatst. Want al brengen wij het lichaam naar het graf, de band is niet verbroken. Wij gevoelen op dit ogenblik, dat er gemeenschap der heiligen is met hen, die de kroon werpen aan de voeten van het Lam.

Ook ben ik er van overtuigd, dat er in ons midden mensen zijn voor wie ds. Fraanje als middel tot bekering is gebruikt. O, wat zal het zijn als wij eenmaal elkaar terug zullen zien zonder zonde; bevrijd van alle moeite en verdriet, als wij zullen zingen: Het is door U, door U alleen, om 't eeuwig welbehagen.

O, mijn toehoorders, het wordt voor de wereld elke dag donkerder, maar voor Gods volk is er een blij vooruitzicht. De dichter zong: U is een beter lot bereid, uw heilzon is aan 't dagen. God is getrouw, Hij zal nooit laten varen de werken Zijner handen. Hij laat de hand van Zijn volk niet los. Op grond van Zijn onverbroken trouw zal Hij nooit hun val gedogen.

Kerkenraad en ambtsbroeders, dit sterven mocht ons eens in liefde nader aan elkander verbinden. Er mocht eens iets van ervaren worden van die innerlijke liefdebond, die Gods volk aan elkaar verbindt. Als er in de hemel spijt was, dan zou het daarover zijn,

dat wij het elkaar zo dikwijls moeilijk gemaakt hebben. Wij mochten allen in de laagte, aan de voeten van die grote Leermeester terechtkomen.

O, dat de Heere twee delen van die Geest, die ds. Fraanje mocht ontvangen, op ons deed vallen. Hij was geen bijzonder mens; die bestaan er niet; dat maken wij onszelf en maken ons de mensen, en wij ondervinden dikwijls meer narigheid van onze vrienden, dan van onze vijanden; maar toch mogen wij niet loochenen de grote genade die God hem geschonken had. Dikwijls is hij velen tot een hand en voet geweest, want hij werd rijkelijk bedeeld met het onderwijs van Gods lieve Geest. Met verwondering hebben wij vaak gezien welk een rijkdom van geestelijke kennis God aan een ongeleerd, ongeletterd mens gegeven had. Als de Schriften hem geopend werden mocht hij prediken de rijkdom van het eeuwig heil in Christus.

Mevrouw Fraanje, we hebben met u meegeleefd, ook op deze dag. Wij kunnen ons indenken dat uw gedachten worden vermenigvuldigd. Maar als ge uw weg eens terugkijkt, heeft God u dan ooit iets te zwaars opgelegd? Zijn er niet steeds. Zijn Goddelijke ondersteuning geweest? Heeft Hij niet gedragen en gered? Mocht ge soms niet zingen: De Heere heeft mijn weg veranderd, niet naar uw eigen raad, maar naar Zijn Vaderlijke Raad? O, een weinig krediet voor een onveranderlijke Verbonds-God, dat moge u tot troost zijn. Kinderen, kleinkinderen en verdere bloedverwanten, er is een bitter weg. Wij zijn er getuige van geweest als wij mochten logeren onder zijn gastvrij dak, dat hij niet één van zijn geslacht vergat, als hij zijn knieën boog. Dat is nu weg, het is een groot verlies voor u. Als hij nog iets kon zeggen, zou hij zeggen: Kinderen, zoekt de Heere, zoekt Hem, terwijl Hij te vinden is.

Straks moet de jongste zoon naar Indië. O moeder Fraanje, er ligt een last op uw schouders. Zult ge niet te veel overladen worden, zult ge niet bezwijken? Maar o, wij moeten soms diepe wegen door, opdat wij zouden weten wat wij aan de Heere hebben. Jongeling, ge mocht nog bij de begrafenis van uw vader wezen. Ik kan me indenken wat het straks voor u zijn zal als ge uw moeder de hand zult drukken om uw woning te verlaten. Jongen, denk aan uw vader. De jongens in Indië hadden een grote plaats in zijn hart. Daar zijn wij getuige van geweest. De Heere moge u tot een beschutting zijn en Hij doe de dag aanbreken, dat gij weer tot uw moeder werd teruggebracht.

Namens de Particuliere Synode Noord werd mij opgedragen een enkel woord te spreken. Zijn arbeid werd steeds. door onze Synode zeer gewaardeerd, want met lust, moed en ijver heeft hij het Woord des Heeren uitgedragen en de eeuwigheid zal oplossen waartoe en waarom het geweest is.

Wij moeten eindigen, maar ik zou toch willen verzoeken om met elkaar te zingen Psalm 42:1:

*'t Hijgend hert, der jacht ontkomen,
Schreeuwt niet sterker naar 't genot
Van de frisse waterstromen,
Dan mijn ziel verlangt naar God.
Ja, mijn ziel dorst naar de HEER',
God des levens, ach, wanneer
Zal ik naad'ren voor Uw ogen,
In Uw huis Uw Naam verhogen?*

11. Meningsverschil tussen ds. Verhagen en Dr. Steenblok inzake de aanbieding van genade

OVERZICHT VAN GEVOERDE CORRESPONDENTIE EN GESPREKKEN INZAKE HET AANBOD VAN GENADE

Overgenomen uit: *Om de oude waarheid, of leergeschild aangetoond*, door Dr. C. Steenblok. Blz. 14 etc.

EEN KORTE OPMERKING

Helaas moeten wij de lezers vooraf iets meedelen. We hadden namelijk het plan opgevat om de correspondentie betreffende het leergeschild in zijn geheel op te nemen. Daar verschillende stukken ontbraken, hebben we ons tot de kerkeraad van de Gereformeerde Gemeente van Kampen en tot ds Verhagen, thans predikant van de synodale gemeente te Gouda gewend. Van de zijde van de kerkeraad van Kampen ontvingen we bericht, dat men op ons schrijven niet wenste in te gaan. Ook van ds Verhagen ontvingen we niet de gevraagde medewerking. Integendeel. We werden gewezen op de Auteurswet 1912, waarbij ons werd te kennen gegeven, dat bij het voortgaan op de ingeslagen weg, de gevolgen niet zouden uitblijven. Dat was dus een dreigement van vervolging door de aardse rechter, om de publicatie te verhinderen. Daardoor waren we genoodzaakt om in plaats van de volledige brieven, slechts een weergave van de inhoud daarvan op te nemen. We merken dus hierbij het volgende op:

a) dat het niet aan ons ligt, dat het standpunt van de tegenpartij niet met hun eigen woorden wordt weergegeven;

b) dat al het persoonlijke of personen kwetsende naar beste kunnen is vermeden, daar het uitsluitend gaat om de waarheid in deze zaak in het licht te stellen.

De verzamelaars van de verschillende gegevens hebben een ernstige poging gedaan ds Verhagen van zijn standpunt terug te brengen.

Hun brief, waarop geen antwoord ontvangen werd, laten we hierbij volgen:

Rotterdam, 12 September 1955

Geachte ds Verhagen,

Wij vernamen, dat U er bezwaar tegen had, dat de brieven gewisseld tussen U en dr Steenblok, inzake het algemeen, welmenend en onvoorwaardelijk aanbod van genade, gepubliceerd zouden worden.

Tot goed begrip diene, dat wij (beide ondertekenaars) de verzamelaars zijn van de bedoelde stukken (de laatste ondertekenaar behoort tot de "synodale" Gereformeerde Gemeente). Wij hadden ons geen ander doel voor ogen gesteld, dan objectieve voorlichting te geven over deze kwestie en alle misverstanden weg te nemen. Deze objectiviteit is het beste gewaarborgd door letterlijke weergave van het geschrevene door beide partijen. Om deze redenen wendde de heer Boeder, die geen andere rol vervult dan die van uitgever, zich tot U om de ontbrekende brieven.

Het verwondert ons ten zeerste, dat U thans weigert uw toestemming te geven tot publicatie en de ontbrekende stukken ter inzage te zenden. Temeer doet dit vreemd aan, omdat in een brief van de kerkeraad van Kampen aangeboden wordt afschriften

van deze correspondentie te zenden aan degene, die er belang in stelt. Logischerwijze was er dus niet eens rekening gehouden met de mogelijkheid, dat U zoudt weigeren toestemming tot publicatie te geven. Ook was b.v. uw brief van 20 Aug. 1951 aan dr Steenblok in gestencilde vorm in omloop in 1953.

Daarenboven doet het ons leed, dat U als leraar in de Geref. Gem. dreigt met toepassing van de Auteurswet 1912. Het behoort toch onder ons niet zo te zijn, dat wij de openbare macht te hulp roepen om onze zaak te verdedigen.

Daarbij komt, dat uw opmerking over de Auteurswet geen steek houdt. Het zal U bekend zijn, dat het zeer goed mogelijk is om de inhoud van de brieven te publiceren zonder één enkele wetsbepaling, noch die van de Auteurswet, noch die van het Wetboek van Strafrecht geweld aan te doen. Wij kunnen U dan ook meedelen, dat uw standpunt geen wijziging heeft gebracht in ons voornemen tot publicatie van de onderhavige kwestie.

Het wil ons tevens voorkomen, dat U uw positie in het onderhavige geschil in hoogst bedenkelijke mate schaadt door publicatie tegen te werken. Immers is de voor de hand liggende conclusie, dat U de openbaarmaking tracht te verhinderen, omdat de fundering van uw standpunt onhoudbaar is en U daarom niet met dat standpunt voor de dag komt.

Wij veroorloven ons derhalve U met vriendelijke aandrang te verzoeken, alsnog de bedoelde stukken ter inzage te zenden en uw toestemming tot volledige publicatie te geven. Mocht U daartoe ondanks het voorgaande niet bereid zijn, dan kunnen wij U meedelen, dat wij deze brief in de brochure hopen te laten afdrukken. Een blaam van gebrek aan objectiviteit treft ons dan niet.

Met alle nadruk willen wij dit alles vooropstellen, dat met deze brief op geen enkele wijze een bedreiging of ultimatum of iets anders ten nadele van uw persoon is bedoeld, integendeel wij beschouwen dit schrijven als een zakelijk overleg. Wij achten ons tevens verplicht U op de hoogte te stellen van de mogelijke consequenties van uw houding, waardoor tevens bereikt kan worden, dat op U als oudste leraar in de Geref. Gem. nimmer een blaam kan worden geworpen.

Wij zijn tot nader overleg gaarne bereid en tekenen, met hoogachting en heilbede,
T. BUURVELD H. MEIJER

DE EERSTE BRIEF VAN Ds VERHAGEN

Met deze brief opende ds Verhagen het debat met dr Steenblok aangaande de uitwendige roeping. Van belang is nog te vermelden, dat deze brief na de Generale Synode van de zijde van ds Verhagen als propagandamiddel gebruikt werd. Iemand uit Enkhuizen kreeg er een gestencilde afdruk van. Wel een zeer sterk bewijs, dat wel degelijk een leerverschil de achtergrond was van de handelingen van de Generale Synode, waar ds Verhagen de leiding had. We laten hier de inhoud van de brief volgen:

De bezwaren betroffen de uiteenzetting in de Kerkbode van Gouda van de hand van dr Steenblok d.d. 11 Aug. 1951, waarvan ds Verhagen zich als oudste predikant gedrongen gevoelde kennis te geven. De brief was gedateerd 20 Aug. 1951.

Het was hem onmogelijk die uiteenzetting te aanvaarden en hij meende daarin een ontzaggelijk gevaar voor de gemeenten te moeten zien. Waarbij nog ter sprake gebracht werd, dat dr Steenblok de toekomstige leraren voor hun gewichtvol ambt opleidde. Ds V. schreef deze zaken, omdat het hem zeer zwaar woog en hij grote gevaren zag, die er zeker uit voort zouden vloeien en die de gemeenten afbreuk zouden doen. Hij deelde mede, dat het hem innerlijk tot droefheid stemde, als hij zag

in welke richting het nu gestuurd werd en gaf daarbij in overweging te bedenken, dat hij 43 jaren door Gods grote goedheid aan het geestelijk heil der gemeenten mee had mogen werken.

Het standpunt van ds Kok, omtrent de vereenzelviging van aanbod en belofte, daarmee had hij zich niet kunnen verenigen, maar evenmin meende hij het standpunt van dr. Steenblok aangaande de roeping te kunnen aanvaarden.

In het kort wordt dan weergegeven het standpunt van dr. Steenblok zoals heet te vinden is in het betreffende artikel van 11 aug. In het kerkelijk jaarboekje va 1951 blz 136 onderaan.

Ds Verhagen was van mening, dat dr Steenblok in het geheel geen separatie maakte tussen de uit- en inwendige roeping, welke toch allebei van grote betekenis zijn. Weliswaar is de uitwendige roeping niet' zaligmakend, maar dat is ook altijd geleerd en hij hoopte het ook nimmer anders te doen. Hetgeen echter voor ds Verhagen onomstotelijk vast stond is, dat door de uitwendige roeping het welmenend aanbod van genade komt tot allen, die onder de bediening van het verbond der genade leven. Daarna werd aangehaald hetgeen wijlen ds Kersten schreef in zijn boekje "Korte lessen over Kort Begrip" blzd. 1147- waarin o.a. de uitdrukking voorkomt: "zij biedt verloren zondaren Christus aan". En waarin gesteld wordt, dat het eigen schuld zal zijn, indien het woord niet tot bekering dient. Eveneens hetgeen ds Kersten schreef op blzd. 115: "Hoe kan de Heere dan welgemeend de zaligheid aanbieden, zelfs aan verworpenen, van wie Hij in Zijn eeuwige raad bepaalde, dat zij de zaligheid niet verkrijgen zullen?" Waarop ds Kersten antwoordt: "Omdat Gods eer boven onze zaligheid staat. Hij zal verheerlijkt worden in degenen, die verloren gaan, zowel als in degenen, die behouden worden." Vervolgens worden aanhalingen gedaan uit de Dogmatiek van ds Kersten, Deel II van de bladzijden 71, 73, 74, en 75. Van bladzijde 77 wordt verder aangehaald de zin, waarin de uitdrukking voorkomt: niettegenstaande Hij ook aan deze laatsten de zaligheid waarachtig aanbieden doet.

Ten slotte werd de aandacht van dr Steenblok nog gevestigd op het destijds door ds Kersten uitgegeven boekje van de Erkinen en Fisher: "Het verbond der genade" en op hetgeen daarin te vinden is op blzd. 22, vraag 93: "Hoe bedient Hij het verbond aan zondaren uit het mensdom zonder enige beperking?" Antw.: In het algemene aanbod van het Evangelie, hetwelk is: "Een verkondiging van grote blijdschap, die al den volke wezen zal, en waarin allen zonder onderscheid verklaard worden welkom te zijn. Spr. 8 ; 4, Mark. 16 : 15."

Vraag en antwoord 94 luiden: "Wat is de grondslag van de onbeperkte bediening van het Verbond in het Evangelie-aanbod?"

Antw.: Die rust niet op de uitverkiezing, maar op de wezentlijke algenoegzaamheid en de dood tot behoudenis van allen, Joh. 1 : 29".

Ds Verhagen deelde mede, dat hij dat altijd gepredikt had en hoopte dat ook te blijven doen. Dan heeft men, zo meende hij. een boodschap aan allen, die onder het Woord komen en mocht de Heilige Geest, dat Woord als een zaad der wedergeboorte werken in de harten van hen, tot wie de roeping komt. Als dat aanbod gemist wordt, zo vroeg hij dr Steenblok af, beantwoorden wij dan wel aan de lastbrief van Christus?

Na de opmerking, dat we toch niet te handelen hebben met de verborgen wil van God, maar met hetgeen Hij geopenbaard heeft, schrijft hij letterlijk: *"Als wij niets meer kunnen aanbieden, dan kunnen wij de kerkdeuren wel sluiten en dan heeft onze ambtelijke bediening geen betekenis meer."*

Hij achtte het nodig, dat dit vooral de studenten op het hart gebonden zou worden en stelt dan, dat degenen, die ds Kersten tot leermeester gehad hebben, dit persoonlijk

zouden kunnen bewijzen.

Tenslotte werd nog vermeld, dat ds Verhagen zich eerst persoonlijk tot dr Steenblok wendde, maar mocht dit zijn schrijven in het standpunt van hem geen verandering brengen, dan gevoelde hij zich verplicht het Curatorium te waarschuwen en verder de kerkelijke weg te bewandelen. Hij besloot zijn brief met de opmerking, dat het toch gaat om de ere Gods en het heil der gemeenten en vraagt om weder te keren tot de eenvoudigheid, daar toen de gemeenten gebouwd werden. Anders vreesde hij met een zeer grote vrees, dat verwoesting en verbreking over ons komen zal.

Ds. Verhagen zelf tekende de brief.

DE AANKLACHT VAN Ds VERHAGEN BIJ DE CLASSIS ROTTERDAM

Nu volgt de inhoud van de brief, waarin ds Verhagen zich tot de Classis Rotterdam wendde met een gravamen tegen enkele uitdrukkingen in de Goudse Kerkbode en het Jaarboekje 1951. Dr Steenblok zou afwijken van de doorgaande leer der Heilige Schrift en de Classis werd verzocht te handelen overeenkomstig de van 's Heeren wege aan haar gegeven opdracht. De brief zelf wekte de indruk, dat ds Verhagen de zaak nogal eenvoudig zag en dat het niet moeilijk zou zijn dr Steenblok te doen veroordelen:

De brief was geadresseerd aan de *Classis Rotterdam* van de Gereformeerde Gemeenten, p.a. de Roepende Kerk te Moercapele, waarvan de heer A. Boone uit Zevenhuizen scriba was en gedateerd 26 November 1951.

Na uitgedrukt te hebben, dat het met groot innerlijk leedwezen is, dat hij zich genoodzaakt zag zich tot de Classis te wenden, vermeldde ds Verhagen aanstonds zijn bezwaar betreffende de verklaring van Matth. 9 : 13. Dr Steenblok zou niet separeren tussen in- en uitwendige roeping. Vervolgens werd melding gemaakt van de correspondentie, die gevoerd is, welke als bijlagen bij de brief bijgevoegd was. Ten eerste dan zijn brief van 20 Aug. 1951. Hierop antwoordde dr Steenblok per 1 September 1951 zeer uitvoerig. De citaten, o.a. van Calvijn, die aangevoerd werden, konden hem niet bevredigen. Hoewel deze citaten door hem ten volle onderschreven werden, meende hij, dat daarmee zijn vraag onbeantwoord bleef. De mening van Calvijn over de tweeërlei roeping en in dat verband "dat door de uitwendige roeping het welmenend aanbod van genade komt tot allen, die onder het verbond der genade leven" is niet te vinden in Inst. II, 2, 20; III, 3, 20; II, 12, 7; III, 4, 3 of IV, 19, 6; zo stelt ds Verhagen, want daarin komen andere onderwerpen ter sprake, maar Inst. III, 24, 8 luidt: "Want er is een algemene roeping, door welke God door middel van de uiterlijke prediking des Woords allen gelijkelijk tot zich noot. Ook van hen, wien Hij die roeping tot een reuk des doods en een oorzaak van des te zwaarder verdoemenis voorstelt".

In antwoord daarop, zo vermeldde de brief, had ds Verhagen dr Steenblok positief de vraag gesteld of er naar zijn mening een welmenend aanbod van genade was aan allen, die komen onder de bediening des Woords. Wederom ontving hij als antwoord een uitvoerige brief, d.d. 26 Sept. 1951, met uitspraken o.a. van M. Leijdekker. Het lustte ds Verhagen echter niet een citaten-oorlog te beginnen en hij meende, dat dat Dr. Steenblok een zo ernstige aandrang slechts een blote bekendmaking durft noemen, zoals dat zou gestaan hebben in zijn brief van 26 Sept. 1951.

Daarna haalde ds. Verhagen aan hetgeen voorkomt in een preek van ds. M. Hofman over Jes. 21 : 10, pag. 97, fluisterend met stervende lippen aan één zijner kinderen

voorgezegd, terwijl een ander het optekende: "Nu zijt gij niet alleen bedreigd door de vloeken der Wet, maar gij zijt ook gebeden door liefelijke Evangelie-lokstemmen van Christuswege: Laat u met God verzoenen. juist omdat de Heere uw verderf en ondergang niet wil, laat Hij u zo getrouwelijk waarschuwen en vermanen. O, bracht dit laatste woord u nog op de knieën om uw Rechter om genade te bidden. Ge zoudt dan, al hadt ge nog zoveel predikatiën verwaarloosd en het aanbod van zaligheid afgewezen, uit dit laatste woord nog een eeuwig profijt trekken voor uw ziel".

Na nog opgemerkt te hebben, dat nog veel meer uitspraken zouden kunnen worden bijgebracht eindigde ds. Verhagen met hetzelfde dringende verzoek, dat hij zowel aan de kerkenraad van Gouda als aan het Curatorium van de Theologische school deed, te weten: ernstig kennis te nemen van zijn bezwaren en de daarover gevoerde correspondentie, Dr. Steenblok erop te willen wijzen, dat hetgeen door hem gewraakt wordt in strijd is met de opvattingen der Gemeenten om vervolgens overeenkomstig de van 's Heeren wege aan de broeders gegeven opdracht te handelen.

Indien noodzakelijk, wilde ds. Verhagen gaarne op de Classisvergadering aanwezig zijn om één en ander nader toe te lichten en/of te verduidelijken. Geëindigd werd met de bede om Gods zegen en het licht des Geestes en hartelijke groeten en heilbede. De ondertekening was van ds. Verhagen zelf.

UITSPRAAK VAN DE CLASSIS

Uit de Notulen van de Classis-vergadering Rotterdam, gehouden op 3 Dec. 1951.

art. 6. Ingekomen stukken.

Een leraar buiten onze classis heeft zich met een gravamen tegen enkele uitdrukkingen in de Goudse Kerkbode en in het Jaarboekje tot de classis gewend. Na brede besprekingen besluit de vergadering deze zaak naar de kerkenraad van Gouda te verwijzen.

VERSLAG VAN DE SAMENSPREKING (Woordelijke notulen.)

tussen ds. A. Verhagen, Dr. Steenblok en de Kerkenraad van Gouda,

inzake een aanklacht van ds. Verhagen, over enkele uitdrukkingen in het Jaarboekje en de Goudsche Kerkbode, gehouden op 18 Januari 1952, des avonds half acht in de pastorie te Gouda.

Aanwezig zijn: ds. A. Verhagen, Dr. C. Steenblok, verder de ouderlingen: C. J. Smit, J. Hoogendijk, P. P. de Jong, C. Huisman, C. Lagendijk, D. de Wit en P. Baas en de diakenen P. van Welzenis, G. Veerman, L. G. Krikke en J. de Knecht.

Diakenen H. Hoogendoorn en L. Kruyt zijn absent.

(Voor de ingevoegde noten, zie men achter de samenspraak.)

Dr. Steenblok opent de vergadering en leest voor Psalm 147 en gaat voor in gebed. De praeses stelt voor de leiding der vergadering over te dragen aan de oudste ouderling, C. J. Smit, hetwelk ds. Verhagen aanvankelijk niet nodig acht, daar het maar een bespreking is en niet een rechtbank behoeft te zijn. Gaat er tenslotte toch mede accoord, daar Dr. Steenblok bezwaarlijk voorzitter kan zijn, wijl het hem zelf betreft. Oud. Huisman wordt verzocht als scriba te fungeren.

Aan ds. Verhagen wordt gevraagd of hij bezwaar maakt tegen woordelijke opname van het gesprokene door middel van een draadopnemer, waarop deze ontkennend antwoordt en ook ondervindt dit geen bezwaar bij de broeders kerkenraadsleden.

De voorzitter C. J. Smit stelt voor nu direct in behandeling te nemen het ingekomen stuk bij de Kerkenraad van Gouda, gedateerd 5 November 1951. Leest dit voor.

Smit verzoekt ds. Verhagen een verdere toelichting te geven inzake zijn aanklacht, in het bijzonder betreffende het punt: "aanbieding".

Dr. S. Ds. Verhagen had in de eerste plaats bezwaar tegen een zinsnede in het jaarboekje en vervolgens wat ik geschreven heb in de Kerkbode. Welk bezwaar heeft ds. Verhagen tegen de beantwoording van de vraag over Matt. 9 : 13?

Ds. V. Vanzelf ook mijn gedachte heeft zich over deze zaak niet stil gehouden. Ik heb gevoeld het gewichtige van deze bespreking, dat het maar niet een onderonsje is, maar dat het een zaak van grotere betekenis is. Om nu weg te nemen de gedachte: Ik heb dit of dat gezegd, heeft het mij goedgegund om mijn gedachten ook op papier te zetten. Iran kan er altijd vergeleken worden, wanneer er later over gesproken wordt of het is zoals het hier is besproken. Wanneer ik dit zeg en u dat zegt, gaat dat een klein beetje door elkaar, daarom heb ik mijn gedachten op papier gezet. Daarin ligt ook de beantwoording van hetgeen u mij daar vraagt. U begrijpt, de zaak is van dien aard, dat wanneer er later op teruggekomen moet worden, dan moet er bewezen kunnen worden en ik ben er ook absoluut niet op tegen om de Kerkenraad een afschrift te geven.

Dr. S. Maar ik heb altijd graag, dat de zaak waar het over loopt behandeld wordt. Naar aanleiding van Uw vraag heb ik enkele oude vaders laten spreken. Heeft u bezwaar tegen de uitspraken van die vaders?

Ds. V. De ene grondt zich hierop, de andere grondt zich daarop. Naar aanleiding daarvan heb ik ook mijn gedachte daarom op papier gezet, waarin u ridderlijk horen kunt hoe ik daartegenover sta.

Dr. S. Ja, mijn bezwaar is, dat als u hier nu tegen is, tegen beantwoording van die vraag: dat u dan tegenover onze vaders komt te staan, want dat zijn onze vaders, die zo spreken.

Ds. V. Citaten, dat weet u veel beter dan ik, is wel eens verbazend moeilijk. U hebt b.v. een citaat uit Calvijn, laten we nu geen citaten-oorlog in het leven gaan roepen, maar laten we toch de zaak zuiver bekijken. U begrijpt, ik ben als oudste predikant van de Geref. Gemeenten. Ik heb met de Geref. Gemeenten lief en leed 44 jaar meegeemaakt. Ik durf te zeggen, dat het belang mij aan het hart gaat. En waar het hier niet gaat over een persoonlijk belang, verheugt het mij, dat er zich een mogelijkheid heeft voorgedaan in broederlijke zin te spreken. Het gaat hier over geen bijzaken, maar het gaat over de zaak des Heeren. Temeer, waar we troebele dagen beleven, de gevaren van alle kanten dreigen, is het me juist een behoefte geweest deze zaak met u te behandelen. Ik meen in mijn schrijven geen scherpte betracht te hebben, niets verborgen te hebben. U heeft mij geantwoord. Dit antwoord kon mij niet bevredigen, omdat ik een andere kijk op de zaak had, maar ik kan verkeerd wezen en daarom vind ik deze bespreking juist en ik hoop van harte dat alles zakelijk wordt behandeld, maar dat we onze consciëntie vrijmaken.

Dr. S. Bij mij gaat het vanzelf ook om de ere Gods, maar we moeten toch de zaken behandelen zoals ze zijn, en dan heeft u bezwaar tegen die vraag, die ik beantwoord heb: Dan gaat het er toch allereerst over welk bezwaar u heeft, speciaal tegen die voorstelling. En dan kunt u vanzelf een ander standpunt hebben. Ik heb recht er op, dat u zich verklaart en dat het dan gaat over deze vragen. En geen andere zaken er bij haalt.

Ds. V. Mijn bezwaar staat daarmee in verband.

Dr. S. Ik heb daar geschreven in dat jaarboekje, blz. 136: "Geen mensen in de staat der rechtheid worden geroepen, maar zondaars tot waarachtige bekering." Ook worden niet tot zaligheid geroepen allen, die uiterlijk geroepen worden, doch velen worden zo geroepen tot overtuiging, maar niet tot overbuiging en zaligheid. Zoals Christus zegt, dat Hij niet gekomen is om te roepen, die in eigen oog rechtvaardigen zijn, maar zondaren, die ontdekt aan zichzelf zijn, tot bekering. U heeft daar bezwaar tegen en ...

Ds. V. Tegen uw stelling.

Dr. S. U heeft bezwaar tegen een gezegde hier en u zegt, dat het een stelling van mij is.

Ds. V. Ik heb bezwaar tegen die stelling, die daaruit voortvloeit.

Dr. S. Dat is een tweede. We moeten goed onderscheiden. Eerst moet u gegronde bewijzen bijbrengen tegen dit: dat U zegt, dat gaat tegen de Schrift.

Ds. V. Volgens mij wel.

Dr. S. Mag ik dat dan nu horen?

Ds. V. Dat zal ik u voorlezen. Het kan voor mij een bewijs zijn en dan nog niet voor u.

Dr. S. De gronden zijn de Schrift en de Belijdenisschriften. We moeten de zaak scherp stellen. U moet gegronde bewijzen bijbrengen tegen mijn uitdrukkingen.

Ds. V. De laatste tijd hebben we dikwijls gehoord: "Mensen we moeten ons onderwerpen aan de Synode". Daar moeten we dus ook op kunnen gronden.

Dr. S. Ja, maar allereerst aan de Schrift. Wat is de onscriptuurlijke grond?

Ds. V. Voor dat ik dat doe, mag ik dan hier in het midden van de Kerkenraad betuigen, dat ik mij volkomen onderwerp aan het besluit van de Synode van Utrecht van 11, 12 Januari 1950. Dat ik onmogelijk aanvaarden kan de grondslag door **ds. Kok** voorgesteld i.v.m. de vereenzelviging van aanbod en belofte. Ik heb behoefte om dat in uw midden te zeggen, dat we met menselijke praatjes geen rekening hebben te houden. Omdat deze zaak enige ruchtbaarheid gekregen heeft, omdat het op de classis geweest is, wil ik het denkbeeld wegnemen, dat het voortkomt om een lans te breken voor ds. Kok. Ik betuig openlijk, dat zijn stelling onscriptuurlijk is en ik durf te zeggen, zielsmisleitend is en dat de orde die God in Zijn Woord gesteld heeft en ook in onze Belijdenisgeschriften voorkomt, daarmee niet overeenkomt. Ik heb behoefte in

uw midden dat openlijk te zeggen. Het spijt me voor hem, dat hij in die weg gekomen is. We hebben 38 jaar met hem geleefd en als kind en knecht blijf ik hem hoogachten. Maar zoals ik tegenover u sta, heb ik ook tegenover hem gezeten, in die oprechtheid: je moet terug, want je zult de bittere gevolgen dragen.

Einde blz. 26, vervolg blz. 44.

Ds. V. Stuur ik in "Daniël" de mensen op een droggrond naar de eeuwigheid?

Dr. S. U gaat eigenlijk stellen in "Daniël", *dat het Evangelie de kenbron van ellende is.*

Ds. V. Middellijkerwijs wordt dat Nederland ingegooid, dat wij mensen op een verkeerde grond de eeuwigheid insturen. Laat dat maar uitgezocht worden. Dat mijn ligging soms anders is, wil ik bekennen. Ik heb Gouda meegemaakt. We hebben. ds. v. Reenen gehad, ds. De Blois, beide een andere voorstelling, als die u geeft, maar wat de grondslag van de waarheid betreft, is er geen verschil.

Dr. S. Dus in de grond van de zaak is er geen verschil tussen u en mij.

Ds. V. Het schijnt van wel. U zegt: "Ik ga u bestrijden."

Dr. S. Alleen in die weg, ik zal me daarvan onthouden, wanneer u ook te kennen geeft, dat er geen verschil is in de grond.

Ds. V. Dr. Steenblok, onze ligging verschilt dag en nacht.

Dr. S. Is het een wezenlijk verschil?

Ds. V. Dat wil ik graag uitgemaakt zien. We gaan allen naar de eeuwigheid. We zijn dienaren des Woords. Brengen we de mensen op een verkeerd pad, dan moet de classis ingrijpen.

Dr. S. U zei daarstraks: "Er is een onvoorwaardelijk aanbod van genade." En ik zeg *voorwaardelijk*. Toen heb ik gevraagd: "Wat verstaat U onder dat onvoorwaardelijk?" Wanneer u het zo verstaat, dat het uit het souvereine welbehagen tot de ene mens wel en tot de andere niet komt, dan zijn we het eens. Maar dat voorwaardelijke ziet inzonderheid daarop, dat bij de voorstelling van het Evangelie ook de eis gebracht wordt: *Bekeert u en geloof*. Dat hij onder de Wet als kenbron van ellende daar ligt van nature en dat hij uit de Wet zijn ellende moet kennen, opdat hij dan een smekeling worde aan de Troon der Genade. Als God hem komt herscheppen, dan krijg je de zaligmakende bediening uit de Wet. Bent u het daarmee eens ds. Verhagen? Zeg het nu eerlijk.

Ds. V. Dat heb ik nooit anders gepreekt.

Verschillende broeders: Dan zijn we er toch.

Ds. V. Neen, het verschil ligt er, dat u de uitwendige roeping overschakelt in de inwendige roeping.

Hoogendijk. Dr. Steenblok zegt: "De uitwendige roeping gaat over de zondaars.

Dr. S. In onze kerkbode staat, maar ook hier is weer beperking, want zal er sprake zijn van een aanbieding voor schuldvergeving, dan zal er toch eerst aankondiging moeten zijn van schuldigheid. Voor iemand, die zijn schuld niet weet, kan ook al bezwaarlijk schuldvergeving aangeboden worden in eigenlijke zin. Daarom zal hier geen sprake kunnen zijn van het onvoorwaardelijk algemeen aanbod van genade. Bent u het daarmee eens ds. Verhagen?

Ds. V. Er is in Nederland een grote verontwaardiging gekomen, dat u in dat blaadje "De Saambinder" bestreden hebt. Daar ligt voor mij de zaak. Laat mijn gang gaan, ik ben niet bevredigd. De classis moet maar uitspraak doen.

Dr. S. Is er grond voor die onbevredigdheid? Is er wezenlijk verschil tussen ds. Verhagen en mij? Is er één van de broeders, die zegt, dat er een wezenlijk verschil is?

Allen persoonlijk afgevraagd.

Antwoord. Geen wezenlijk verschil.

Dr. S. U wilt de zaak in brede kring hebben, maar is dat wel in de aard van de liefde?

Ds. V. Het is kerkrechtelijk en dat is niet op de straat.

Dr. S. Wanneer het een zaak is, die geen wezenlijk verschil geeft...

Ds. V. Voor mij is het een wezenlijk verschil. Eerlijk.

Dr. S. Dan moet u aan kunnen geven, waarin dat bestaat.

Smit. Is er dan niet een mogelijkheid, dat de leraars de zaak met elkaar bespreken?

Dr. S. Houdt u vast, dat ik naar Kampen kom?

Ds. V. Laat ik nu mijzelf eens prijzen. Dat is eerlijk elkaar openlijk te zeggen. Er zijn er met mij die het met uw stelling niet eens zijn, maar die hun mond houden.

Dr. S. Maar u gaat graag naar de classis, ds. Verhagen.

Ds. V. Dat zijn de vergaderingen, die de kwesties oplossen.

Dr. S. Maar als nu de kwestie geen kwestie is?

Veerman. Volgens uw zeggen niet, ds. Verhagen. U houdt aan een woord vast, maar de zaak is hetzelfde.

Ds. V. Bij mij niet. Bij Dr. Steenblok is een andere gedachte dan in de oude leer in de Geref. Gemeente.

Dr. S. Neen, ik kan u stapels citaten van ds. Kersten voorleggen. Allemaal komen ze

op de drie stukken. De doodstaat voorop.

Ds. V. Nooit anders geweest. Maar in de bediening van het Woord...

Dr. S. In de bediening van het woord is het altijd voorwaardelijk. Hoe kunt u toch zo wezen? U gaat in tegen de Schrift en ik waarschuw u.

Ds. V. Dr. Steenblok, ik waarschuw u voor de eenzijdigheid.

Dr. S. Ik waarschuw u voor Uw stelling Ik ben niet eenzijdig. Ik breng de volle Raad Gods.

Ds. V. De weg tot oplossing is de classis.

Dr. S. De oplossing is hier al gegeven. U hoeft niet naar de classis, maar u wilt er naar toe.

Ds. V. Goed, maar laat mij er naar toe gaan.

Dr. S. Dan moet u ook eerlijk willen wezen. Dan moet U het niet voorstellen, dat u het hier graag opgelost had willen zien. Dat moet u dan niet zeggen. We moeten eerlijk wezen.

Ds. V. Als u zo zeker van uw zaak bent, dan moet u zeggen: Ik ben blij, dat het op de classis komt.

Dr. S. Voor mij is het geen bezwaar, maar ik wil u maar even ter kennis brengen, dat u volledig uit eigen overweging naar de classis wil. Dat er hier geen reden gegeven wordt, dat u naar de classis loopt. Wanneer er nu geen wezenlijk verschil is, dan geldt: Zaken, die op mindere vergadering afgehandeld kunnen worden en waar een redelijke grond voor is, dat ze niet op de meerdere vergadering moeten gebracht worden, die mogen niet eens op de meerdere vergadering gebracht worden.

Huisman. De kerkenraad kan toch besluiten, dat hier geen wezenlijk verschil is.

Lagendijk. *Allen zeggen: geen wezenlijk verschil alleen wordt opgemerkt, dat ds. Verhagen een verkeerd woord gebruikt, namelijk: onvoorwaardelijk algemeen aanbod, maar dat hij bij nadere verklaring komt tot een voorwaardelijk aanbod. En dat in Daniël de nadere uiteenzetting, zoals hier, ontbreekt.*

Enz.

DE TWEDE AANKLACHT.

Blz. 48.

Uit de samenspraak is genoegzaam gebleken, dat ds. Verhagen zijn stellingen niet kon staande houden. Allereerst zijn bezwaar tegen de verklaring van Matth. 9 : 13. Als Dr. Steenblok hierin dwalen zou, dan heeft de keur onzer oudvaders gedwaald, ja zelfs de grote Reformator Calvijn. Doch dit zou slechts een verschil in tekstverklaring (exegese) zijn.

Ds. Verhagen bleek echter ook een voorstander te zijn van een algemeen, welmenend

en onvoorwaardelijk aanbod van genade. Het gaat hier in feite daarover, of het aanbod, wat haar inhoud betreft, voorwaardelijk of onvoorwaardelijk is. Ds. Verhagen stelt het laatste. Hij leert een onvoorwaardelijk aanbod van genade, wat in de grond der zaak hetzelfde is als de door de Kruisgemeenten verworpen stelling van het aannemen, op grond van aanbieding alleen. Zie hiervoor ds. G. H. Kersten in zijn "Kort Historisch Overzicht" op blz. 15 en 16.

Ds. Verhagen komt met zijn stelling recht tegenover de Gereformeerde vaders te staan, die allen geleerd hebben, dat de uitwendige roeping (of zo ge wilt: het aanbod van genade) voorwaardelijk van inhoud is. Evenwel diende hij 14 dagen na de samenspraak een bezwaarschrift in bij de Classis Rotterdam tegen Dr. Steenblok, terwijl ook de Kerkenraden van die Classis afschriften daarvan ontvingen. Opmerking verdient de uitdrukking van ds. Verhagen in de brief aan de Classis: "Hierover voel ik mij zeer gekrenkt." Dit zou de indruk kunnen geven, dat de drijfveer van zijn aanklacht niet geweest is: het handhaven van de waarheid of de ere Gods, maar een persoonlijk zich gekrenkt gevoelen, door het in het licht brengen van een dwaalgevoelen. De inhoud van de aanklacht volgt nu:

Een kort briefje was gericht aan de kerkenraden van de gemeenten in de classis Rotterdam en gedateerd per 1 Febr. 1952. Hierin werd medegedeeld, dat overeenkomstig het verzoek van de Classis op 18 Januari 1952 een onderhoud met de kerkenraad van Gouda had plaatsgevonden. Dit had voor ds. Verhagen geen bevredigend verloop gehad, zodat hij zich, aldus de brief, helaas genoodzaakt zag zich met zijn bezwaren tot de Classis te wenden. Medegedeeld werd, dat ingesloten afschriften van de door hem aan de roepende Kerk verzonden brieven van 26 November en heden werden toegezonden. Met aandrang werd verzocht van de daarin naar voren gebrachte bezwaren kennis te nemen, terwijl bij de behandeling van de zaak op de plaatselijke kerkenraad de leiding van den Heiligen Geest werd toegewenst met de bede, dat de Heere Zich over de gemeenten mocht ontfermen.

De brief van gelijke datum aan de roepende Kerk, bestemd voor de Classis Rotterdam, was gericht aan de Scriba van de gemeente te Rotterdam-C., de heer D. W. J. Rietveld, aldaar. In de aanhef werd verwezen naar de brief aan de Classis van 26 November 1951 met als bijlagen de gevoerde correspondentie met Dr. C. Steenblok en medegedeeld, dat overeenkomstig besluit van de Classis van 3 Dec. j.l. en 10 Jan. 1952 een onderhoud met de kerkenraad van Gouda had plaatsgevonden.

Tot zijn spijt meende ds. Verhagen echter te moeten berichten, dat geen overeenstemming bereikt was, maar dat Dr. Steenblok zijn standpunt inzake het betreffende leerstuk bleef handhaven. Als bewijs hiervoor werd door ds. Verhagen aangevoerd de brochure "Afbakening", welke hij in samenwerking met ouderling H. Bas uit Alblasserdam had doen verschijnen. Daarom meende ds. Verhagen nogmaals zijn bezwaren ter kennis van de Classis te moeten brengen.

Hierna werden in de brief vermeld de bezwaren van a tot en met f, zoals die in de hiernavolgende weerlegging van de zijde van Gouda te vinden zijn.

Ds. Verhagen merkte vervolgens op in zijn brief: "Hierover voel ik mij zeer gekrenkt. Immers tot op de huidige dag is het onvoorwaardelijk, algemeen en welmenend aanbod van genade in onze gemeenten gepredikt". De gronden, waarin zulk een aanbod verankerd zouden liggen, worden dan opgesomd, welke weer in de brief van de zijde van Gouda volledig te vinden zijn.

Daarna kwam onder punt II het bezwaar van ds. Verhagen tegen het voorwaardelijke ter sprake. Ook dit staat letterlijk in het antwoord van Gouda beschreven. Ds. Verhagen meende hierin een afglijding van Gods Woord, de belijdenisgeschriften en

de doorgaande leer van de gemeenten te moeten constateren, waarom hij de bezwaren ter kennis der Classis gebracht had en vroeg vervolgens om uit te spreken, dat het algemeen, welmenend, onvoorwaardelijk aanbod van genade komt tot allen, die leven onder de zuivere Evangelie-bediening en dat dit in overeenstemming is met Gods Woord, de belijdenisgeschriften en de besluiten van de Generale Synode en andere meerdere vergaderingen. En verder, dat Dr. Steenblok zou afwijken van de in de Gereformeerde Gemeenten aanvaarde leer.

Tot slot wordt in de brief gezegd, dat, wanneer de Classis naar haar dure roeping het vorengemelde mocht hebben geconstateerd ds. Verhagen verzoekt om overeenkomstig zijn brief van 26 November 1951, die maatregelen te treffen, die de Gemeenten voor een verder afglijden van de leer der Waarheid zullen behoeden. Na de leiding des Heiligen Geestes te hebben toegebeden werd op de gebruikelijke wijze geëindigd met broedergroeten en heilbede.

In een Nota Bene, onder aan de brief werd nog medegedeeld, dat ingevolge het verzoek van de Classis afschriften van deze brief en van zijn brief van 26 November 1951 aan alle kerkeraden van de Classis Rotterdam verzonden waren.

Zoals uit het begeleidend schrijven en de Nota Bene van deze brief blijkt, was tevens een afschrift van de brief van Kampen aan de Classis Rotterdam van 26 November 1951 bijgevoegd. De inhoud van deze brief kunt U vinden vóór de samenspraak op de juiste plaats.²

Voor het vervolg en de volledige uiteenzetting van dr. Steenblok, zie **Facetten uit de historie van de Gereformeerde Gemeenten vanaf 1907 – 1953.**

www.theologienet.nl

UIT DE NOTULEN.

Uit de notulen van de Classis-vergadering Rotterdam, gehouden op / 25 Febr. 1952.

art. 9. Beroep ds A. Verhagen te Kampen. Ds A. Verhagen beroept zich op de classis, omdat hij op de kerkeraad te Gouda met dr C. Steenblok niet tot overeenstemming kon komen, want op die vergadering zijn zijn bezwaren niet weggenomen. Volgens ds A. Verhagen is er een onvoorwaardelijk, welmenend aanbod van genade aan allen, die onder de prediking van het 'Woord komen. Ook dr C. Steenblok licht met

² In de strijd om het aanbod van genade kwamen twee thema's steeds naar boven. 1. De noodzaak van ellendekennis; 2 de voorwaarde van geloof en bekering. Deze twee zaken werden nogal eens door elkaar gehaald, als zou Steenblok leren, dat de voorwaarde van het aanbod van genade ellendekennis is. O. a. ds. Verhagen maakte die vergissing. Hoewel Steenblok tijdens de samenspraak in de Goudse consistorie herhaaldelijk duidelijk had gemaakt dat hij met voorwaardelijk een voorwaarde van geloof en gekering bedoelde, richtte Verhagen zich toch tot de classisvergadering met een klacht tegen Steenblok, die inhield dat Steenblok zou leren dat het aanbod van van genade slechts komt tot degenen die hun ellende hebben leren kennen.

Blz. 55 Steenblok onderaan II: ... Hier geeft ds. Verhagen een valse voorstelling van wat dr. Steenblok voorstaat. Volgens P. L. Rouwendal, blz. 153, 154

verscheidene citaten zijn gevoelen toe. Ouderling H. Bas wijst ds Verhagen erop, dat de brochure Afbakening niet tegen hem gericht is, maar dat dit de bedoeling is om de strijd van de oude Kruisgemeenten weer naar voren te brengen, opdat wij toch van die leer niet zouden afglijden in onze dagen.

Ds A. Verhagen wijst er op, dat hij aan de ene zijde het grote gevaar van de leer van ds Kok ziet, maar aan de andere kant wil vasthouden aan wat ds Kersten ons geleerd heeft.

De classis besluit, *dat de uitwendige roeping welmenend tot allen komt.*

Door deze uitspraak en beslissing trekken de kerkeraden van Kampen en Gouda hun protesten die zij ingediend hadden, in.

Uit de notulen van de Classis-vergadering Rotterdam, gehouden op 6 Juni 1952.

art. 4. Notulen.

Tegelijk met dit punt wordt een brief van de Kerkeraad van Kampen behandeld. Deze kerkeraad heeft bezwaar tegen de redactie van art. 9 der notulen van de vergadering van 25 Febr. j.l.

De classis besluit deze notulen te wijzigen, zodat het slot aldus gelezen moet worden: De classis besluit, dat de uitwendige roeping welmenend komt tot allen, die onder het Evangelie leven.

NOTULEN CLASSIS ROTTERDAM 8-9-1952

Blz. 63.

Uit de Notulen van de Classis-vergadering Rotterdam, gehouden op 8 Sept. 1952.

art. 5 Ingekomen stukken.

Van de Kerkenraad van Kampen is een schrijven ontvangen, waarin hij een andere formulering verzoekt van de classicale beslissing inzake het geschilpunt tussen Dr. C. Steenblok en ds. A. Verhagen.

De classis besluit de formulering van 25-2-'52, later gewijzigd bij haar besluit van 6-6-'52 te handhaven.

RONDSCHRIJVEN VAN KAMPEN

In September 1952 meende ds. Verhagen wederom zich tot de kerkenraden van een classis, nu die van Kampen, te moeten wenden, met ernstige beschuldigingen tegen Dr. Steenblok.

Dat hij in "De Kerkbode" van Gouda zijn instemming betuigde met de verklaring van Matth. 9 : 13 van de keur onzer oudvaders, schijnt wel een zeer zware dwaling te zijn. Ook, dat hij met de Kruisgemeenten en alle rechtzinnige vaders, op grond van Gods Woord, de onvoorwaardelijke aanbidding aan allen, of wat hetzelfde is: de leer van het aannemen op grond van aanbidding alleen, verwerpt, wordt hem zeer kwalijk genomen.

Verder wordt ook over het gezegde van ds. Steenblok op de samenspreking te Gouda: "dat de mens niet verantwoordelijk is voor zijn zaligheid" aanmerking gemaakt. De bedoeling van genoemd gezegde mag echter niet verdraaid worden. Elk mens is verantwoordelijk voor al zijn daden en ook zal van zijn handen afgeëist worden, indien hij onbekeerd sterft, dat God geroepen heeft, maar hij niet geantwoord. Daar elk mens van nature met een altoos- durende afkeer van God en van Christus afgekeerd ligt, zal zonder de zaligmakende bediening des Geestes, de voor al zijn daden verantwoordelijke mens, geen andere vrucht kunnen voortbrengen dan zonde en

ongeloof, en alzo stervende in de eeuwige rampzaligheid wegzinken. Hoewel de roeping tot bekering hem temeer onontschuldigbaar stelt, zou het niettemin voor eeuwig kwijt zijn, indien de verantwoordelijkheid voor de zaligheid in 's mensen eigen hand was overgegeven. Gods volk leert iets van het grote voorrecht, dat niet zij verantwoordelijk zijn voor hun zaligheid, want dan was het een hopeloze zaak, maar dat de Heere hulpe besteld heeft bij een Held, Die alleen verlossen kan en Die niet rusten zal, vóór Hij het werk voleindigd zal hebben.

Lees ook de verdediging van deze zaak in de aanvulling op het verweerschrift van Dr. Steenblok.

In deze brief erkent ook ds. Verhagen het woord "onvoorwaardelijk" om der vrede wil op de Classisvergadering te Rotterdam te hebben laten vallen. Maar dat is wel zeer zwak, temeer, daar hij de zaak zo uiterst belangrijk acht.

Voorwaardelijk en onvoorwaardelijk vormen een volkomen tegenstelling evenals ja en nee. Het is het één of het ander, want onze leer moet naar Paulus voorbeeld niet zijn ja en neen, 2 Cor. 1 : 18. Indien het dan om de waarheid gaat, zo is het wel zeer verkeerd om de vrede te kopen voor het weglaten van een woord, waar het juist precies op aankomt. En dan nog wel, terwijl de zaak zelf wordt vastgehouden.

Dat Kampen Dr. Steenblok beschuldigt, dat hij in 't geheel geen separatie tussen de uitwendige- en inwendige roeping maakt, is wel opmerkelijk.

Omstreeks dezelfde tijd toch schreef ds. Verhagen in het blad "Daniël", het jongelingsblad, een artikel over de roeping. Daarin werd o.a. gezegd, dat de uitwendige- en inwendige roeping beide genademiddelen zijn. Hierin ontbreekt juist hetgeen, waarvan men Dr. Steenblok beschuldigt, n.l. de separatie tussen de in- en uitwendige roeping. Paulus zegt: *Waar toe Hij u geroepen heeft door ons Evangelie* (2 Thess. 2 : 14). De inwendige roeping is dus maar niet een genademiddel, maar een genadewerk Gods door middel van de uiterlijke prediking.

Ook stelt ds. Verhagen zich tegen een uitspraak van W. Cowper, een rechtzinnig Gereformeerd theoloog, vlak na de reformatie. Nu dwaalt één van beiden en wij houden het gaarne met de oude en beproefde leer.

Dat bij de rechte uitwendige roeping de onbekeerde hoorder alleen het oordeel wordt aangezegd en men hem verder laat liggen met de wens: *Mocht God u bekeren*" is ook een onjuiste voorstelling van ds. Verhagen. Elke onbekeerde hoorder wordt, indien hij zo blijft, de toorn Gods verkondigd. En verder wordt elke hoorder ernstig geroepen tot bekering en geloof en dat er in die weg genade te verkrijgen is en Christus wordt hem voorgesteld als een volkomen Zaligmaker voor gans ellendigen. Voorstellingen, zoals ds. Verhagen die geeft, hoort men veel in de kringen van hen, die een bevindelijke prediking haten.

Aan het eind van de brief uit men een zeer ernstige beschuldiging aan het adres van Dr. Steenblok, nl. van huichelachtigheid. Dit sluit in de beschuldiging van valsheid in het gemoed en oneerlijkheid in handel en wandel. Zulks valt te betreuren, maar eenmaal zal God oordelen en Hij zal naar het gezicht Zijner ogen niet richten.

De inhoud van de brief van Kampens Kerkenraad volgt nu:

Het adres vermeldde de Kerkenraden van de Gereformeerde Gemeenten in de Classis Kampen en de brief was gedateerd September 1952.

Eerst werd er op gewezen, dat Dr. Steenblok het voornemen zou hebben te kennen gegeven, om op de vergadering van de Classis Kampen van 7 Oct., 1952 een aanklacht in te dienen tegen de kerkenraad van Kampen en tegen ds. Verhagen, als voorzitter van die kerkenraad. Daarom achtte zij het gewenst de andere kerkenraden

van "deze uiterst belangrijke kwestie" op de hoogte te stellen. Naar de mening van de kerkenraad van Kampen ging het hier over "een zeer ingrijpende zaak", waarom zij het noodzakelijk oordeelde van te voren inlichtingen te verstrekken, opdat de zaak op de verschillende kerkenraden kon worden besproken. De afgevaardigden zouden dan beter hun standpunt kunnen bepalen.

De brief vervolgde met een kort overzicht te geven van al hetgeen in verband met dit geschil reeds is gebeurd, wat uit de voorgaande brieven voor de lezer wel is op te maken, zodat we het hier niet zullen herhalen. Van belang is nog, dat hier vermeld stond, dat de kerkenraad van Kampen genegen was, degene die er belang in stelde afschriften van de uitgebreide correspondentie toe te zenden. Verder werden ook al de bezwaren, zoals die voorkomen in de brief aan de Classis Rotterdam van 1 Febr. 1952 en weerlegd van de zijde van Gouda in haar brief van 12 Febr. 1952, opgesomd.

Tussen deze bezwaren in werd nog vermeld, dat op 18 Januari 1952 een onderhoud met de kerkenraad van Gouda had plaatsgevonden, dat door middel van een draadopnemer is opgenomen en waarvan ook later een verslag is verschenen. Aanmerking werd gemaakt op de opmerking van Dr. Steenblok in dit verslag: "dat de mens niet verantwoordelijk is voor zijn zaligheid".

Het zou, aldus de brief de kerkenraden duidelijk zijn, dat ds. Verhagen zich daarmee niet kon verenigen.

Na deze bezwaren schreef de kerkenraad van Kampen, dat zij ter Classis om der vrede wil het woord "onvoorwaardelijk" had willen laten vallen en beweerde, dat de Classis nadrukkelijk had uitgesproken, dat aan de uitwendige roeping geen innerlijke gemoedsgesteldheid des harten voorafgaat.

Dat Gouda daarmee niet accoord ging, werd vervolgens vermeld, waarvoor als bewijs het schrijven van Gouda van 12 Aug. 1952 wordt aangevoerd, waarvan de 4 punten volledig vermeld werden.

Na er verder op gewezen te hebben, dat al wat er is voorgevallen aan het standpunt van Dr. Steenblok, zowel als van de kerkenraad van Gouda niets heeft veranderd, schreef de kerkenraad van Kampen: "Wij daarentegen zijn en blijven er van overtuigd, dat tot op de huidige dag het onvoorwaardelijk, algemeen en welmenend aanbod van genade gepredikt moet worden in onze Gemeenten", waarna wederom dezelfde punten, waarin dit aanbod zou verankerd liggen, vermeld werden, welke voorkomen in de brief van ds. Verhagen van 1 Febr. 1952.

Ter bevestiging werden enkele besluiten van meerdere vergaderingen en citaten aangevoerd. Allereerst het besluit van de Synode van Rotterdam van 21 Mei 1931, waarin in art. 8 gezegd wordt (onder f.): "dat de verantwoordelijkheid van elk mens wortelt in de schepping. Geschapen naar Gods beeld eist God van de mens Zijn beeld terug. En die verantwoordelijkheid is groter naarmate God bemoeienissen met hem maakt. In het bijzonder wordt die verantwoordelijkheid groter door de ernstige aanbieding van Christus en de verbondsweldaden in het Evangelie, als blijkt uit vele plaatsen".

Ook het besluit van de Classis Barneveld van 1 Juni 1948 werd vermeld, welke ook reeds voorkwam in de brief van ds. Verhagen van 26 November 1951. Evenzo staat het met de citaten van ds. G. H. Kersten uit zijn boek "Korte lessen over Kort Begrip", blz. 114 en 115, die daarop volgden.

Vervolgens werd geschreven, dat tegenover zulke duidelijke taal Dr. Steenblok verklaarde, dat de uitwendige roeping, waarin het aanbod van genade vervat is, niet onvoorwaardelijk maar voorwaardelijk is.

De kerkenraad van Kampen voerde hiervoor als bewijs aan een uitspraak van een Engels Theoloog, omstreeks 1600, met instemming aangehaald in de Kerkbode van

Gouda van 13 September 1952, in een artikel "Wet en Evangelie" nr. XV. Cowper zegt in zijn Werken 1623, f. 198: "Want gelijk de Heere door het prediken van het Evangelie allen die in de zichtbare kerk zijn, gerechtigheid en leven door Christus aanbiedt, indien zij zich willen bekeren en geloven (daarin onze uitwendige roeping gelegen is) also door Zijn Heilige Geest geeft Hij Zijn uitverkorenen het rechtvaardigmakende geloof enz."

Dr. Steenblok zou hier, aldus was men van mening, leren, dat men eerst aan bepaalde voorwaarden zou moeten voldoen, zoals verbrijzeling des harten en verootmoediging van de zondaar, vóór men uitwendig geroepen wordt door het Evangelie. En dit kon, zo schreef men, alleen maar vrucht zijn van de inwendige roeping, dus een werk van de Heilige Geest.

Men was van oordeel, dat Dr. Steenblok noodzakelijk tot de stelling moest komen, dat de inwendige roeping aan de uitwendige voorafgaat, of dat de mens uit zichzelf nog in staat zou zijn de verbreking en verbrijzeling des harten uit te werken en op die wijze nog iets aan zijn eigen zaligheid toe te doen. Hierdoor zou de kracht en de betekenis van de uitwendige roeping miskend worden, de leer van vrije genade zou verdonkerd worden en de mens zou aangezet worden om waardigheid in zich zelf te gaan zoeken, in plaats daarvan, dat hij met een verlaten van de zonde en een breken met zijn ongerechtigheden als een in zichzelf totaal verloren zondaar zou leren vluchten tot die Man, Die Zich in de uitwendige roeping als een schuilplaats tegen de vloed en als een verbergingsplaats tegen de wind openbaart.

Wanneer men, zo werd in de brief medegedeeld, de uitwendige roeping aan voorwaarden zou binden, dan zou er geen boodschap in het midden van de gemeente kunnen worden neergelegd, maar de bediening krachteloos worden gemaakt. Men zou dan niet anders kunnen doen, zij het ook onder een schijn van rechtzinnigheid en Godzaligheid, dan de onbekeerde mensen het oordeel aan te kondigen, waarbij men hem verder zou moeten laten liggen met de wens: "Mocht God u bekeren".

Aan het eind van de brief stond letterlijk het volgende geschreven: "Het is tenslotte huichelachtig, wanneer men om zijn eigen dwalingen te bedekken gaat stellen, dat wij de mens zonder de beleving van de drie stukken de zaligheid willen doen beërven. Wij ook leren die noodzaak, maar dan is het niet meer een spreken over de uitwendige roeping, maar het spreken over de beleving van Gods kinderen.

Wij stellen dan ook eindelijk met nadruk vast, dat deze uitwendige roeping, vervattend het aanbod van genade, onvoorwaardelijk is en dat daardoor God verheerlijkt wordt ook in het doen verloren gaan van hen, die Zijn Woord hebben veracht."

De ondertekening was namens de kerkenraad van Kampen.

VERZOEK VAN GOUDA AAN DE CLASSIS KAMPEN

Gouda, 24 September 1952

Gereformeerde Gemeente Gouda.

Adres scriba: Winterdijk 8

Aan de Roepende Kerk van de classis Kampen te Almelo.

Weleerw. en Eerw. broeders,

Naar aanleiding van de brochure "Afbakening", uitgegeven door Dr. C. Steenblok en ouderling H. Bas met het doel de zuivere gereformeerde leer te midden van de vele misvattingen en dwalingen duidelijk te omschrijven, als het ware af te bakenen, meende ds. Verhagen zich met enige daarin vervatte uitspraken niet te kunnen

verenigen.

In hoofdzaak betrof dit de uiteenzetting van het "aanbod van genade". Volgens ds. Verhagen zou er een onvoorwaardelijk en welmenend aanbod van genade zijn aan allen, die onder de prediking van het Woord komen.

Op grond daarvan werd door ds. Verhagen een bezwaar ingediend bij Dr. Steenblok en de kerkenraad van Gouda.

Bij een gehouden samenspreking met ds. Verhagen enerzijds. en Dr. Steenblok en de Kerkenraad van Gouda anderzijds, kon men niet tot overeenstemming komen.

Ds. Verhagen achtte deze zaak van groot belang en beriep zich op de classis Rotterdam, waar deze kwestie d.d. 25 Februari 1952 werd behandeld. De Classis stelde vast, dat er van een algemeen onvoorwaardelijk aanbod niet gesproken kan worden, doch besliste: "de uitwendige roeping komt welmenend tot allen die onder het Evangelie leven"; met welke uitspraak beide partijen zich konden verenigen en men meende hiermee de kwestie opgelost te hebben. Enz.

Daarna volgt uit de kerkbode van Gouda 27-9-1952 een aantal citaten over voorwaardelijk of onvoorwaardelijk

GOUDA'S VERWEER TEGEN KAMPENS BESCHULDIGINGEN

Blz. 70. Door het schrijven van Kampen werd Dr. Steenblok wederom genoodzaakt zich met een verdediging tot verschillende kerkenraden te wenden, nu die van de Classis Kampen. Wat de bijgevoegde afschriften betreft, die van 12 Aug. 1952 en 24 Sept. 1952 zijn op de juiste plaats in dit boek opgenomen. Het verweerschrift d.d. 24 Oct. 1952 is gelijklopend aan dat van 12-2-1952. (Zie terug.) De aanvulling hierop vindt u achter de hier volgende brief:

Gouda, 24 October 1952

Gereformeerde Gemeente van Gouda.

Aan de Kerkeraden der Gereformeerde Gemeenten in de Classis Kampen.

Weleerwaarde en Eerwaarde broeders,

Onze kerkenraad ontving zijdelings een gestencild schrijven, gedateerd September 1952, uitgezonden door de Kerkenraad van Kampen en gericht aan alle Kerkeraden in de Classis Kampen.

Als belangstellende partij zijn wij genoodzaakt ernstig te protesteren, ten eerste over de scheve voorstelling van zaken in bedoeld schrijven en ten tweede over het niet rechtstreeks toezenden van dit schrijven, zoals gebruikelijk, aan onze Kerkenraad als de daarin beschuldigde partij.

Bij alle geschillen mogen wij toch verwachten, dat aan beide zijden de wil bestaat elkander te begrijpen en de zaken niet zodanig voor te stellen, waardoor een onjuist inzicht of een verkeerde mening wordt verwekt.

Weder zijn bezwaren ingediend zonder dat wij als belanghebbenden daarvan op de hoogte werden gebracht. De eerste maal bij het indienen van de bezwaren bij de Classis Rotterdam en nu bij de Classis Kampen. Door onvoorziene omstandigheden, het ziek worden van ds. Verhagen, is het ons mogelijk geworden ons verweerschrift in te dienen. Wij vragen ons af, moet de persoon het ontgelden of gaat het om de waarheid Gods? Daarvoor moet al het persoonlijke wegvallen.

Niet de Kerkenraad van Gouda, of Dr. Steenblok dienden bezwaren in aangaande de leer, doch ds. Verhagen. De Classis Rotterdam heeft die bezwaren ongegrond

verklaard, doch ds. Verhagen onderwerpt zich echter niet aan de uitspraak van deze classis en daarom heeft de Kerkenraad van Gouda zich tot u gewend.

Hoewel het mogelijk niet de bedoeling is van ds. Verhagen of de Kerkenraad van Kampen, blijkt uit de verdediging bij de samenspreking en bewijsvoering op de classis Rotterdam, zomede uit de met Kampen gevoerde correspondentie, *dat het Evangelie kenbron van ellende wordt gemaakt*, hetgeen ook één van de gebreken in de leervoorstelling van ds. Kok is.

Er wordt in deze tijd veelvuldig een beroep gedaan op de uitspraken van wijlen ds. Kersten (bij zijn leven werden deze uitspraken door sommigen maar matig erkend) alsof deze zou geleerd hebben een onvoorwaardelijk en welmenend aanbod van genade aan allen, die onder het Evangelie leven.

Bij de herdenking van het 40-jarig bestaan onzer Geref. Gemeenten op 9 Oct. 1947 sprak ds. Kersten in de avonddienst over de geschiedenis onzer gemeenten. Hierbij werd met nadruk erop gewezen, dat de Kruisgemeenten en de Gemeenten van ds. Ledebouer geen toenadering tot andere richtingen begeerden, o.a. uit hoofde van de verkondiging van het z.g. onvoorwaardelijk, algemeen en welmenend aanbod van genade. Tot de studenten werd nog extra het woord gericht en gewezen op de strijd in de Kerk over deze aangelegenheid in vroeger dagen. De wens werd uitgesproken, dat zij ruggengraat mochten hebben en niet zouden worden meegevoerd met de stroom als een dode vis, doch stelling zouden nemen tegen dat prediken van een onvoorwaardelijk aanbod van genade aan alle hoorders.

Indien de opvatting van ds. Verhagen en zijn Kerkenraad zou worden geaccepteerd als leer in onze gemeenten, behoeft de vereniging met de Chr. Gereformeerde Kerken niet lang meer op zich te laten wachten. Ter verdere verdediging tegen de door Kampen verspreide beschuldigingen en ter toelichting van ons standpunt sluiten wij hierbij in:

1. een afschrift brief aan de Kerkenraad van Kampen, gedat. 12 Aug. 1952;
2. een afschrift brief aan de classis Kampen, gedat. 24 Sept. 1952;
3. een verweerschrift tegen de bezwaren van ds. Verhagen, gericht aan de Kerkenraden van de classis Kampen, gedateerd 24 Oct. 1952, hetwelk eensluidend is aan het aan de classis Rotterdam gezonden schrijven d.d. 12 Febr. 1952, over dezelfde bezwaren.
4. een nadere aanvulling op het verweerschrift, gedateerd 24 Oct. 1952.

Met broederlijke groeten en heilbede,

De Kerkenraad van de Gereformeerde Gemeente Gouda,
Dr. C. Steenblok, praes. H. Hoogendoorn, scriba.

Daarna volgen uit de kerkbode van Gouda 13-12-1952 een aantal citaten over
voorwaardelijk of onvoorwaardelijk

UIT NOTULEN CLASSIS KAMPEN 6-1-1953

... Van nature ligt de mens in een staat van vijandschap tegen God. Hij is dus geen onbeschreven blad papier en ook niet in een staat van te kunnen kiezen tussen goed en kwaad, maar tot alle boosheid geneigd. Zo vindt de Geest des Heeren de uitverkoren zondaar in het uur der minne. In dit opzicht wordt de waarheid nogal eens verdraaid voorgesteld. Men zegt dan, dat uit de rechtzinnige leer volgen zou, dat iets in de mens verondersteld of vereist wordt, waarom hij geroepen wordt. Maar dat is onjuist en het punt niet waar het om gaat. Ds. Verhagen betoonde zich, volgens de hiervolgende notulen, verrast over het feit, dat Dr. Steenblok onder de voorafgaande

gemoedsgesteldheid een Gode vijandige gemoedsgesteldheid verstond. Vermoedelijk meende, hij, dat

Dr. Steenblok iets in het schepsel zou vereisen vóór de wedergeboorte. Doch hij behoefde zo verrast niet te zijn, want de zaken waren hem, tijdens de samenspraak, duidelijk uiteengezet.

Op het zeggen van ds. Verhagen: "Neen, de uitwendige roeping heeft geen enkele voorwaarde, waarom ze geroepen worden", heeft Dr. Steenblok geantwoord: "Dat is een tweede. Dat is het punt niet. Dat de roeping tot één komt en tot de ander niet, daar ligt geen grond van in het schepsel. Maar komt je tot de inhoud van die boodschap, die is, dat je aan gaat kondigen: de doodstaat voorop, en vervolgens, dat hij geroepen wordt tot bekering en als hij zich bekeert, dan zal hij genade krijgen."

Blz. 79.

11.1 Uit de notulen van de Classis-vergadering Kampen, gehouden op 6 Januari 1953.

art. 3. Moderamen.

Ds. Verhagen, voorzitter. P. van Woerden, scriba.

Ds. Honkoop en ds. Kersten assessoren.

De Voorzitter sluit zich aan bij de door de voorlopige voorzitter gesproken woorden en memoreert de buitengewone omstandigheden onder welke deze classis bijeenkomt. Spreker heeft meer dan 40 jaren in de Gereformeerde Gemeenten het Evangelie gepredikt, terwijl thans bezwaren tegen zijn leer worden ingebracht. Een toevallige omstandigheid is dat de oudste gemeente bediend wordt door de oudste leraar. enz. enz.

art. 5. Ingekomen stukken.

Enkele stukken zijn ingekomen betreffende de aanklacht van Gouda tegen Kampen, welke in de punten der agenda verwerkt zijn.

vervolg van art. 7. Punten.

Vervolgens vangen de besprekingen aan inzake de aanklacht van de Kerkenraad te Gouda tegen de Kerkenraad van Kampen.

Gouda heeft bij de classis Kampen hare bezwaren ingediend tegen de leer van ds. Verhagen, die vasthoudt, dat aan de uitwendige roeping geen innerlijke gemoedsgesteldheid vooraf gaat. Tevens kan Gouda zich niet verenigen met hetgeen ds. Verhagen leert omtrent het aanbod van genade, namelijk, dat dit onvoorwaardelijk, algemeen en welmenend is.

Alvorens de discussie begint, geeft ds. Verhagen een overzicht van het geschil, en vraagt hij Dr. Steenblok zich in zijn bespreking te willen bepalen bij de in geding zijnde punten, en vooral korthed en duidelijkheid te willen betrachten.

Hierna geeft ds. Verhagen het voorzitterschap over aan ds. Honkoop, omdat hij als aangeklaagde tijdens deze discussie moeilijk voorzitter kan zijn.

Van de kant van Gouda wordt door ouderling Huisman de bespreking geopend en verdedigt hij het standpunt van Gouda, vooral betogende, dat de uitwendige roeping niet onvoorwaardelijk is, tevens wijzende op de vijandige gemoedsgesteldheid, die bij ieder mens in zijn doodstaat liggende, aanwezig is. Hij wil zich houden aan het standpunt, dat door de classis Rotterdam, de 25ste Mei 1952 gehouden, werd ingenomen, welks notulen vermelden: dat de uitwendige roeping tot allen komt.

Deze notulen werden gewijzigd in de zitting van 6 Juni, welke verandering luidt: de Classis besluit, dat de uitwendige roeping welmenend komt tot allen, die onder het

Evangelie leven.

Ouderling Huisman blijft er bij, dat een innerlijke gemoedsgesteldheid vooraf gaat. Ds. Verhagen bestrijdt nog de juistheid van de genotuleerde formulering als zijnde niet in overeenstemming met de toen plaats gehad hebbende bespreking.

Ook Dr. Steenblok, aan het woord komende, spreekt over de vijandige gemoedsgesteldheid des harten als voorafgaande aan de uitwendige roeping.

Hierna geeft de voorzitter, ds. Honkoop, het woord aan ds. Verhagen, die begint met zijn verwondering er over uit te spreken, dat hij nu zulke klanken hoort. Hij zegt daardoor zeer verrast te zijn, dat Dr. Steenblok thans te kennen geeft, dat hij door de voorafgaande innerlijke gemoedsgesteldheid verstaat de vijandige gezindheid en doodstaat van de natuurlijke mens. Wanneer Dr. Steenblok dit eerder te kennen gegeven had, zou hij, ds. Verhagen, niet geprotesteerd hebben, daar hij dit al meer dan 45 jaar geleerd heeft. Maar hij gevoelde zich bezwaard, omdat Dr. Steenblok schreef, dat alleen geroepen werden, die verbroken en verbrijzeld van harte zijn. Dat er dus óf een werk des Heiligen Geestes aan de uitwendige roeping aan degenen, die geroepen worden, vooraf gaat, óf de mens zou zelf in staat zijn aan enige voorwaarde te voldoen. En tegen die voorwaarde in de zondaar protesteert hij ten zeerste.

De Voorzitter meent, dat er, gezien de twee nader verklaarde standpunten, wel mogelijkheid is bij elkaar te komen en wordt na breedvoerige discussie de volgende formule overeengekomen:

De uitwendige roeping komt welmenend tot alle hoorders van het Evangelie, met de eis van geloof en bekering. Vóór de wedergeboorte, dat is vóór de inwendige roeping, is er generlei inwendige zaligmakende gemoedsgesteldheid.

Beide partijen verenigen zich met deze oplossing en is dit punt aldus afgehandeld.

11.2 Belangrijke Classisuitspraak

Voordat de bekende Synode van 1953 plaats vond, werd dit geschil tussen ds. Verhagen en de kerkenraad van Gouda in de bovengenoemde omschrijving van de uitwendige roeping opgelost door de classis Kampen. "Beide partijen verenigen zich met deze oplossing en is dit punt aldus afgehandeld."

Er is nimmer een synode uitspraak plaatsgevonden over het aanbod van genade *of het voorwaardelijk of onvoorwaardelijk moet gebracht worden*. Zodat er een vrijheid voor de predikanten overbleef om het woord voorwaardelijk of onvoorwaardelijke aanbidding te gebruiken, mits men de noodzaak van de ontdekkende functie van de wet niet weg liet. Opdat de wet een tuchtmeester zou worden tot Christus.

Het belang van deze classisuitspraak is wellicht nog te weinig belicht. Wanneer de overeenstemming tussen deze 2 predikanten niet had plaatsgevonden was het verschil in de leer van de algemene aanbidding van genade op de eerstvolgende synode besproken. Door de overeenstemming was dit niet meer nodig.

Wanneer is er sprake van een leergeschil of van 'opkomende dwalingen na de leeruitspraken van 1931', zoals dr. Steenblok dat omschreef?

Als broeders afwijken van de kerkelijke leer zoals overeengekomen is in het kerkverband; een afwijking of dwaling hieromtrent moet getoetst worden aan de Schrift. Iedere broeder heeft zich immers onderworpen om de leer zoals in het kerkverband kerkelijk is vastgelegd, te erkennen en uit te dragen.

De twisten over de *algemene genade* in hen het *algemeen voorwaardelijk of onvoorwaardelijk aanbod van genade* vielen niet onder de *fundamentele geloofsleer*.

Ds. Kersten vond de leer der algemene genade niet een fundamenteel leerstuk. Echter doordat dit leerpunt op classis en synode werd besproken, kreeg het enigszins gezag als een fundamenteel leerstuk. In Kerstens brief van 20 Juni 1944 schrijft hij: 'Het is ons tot droefheid dat er beroering gekomen is in ons kerkelijk leven. Er zijn geschillen gerezen omtrent de fundamentele leerstukken.'

Echter 1 maand later schrijft ds. Kersten:

ROTTERDAM, Juli 1944

"Mijn oordeel over de opvattingen van de Algemeene Genade is ook daarin anders dan dat van Ds. Kok, dat hij deze rekent onder de fundamentele leerstukken. Niet één onzer vaders heeft echter zelfs ook maar een afzonderlijk Hoofdstuk aan de Algemeene Genade gewijd, wat zij toch zeker wel zouden gedaan hebben, indien deze een van de fundamentele leerstukken onzer religie gold." Enz.

"Ds. Kersten vond de leer der algemene genade niet een fundamenteel leerstuk. Dat heeft hij volgens ds. Golverdingen nog in 1944 geschreven en ds. Hofman zou dat beaamd hebben.

Die brief van ds. Kersten heb ik verleden jaar nog in De Wachter Sions gezet. Ds. Kersten heeft natuurlijk geprobeerd de vrede te bewaren. Daar was ds. Kersten altijd op uit. Daarom schreef hij zo mild mogelijk, ook tegenover ds. Kok."

(Ds. Mallan. Interview 1 februari 1994)

Met de leer van de prediking van genade ligt het anders. De prediking van het Evangelie is het hart en de kern van de Godsopenbaring, waarin de Vader verzoend is in Zijn beminde Zoon. Dat is hét fundamentele Hoofdleerstuk. De aanbidding, de

aanprijzing, het aandringen van de eis tot bekering en geloof, en 'bidden van Christuswege', is een onderdeel van die prediking. Deze is door Christus begonnen en door Hem bevolen aan allen die in Zijn Naam preken. Deze is een fundamenteel Bijbelse leer. 'Wee mij indien ik het Evangelie niet predik!'

Het verschil van opvatting, van uitleg over voorwaardelijk of onvoorwaardelijk is niet fundamenteel, als men vasthoudt aan de doodsstaat van de mens en het levenmakend werk van God de Heilige Geest.

Er blijven vanzelfsprekend altijd verschillen bestaan en een persoonlijk inzicht over een aantal leerstukken. Dit betreft verschil in *leeropvatting*. Deze kunnen extreem zijn, of eenzijdig, of oppervlakkig, of partijdig, of geestloos, of over-geestelijk, maar dat alles valt niet onder het motto: de waarheid tegen dwaling gehandhaafd.

Deze verschillende inzichten zijn niet kerkelijke tuchtwaardig. Vandaar dat dr. Steenblok niet (tijdelijk) geschorst kon en mocht worden wegens een leergeschil. De klachten tegen hem hadden betrekking op *eenzijdigheid* in het onderwijs-geven in het algemeen.

En ds. Verhage mag men eveneens geen dwaling verwijten, wanneer hij een ruimere visie had dan een aantal broeders, zolang hij zich in oprechtheid aan de leer van de Gods Woord en de onder ons geachte oude schrijvers kan beroepen. (W.W.)

11.3 SYNODE VERGADERING 3 JUNI 1953

Op de bekende synode waarop het begin van de kerkscheuring plaats vond, werd Ds. A. Verhagen preses.

ARTIKEL 3. MODERAMEN.

Het Moderamen wordt bij stemming gevormd als volgt:

Ds. A. Verhagen, praeses; Ds. A. Vergunst en D. Kodde, scribae; N. W. Schreuder, quaestor; Ds. H. Ligtenberg en Ds. L. Rijksen, assessoren.

Ds. A. Verhagen, het presidium aanvaardend, zegt het buitengewone gewicht te gevoelen van het ambt, hem opgelegd. De tijdelijke praeses heeft daarop zeer terecht reeds gewezen. God mocht ons in vrede en liefde doen vergaderen en door Zijn Geest ons leiden. Hij hoopt, dat alles ordelijk mag verlopen. Daartoe wil hij eerst de afgevaardigden, die zulks wensen het woord verlenen, en indien nodig en mogelijk ook, de niet-afgevaardigden. Op zijn verzoek wordt samen gezongen Psalm 43: 3.

Een gegeven moment riep ds. Van den Berg dat dr. Steenblok weg moest!

Er werd om een stemming gevraagd over dr. Steenblok, dat hij geen docent meer mocht wezen. Preses Verhagen was het daarmee eens.

De stemming zou in een besloten zitting worden gehouden, met alleen de ambtsdragers. Ondanks de protesten om niet tot stemmen over te gaan, ging die stemming toch door.

Ds. Mallan, ds. Aangeenbrug, ds. Van de Ketterij en de ouderlingen D. Hage en H. Bas stonden ook op. Aan ds. Aangeenbrug werd gevraagd om nog één keer het woord te vragen. Ds. Verhagen zei met een gebaar dat dát niet door mag gaan.

Naar later bleek, waren 24 stemmen voor afzetting van docent Steenblok en niet één stem tegen.

De volgende dag, **4 juni** werd besloten:

- ... Na verdere bespreking wordt het Moderamen opgedragen de vertrokken broeders te bezoeken en wordt dat gemachtigd om een schrijven te verzenden aan de kerkeraden.
- Vastgesteld wordt *dat terugkeer alleen mogelijk is met erkennen van het verkeerde van de handeling, alsook dat de genomen besluiten blijven gehandhaafd.*
- Ook wordt het Moderamen machtiging verleend te handelen in zaken welke zich nog kunnen voordoen.

Er werd toen besloten om een gesprek door ds. Rijksen, ds. Vergunst en ds. Verhagen aan te gaan met de broeders die van de Synode vertrokken waren. Deze zou plaats vinden in Terneuzen, in de consistoriekamer.

Ds. Verhagen opende de vergadering: "Vergunst, wilt u het even voorlezen?"

De inhoud luidde: *of de broeders zich bij de besluiten van de Generale Synode konden neerleggen. Ze moesten onvoorwaardelijk terugkeren anders zouden ze buiten het verband staan.*

De predikanten vertrokken naar Middelburg waar ds. Rijksen woonde. Er werd een brief opgesteld *dat de broeders beschouwd werden buiten het kerkverband te staan.* Door ds. Vergunst als scriba geschreven.

Ds. Vergunst heeft het hele verloop van deze afhandeling altijd betreurd, wat

genoegzaam uit zijn publicaties is te lezen.

Op de vervolgsynode van **27 juli** wordt besloten:

Vervolgens worden aan de orde gesteld het rapport van de Commissie tot samenspreking, en de onderscheidene stukken betrekking hebbende op de toestand die ontstaan is door het vertrek uit de Synode van enige afgevaardigden en de actie door hen ondernomen (zie bijlage X).

Na uitvoerige bespreking wordt bij geheime stemming het volgende besluit genomen: De Synode, kennis genomen hebbende van het rapport van de Commissie tot samenspreking en de zich voorgedaan hebbende feiten;

besluit:

dat er, met handhaving van het kerkrecht, geen mogelijkheid is om, met vernietiging van de genomen besluiten, de broeders die weggingen, onvoorwaardelijk te laten terugkeren, en spreekt uit dat zij kunnen terugkeren in de weg van recht.

Voor het vervolg en de toelichting op de kerkscheuring: **Facetten uit de historie van de Gereformeerde Gemeenten vanaf 1907 – 1953.**

www.theologienet.nl

12. 'TOT EEN EEUWIGE ZEGEN'

TIEN PREKEN DOOR DS. A. VERHAGEN³

In de bovengenoemde preken spreekt ds. Verhagen een enkele keer over onvoorwaardelijk aanbod van genade. In het gesprek met dr. Steenblok heeft ds. Verhagen deze uitdrukking: 'Als wij niets meer aan te bieden hebben, kunnen we de kerkdeuren wel sluiten'. Deze zin wordt door sommigen verkeerd uitgelegd; alsof het hele Evangelie bestaat in een onvoorwaardelijk aanbod; met miskennis van de doodsstaat. Dit doet geen recht aan de intentie van ds. Verhagen. Dit blijkt uit enkele citaten uit het boek: *Tot een eeuwige zegen*.

... Want dat volk kan God niet missen. Er is een breken met de zonde in hun leven geschied, er is een keus gevallen, een onvoorwaardelijk overgeven des harten aan de Heere en dat gaat er nooit meer uit. Dat zal nooit of te nimmer vernietigd worden, omdat het niet een vrucht is van eigen akker, maar omdat het een werk van God is, dat in de ziel van dat volk verheerlijkt werd.

... Hoe Godonterend is te allen tijde het ongeloof geweest. Als u de Schrift nagaat, dan wordt u dat duidelijk bewezen. Kijk maar naar het verband van onze tekst, dan krijgt u daar de bewijzen van het ontzaggelijke, van het vreselijke van de kracht van het ongeloof.

...De grootste zonde voor ons leven is de Persoon van Christus voor ons leven onrein te achten. Ze hebben Hem openlijk bespot en gezegd: is dat niet de Zoon van die timmerman.

... Daarom gemeente, als de een in de strijd gezet wordt, of een ander in het gebed, gedenkt elkander in alle moeilijkheden.

Gedenkt ook ons in de dagen die voor ons liggen. We mochten elkaar nog tot een stut en tot een steun zijn, omdat het niet gaat om de eer van een mens, maar omdat het gaat om de eer des Heeren, om het werk dat Hij begonnen heeft. O, de Almachtige geeft ons die vrucht, wat op zichzelf al een teleurstelling is voor de duivel als het volk op de knieën komt. Satan wil het volk liever laten lopen, dan kunnen ze vastlopen in de netten die hij gespannen heeft. Maar dat de Heere ons dat mocht geven, uit het vrije van Zijn eeuwig welbehagen, dat dit woord ons ten regel mocht zijn, hoe wij in dezen hebben te wandelen. Er mocht nog eens iets gevoeld worden van de gemeenschap der heiligen.

Het gaat niet om te winnen, maar het gaat om de zaak van de levende God. Welaan dan, de Heere bevestigte dit woord en Hij stelde het nog tot een eeuwige zegen in het midden van ons.

... Dat is, mijn hoorders, maar geen aanraden, maar dat is een daad van Gods Almacht, als de doden zullen horen de stem van de Zoon van God, en die ze gehoord hebben die zullen leven. Met minder zal het toch nooit kunnen, zullen er een gegronde levens- en stervenstroost in ons hart en leven aanwezig zijn.

... Als de Remonstrant gelijk had dan was het wonder zo groot niet, als God zich ging verheerlijken in waardige mensen. Maar dat Hij Zich nu gaat verheerlijken in diep

³ UITGAVE: HOEKMAN'S BOEKHANDEL EN UITGEVERIJ - GOES

gevallen zondaren en zondaressen. Wie zal dat ooit kunnen bevatten?

... In onze tekst staat, *naar Zijn wil heeft Hij ons gebaard door het Woord der Waarheid*. Laat ons dat te alle tijde de moeite waard zijn, om dat middel hetwelk God gebruikt te onderzoeken. Niet dat God aan middelen gebonden is, maar Hij heeft er Zich aan willen verbinden. En wanneer het hier gaat over het Woord der Waarheid wat betekent dit dan anders als het evangelie? Dat evangelie toch wijst Christus aan als het middelpunt, Die gezegd heeft: *Ik ben de Weg, de Waarheid en het Leven*. Neem de Heere Jezus weg uit het evangelie, wat blijft er dan over voor een verloren mens. Immers niemendal. ... En dat gebruikt God nu als het middel, vandaar het onderscheid tussen wet en evangelie. Het is mogelijk dat iemand door de kracht van de wet in zijn consciëntie een overtuiging krijgt. Die overtuiging kan buitengewoon diep gaan, maar die overtuiging is geen wedergeboorte.

... Daarom blijft het zo noodzakelijk, vooral in de tegenwoordige tijd, waar allerlei geesten uitgaan, dicht bij dat Woord te leven. Want u gevoelt het toch wel dat het niet mogelijk is om door de Wet tot het leven te komen, alleen door het Woord der Waarheid. Maar dat volk blijft niet onbekend met de Wet, alleen wordt die Wet dan een tuchtmeester tot Christus, opdat we in Hem gevonden zullen worden, Die alleen redt van de dood. En komt u dan in het stuk der dankbaarheid terecht, dan wordt die Wet een regel des levens.

... Hoevelen die later dan u geboren zijn, zijn eerder dan u gestorven.

U leeft nog, het kan nog, we zijn nog in het heden der genade. En we mogen nog leven onder het welmenende aanbod van genade, dat er nog hulp bij een Held besteld is. Denk aan de redding van Petrus uit die diepe nood, waarin bewezen werd dat de Heere er boven staat. Nu weten we wel een mens gaat redeneren en allerlei uitvluchten bedenken, als ik niet uitverkoren ben en wat niet al. Toehoorders gaat toch niet in de verborgen raad Gods indringen, laten we ons toch houden aan de geopenbaarde wil van God, zoals Hij die in Zijn Woord beschreven heeft. En waar we geen stokken en blokken zijn, maar redelijke schepselen en God het geroep van de jonge raven hoort, denk dan eens aan de zegen van de gevouwen handen bewezen werd dat de Heere er boven staat. Nu weten we wel: Boven, de weg naar Hem die gezegd heeft:

*Wie Hem need'rig valt te voet,
Zal van Hem zijn wegen leren.*

13. Persoonlijke opmerking en terugblik

Ds. Verhagen streed voornamelijk tegen een wettisch element in de prediking. Dit is soms alleen een theologische strijd. Maar in die tijd lagen er ook persoonlijke motieven aan ten grondslag.

Vanzelfsprekend was dominee Verhagen er niet op tegen dat er een *voorwaardelijk* aanbod van genade gepreekt werd in dat opzicht, dat iemand komende tot Christus, *de wereld moet verlaten, en de eigen gerechtigheid moet verzaken*. Dat zijn voorwaarden. Maar ten opzichte van de vrije genade in Christus mogen wij geen voorwaarden stellen want juist die wettische gestalte in mensen die tot Christus komen of werkzaam zijn, daaraan moeten zij sterven. Opdat zij het zalige leven in Christus mogen vinden. In feite was men het daarover eens. Daarom concludeerde de kerkenraad van Gouda, dat het een verschil in woorden betreft.

Ds. Verhagen stelde onder andere in zijn Catechismusverklaring, dat de wet Evangelies gepreekt moet worden. Hij bedoelde daarmee *een Evangelische wandel in de vreze Gods*. Deze opmerking was gericht tegen kinderen Gods meenden, dat de wet in een strenge wettische eis gepredikt moest worden, ook en vooral in uitwendige zaken en levensgedrag.

Ds. Verhagen schreef in Daniël, *dat het Evangelie de kenbron van ellende is.*

Zonder uitleg stuit dit op misverstand. Allen stemden overeen *dat uit de wet de kennis van zonde is.*

Anderen hebben er op gewezen dat Ds. Verhagen het er mee eens was om de wet te prediken als kenbron van ellende maar ook én voornamelijk *als Tuchtmeester tot Christus*. Dat is een evangelische prediking van de wet. De wet moet niet zodanig aangedrongen worden in uitwendige zaken met dwingend voorschrift, als er geen uitdrukkelijk gebod aan ten grondslag ligt. Liever op een manier dat de consciëntie niet gebonden wordt in middelmatige zaken.

Een van de onderwerpen in die tijd was de discussie over de leefregel van de wet en / of die van het Evangelie. Sommigen legden de nadruk meer op de wet als leefregel op welke grondslag het Evangelie als het ware gebouw is. De geboden van het Evangelie rusten op de wet des Heeren.

Bijvoorbeeld, het nadrukkelijk evangeliegebod van *het geloof in Christus*, rust op de wet omdat de wet geloof vereist. Dat zal niemand tegenspreken wanneer men het in de juiste proporties beschouwd wordt. Echter op deze manier wordt niet het Evangelie als basis en eeuwige grondslag gelegd, maar gaan we terug naar Mozes, die een type was van Christus en afschaduwend middelaar.

Paulus zegt dat de wet *een aanleiding is tot een toekomstige zaken*. Zij ontdekt de zonde en zij wijst naar Christus, althans de wet in een brede zin: de wet der zeden en der ceremoniën. Maar nadat Christus de grote Wetgever in het vlees verschenen is en de wet in Zijn binnenste ingewand gedragen heeft, en die volkomen heeft vervuld en voldaan, is het Evangelie in ruimere zin de regel van het leven van de gelovigen. Niet met verzaking van de wet, want alle wetten, geboden en inzettingen van de wet zijn in het evangelie begrepen.

Dus het doeleinde van de wet is het geloof in Jezus Christus wat ons rechtvaardigt voor God. Als dit onderscheid tussen de wet en evangelie niet recht verstaan wordt, krijgt men een wettische prediking, waarin de beginnende gelovigen in wettische dienstbaarheid blijven hangen en zo wordt Christus een Helper om de wet te onderhouden. In dat opzicht echter waarschuwt Paulus: *gij zijt niet onder de wet maar onder de genade*. En de hulp of kracht zoeken vanuit de wet strijd tegen de volmaakte borgstelling van Christus en Zijn evangelie waarin alle wetten en geboden volmaakt geleerd te worden uit liefde, omdat God ons eerst heeft liefgehad.

Dezelfde strijd in de Gereformeerde Gemeenten in Nederland

In de 70^e jaren vond later weer dezelfde de strijd plaats in de Gereformeerde Gemeenten in Nederland. Ds. A. Wink te Veenendaal was niet wettisch in het hoofdpunt van de theologie, Jezus Christus en Die gekruist, maar hij toonde zich wel afkerig van de uitwendige roeping zoals die vroeger altijd functioneerde in de prediking. In zijn toepassingen in de preek komt het tot uiting dat hij de ruime welmenende verplichting om Gods Woord en het eeuwig evangelie van Jezus Christus onvoorwaardelijk te geloven, niet als een plicht aandringt. Hij was er zelfs optegen als men het bekende *Vragenboekje van dominee Ledeboer* op die punten wilde volgen.

Ds. Mallan voelde zich genoodzaakt in een *Antwoord per Brief* in De Wachter Sions, daartegen te reageren. Ds. F. Mallan, DWS 26 juni 1975.

Geachte Heer T.W.O. te F.

De vraag die u me gesteld hebt, heb ik al meerdere keren beantwoord, maar ik acht het niet overbodig om een dergelijke vraag nog eens te beantwoorden. In het bijzonder ben ik eigenlijk op uw vraag al uitvoerig in gegaan in ons blad van 14 november 1974. Toen had ik ook een vraag te beantwoorden over *het gebed van een onbekeerde*. Lees u die brief nog maar eens nauwkeurig na. Maar ik begrijp volkomen uw moeilijkheden waarover u naar mij geschreven hebt. Er is een tweemaal misbruik van de zuivere leer van Gods Woord. En misbruik is altijd verkeerd, of het nu een misbruik is naar de linkerzijde of naar de rechterzijde. Daarom hoop ik tegen heide afwijkingen altijd te waarschuwen. Ik heb geprobeerd dat ook in genoemde brief te doen. Het ging dus in die brief over het bidden van een onbekeerd mens.

... Geachte heer, de moeilijkheden waar u over naar mij hebt geschreven, zijn mij zeker ook niet onbekend.

Ik heb enerzijds steeds te doen gekregen met mensen die de oude schrijvers misbruiken om hun oppervlakkige stellingen van een algemene aanbidding en de beloften voor alle hoorders, enz., ingang te doen vinden.

Anderzijds heb ik te doen gekregen met mensen die erg rechtzinnig willen zijn en het dan nog wel wat scherper zullen zeggen en formuleren dan de oude schrijvers. Door genade weet ik er echter van, dat ik van mijn jonge jaren deze geschriften ernstig en begerig heb nagespeurd en onderzocht. En ik hoop me dan ook te houden aan die zuivere lijn die we daarin aangegeven kunnen vinden. Dan laat ik me dus niet omverpraten door mensen die zonder kennis van deze oude geschriften, de rechtzinnige Waarheid ons eens goed scherp belijnd onder het oog zullen brengen.

... Onder dit schrijven kwam me ineens zo dat kostelijke boekje van **Mej C. J. M. Sieben** voor de aandacht, waarin we haar aanspraak en raad kunnen vinden aan haar kinderen. Zij schrijft in dat boekje het volgende:

Gij weet, mijn kinderen, dat ik geen geleerd of geletterd mens ben. Daarom durf ik ook geen hoogdravend woord of geen spreuken te gebruiken, want ik vermag niet vanwege Zijne hoogheid, maar ach, dat ik in eenvoudigheid des harten u oprechtelijk moge herinneren hetgeen gij weet en behoort te weten.

En daar ik van de Heere bid en hoop dat de raad van uw afgestorven moeder u toch niet vervelend zal zijn, zo zeg ik dan vooreerst tot al mijn aller-dierbaarste kinderen, dat gij in alles, wat u in dit leven nog voor en over mocht komen, uw oog naar boven mocht wenden, daar ik het door Gods genade altijd zo goed bij bevonden heb, al is het nog zo gebrekkig; mijn kinderen, gaat door al die donkerheid heen en roept Hem aan in de dag der benauwdheid. Is uw hart somtijds daartoe gesloten of overkropt van zwaarigheid, daar dit menigmaal de oorzaak kan zijn, vraag dan maar dat God uw hart openen, verbreken en ontsluiten moge voor Hem, en dat God u vernederen moge onder Hem te buigen, en Hij zal u zeker op Zijn eigen tijd verhoren, hetzij gij bekeerd of onbekeerd zijt. Laat u dat nooit terughouden om tot God te vluchten; denk nooit, dat God Zich vreemd houdt of tot u zeggen zal: Ik ken u niet. Want in der waarheid kan het zo niet zijn, zolang gij in de welaangename tijd zijt.

Maar ach, gaat dan henen met het snoer der staf en zegelring uws doops, vraag de Heeren op Zijn verbondsbelofte of Hij ook uw God, Helper en Zaligmaker wil zijn. O houdt toch aan, mijn dierbare en geliefde kinderen, tijdig en ontijdig, niet

alleen in de dag der benauwdheid, maar ook in de dag des voorspoeds, niet alleen om gezet te worden en gezegend te zijn, want dit werden ook Hagar, Ezau, Saul, Jehu en nog zo velen geschonken, maar om waarachtig wedergeboren en van grondstaat des harten veranderd te worden, en dat gij met medeweten van uzelve verzoend en bevredigd moogt worden met een drieënig God, met Dewelke wij allen in vijandschap staan door onze diepe val in Adam, en alzo door erf- en dadelijke zonde geheel van God gescheiden en vervreemd zijn geworden. Bidt dan, dat God u dit doe zien, want ik weet, dat gij dit alles weet volgens hetgeen ik u geleerd heb. Doch dit is niet genoeg, gij moet het verstaan en bij bevinding kennen en daaronder vallen en de weg des levens vinden, die weg, die God uit Zijn eeuwige liefde Zelf geopenbaard heeft als de gifte des Vaders, daar wij van nature zo blind voor zijn als een blindgeborene voor kleuren. Doch door wedergeboorte moet ons deze weg zó eigen worden, zó zeker, zó duidelijk en zó volstrekt, dat wij geen één ander wegje, klein of groot, meer overhouden, zodat de wettische eigengerechte Farizeeër uit het hart moet, juist dan en daar, waar een arm zondaar en een rijke Christus één worden door de duidelijke, onweerstaanbare werking des Heiligen Geestes, als de Geest van Vader en Zoon uitgaande.

Zie, zo spraken en schreven de echte ouderwetse christenen. Gaat Mej. Sieben niet te ver, als zij naar haar onbekeerde kinderen schrijft, dat zij de Heere op Zijn verbondsbelofte vragen moesten, de Heere wijzende op hun doop, of Hij ook hun God, Helper en Zaligmaker zou willen zijn ?

Als Mej. Sieben hierin te ver gaat, dan gaat ook **Ds. Ledeboer** te ver, als hij in zijn vragenboekje voor kinderen het volgende ons te lezen geeft:

Wat is dat, wedergeboorte?

Een gehele verandering van de mens in zijn genegenheden. Ef. 4:22-24.

Wie kan dat werken ?

God door Zijn Woord en Geest. Titus 3:5.

Moeten wij Hem ook om die Geest bidden ?

Ja gewisselijk. Matth. 7 : 7.

Hebben wij grond daartoe ?

Ja, in onze doop.

In Wiens Naam zijt gij gedoopt ?

In de Naam des Vaders, en des Zoons, en des Heiligen Geestes. Matth. 28.

Is dat genoeg, dat gij gedoopt zijt ?

Neen, ik moet gewassen worden van mijn zonden in het bloed van de Heere Jezus. 1 Joh. 1 : 7.

Vriend, mijn hart bloedt, als ik zo die oude christenen de onbekeerden aan hoor spreken. Ik denk terug aan mijn kinderjaren, als er in de kerk van wijlen Ds. G. H. Kersten in één bank verschillende echte bekeerde mensen zaten. Naast mijn moeder zat ik ook in die bank. Van al die mensen kreeg ik een pepermuntje, maar met de nodige waarschuwing voor mijn arme ziel voor de eeuwigheid erbij. Er was er niet één van die oude mensen die me ongewaarschuwd liet gaan. Diepe indruk maakte dit op mijn ziel. O vreselijke geesteloze tijd, die we thans beleven, met al de starre rechtzinnigheid die men soms nog wel bezit, zonder wat van het leven van Ledeboer en Mej. Sieben te kennen. Deze mensen hebben de zielen niet misleid voor de eeuwigheid. Als men met een oppervlakkige bekering van hun geschriften misbruik maakt, moet men dat zelf maar weten.

Men kan echter ook met een starre rechtzinnigheid duidelijk er blijk van geven dat

men dat leven niet kent. Ik moet gaan eindigen.

14. EEN TROOSTWOORD VOOR GODS AANGEVOCHTEN VOLK

Tijdwoord n.a.v. Exodus 17: 8-12, uitgesproken zondag 21 juni 1953 in verband met de bijzondere omstandigheden in de Gereformeerde Gemeenten in Ned.

Zingen Ps. 62 : 5
Lezen Exodus 17
Zingen Ps. 68 : 4 en 11
Psalm 42:3
Psalm. 72 : 10

Het woord onzer overdenking vindt u in Exodus 17 en daarvan nader het 8-12e vers, waar Gods Woord aldus luidt:

Toen kwam Amalek en streed tegen Israël in Rafidim, enz.

Hier beluistert ge: *Een troostwoord voor Gods aangevochten volk.*

Wij letten op de volgende drie hoofdgedachten:

- 1e. Amalek, Israëls oude vijand;
- 2e. Jozua, Israëls aanvoerder;
- 3e. Mozes, Israëls voorbidder.

Mijn hoorders,

Hoe Godonterend is te allen tijde het ongeloof geweest. Als u de Schrift nagaat, dan wordt u dat duidelijk bewezen. Werp maar een blik in het verband van onze tekst, dan, krijgt u daar de bewijzen van het ontzaglijke, van het vreselijke van de kracht van het ongeloof. God had toch dat volk door grote daden uitgeleid uit Egypte en in die uitleiding lag toch vervat, dat Hij dat volk voor Zijn rekening nam. Dat Hij overal voor zorgen zou en dat Hij een alles-ervullend God en een zielzaligend goed is en dat was niet alleen met Israel, maar dat houdt ook verband met al Gods gunstgenoten. Als God een mens uithaalt uit het Egypte der zonde door de kracht van Zijn wederbarende genade, dan neemt God ook zulk een mens met al zijn noden en al zijn

behoeften voor Zijn rekening. Want dan staat er zo met recht: "Zou Ik hen niet alle dingen schenken?" En gaat nu de praktijk van het leven eens na. Hoe weinig we daar eens houvast aan hebben, hoe klein of ons geloofscrediet op God is, zodat we eerder geneigd zijn te gaan murmureren dan om in stilheid en vertrouwen onze sterkte in Hem te mogen vinden. O, het Godonterende van het ongeloof, dat geeft reden dat wij ons wegschamen, want de Heere zegt met recht in Zijn Woord: "Zou Ik het zeggen en niet doen, spreken en niet bestendig maken?"

Het is waar, wij zijn ook na ontvangen genade mensen met inklevende verdorvenheden, maar de verantwoordelijkheid blijft toch te allen tijde op ons drukken en dat zal de Heere ook betonen in de weg, die Hij met Zijn volk houdt. Als u nagaat in ons tekst- verband, dan kwam Israel op zijn reis uit Egypteland naar het land der belofte, op een plaats, welke Rafidim genoemd werd. Dit woord betekent zoveel als rustbed. Kijkt eens, mijn hoorders, op de lijdensweg, die God met Zijn volk houdt. Ze mogen ook wel eens rusten. Hij is geen land van uiterste donkerheid, gewis geen dorre

woestijn. Als het hun bij ogenblikken niet eens gegund en gegeven werd, dat ze eens even mogen rusten, wat zou er dan van het volk terecht komen. Maar rusten is geen bewijs, dat ze in het land der belofte zijn; die weg ligt vooruit. Maar de Heere weet wat Zijn volk van node heeft en behoeft. Gaat het leven van Gods kinderen eens na. Er zijn dan ook wel eens tijden, dat de Heere tot hen zegt: "Rust eens een weinig, want de weg zou voor u te veel zijn."

En wat weet de Heere het dan met Zichzelf onuitsprekelijk wel te maken. Maar toen de Israëlieten in Rafidim kwamen, toen was daar geen water. Ze gingen op de omstandigheden letten en dat was eigenlijk de weg, die hen leidde tot het Godonterend ongelooft. Want al was het er niet toen ze er kwamen, zou de Heere niet voor Israel zorgen? God had ze voor Zijn rekening genomen. En als ze dan eens terug zagen naar de grote, Goddelijke wonderen, die Hij aan hen verheerlijkt had, wat zou dat geen stof moeten zijn om met hun behoeften voor Zijn aangezicht te komen. Maar neen, toehoorders, ze waren ongelovig. Had dat die God verdiend?

Dat diepe, beledigende, dat in het ongelooft ligt, is eigenlijk met geen pen te beschrijven. En dan, ze gaan zoeken in de tweede oorzaak. Het was alsof het Mozes' schuld was. Had ons toch maar gelaten in Egypte, had ons maar niet uitgeleid. Is het niet verschrikkelijk! Had Mozes dat dan gedaan? Als hij dat toch had moeten doen, had het dan ooit kunnen plaats grijpen?

Maar ach, als we met het ongelooft gaan redeneren, dan vallen we van de ene ellende in de andere ellende.

Dat bewijst ons tekstwoord. In plaats dat ze met hun noden bij God kwamen, wilden ze stenen opnemen om Mozes te stenigen. Wat heeft de Heere toch een verdriet van dat volk. Als u dat leest in de Schrift en als u dan kijkt naar uw eigen leven, dan wordt u daar duidelijk bij bepaald. Het volk van Israel dacht: als we daar komen, dan moet het in orde wezen. Dat denken wij ook zo dikwijls, maar we moeten altijd eerst voor God in onze onwaarde terecht komen.

Ja, als ook u uw weg eens terugkijkt, wat God in het verleden gedaan heeft, zou Hij dan een half werk doen? En nu dat God- onterend ongelooft. Het niet in Gods Hand overgeven. Gaat u het tekstverband eens na. De Heere zegt tegen Mozes: "Neem uw staf en neem de oudsten mee en ga naar die rotssteen."

In plaats dat de aarde zich opende en dat murmurerende, dat opstandige volk levend ter hel zou varen, moet u eens kijken wat God doet. En Mozes kreeg het bevel, dat hij slaan zou op die rotssteen voor de ogen van de oudsten des volks. Toen werd die rotssteen veranderd in een waterfontein. Stromen waters vloeiden uit die rotssteen en dat water dat vloeide nog naar Israel toe ook.

Zie toch eens de wonderen van Gods eeuwige liefde, volk! Ze hebben dat water niet gevonden, toen ze er kwamen. Maar wist de Heere dan ook niet wat er gemist werd en wat ze middellijkerwijs dringend van node hadden om die weg te kunnen bewandelen? Hij heeft er voor gezorgd. Maar gaat nu eens zien, hoe ontzaglijk het is, hoe vreselijk. Aan de ene kant een murmurerend mens en aan de andere kant een goeddoend God. Welk een tegenstelling. Maar, mijne hoorders, als dat niet waar was, wat zou er van terecht moeten komen? Zo zal het elk van Gods volk leren:

*"Hij handelt nooit met ons naar onze zonden,
Hoe lang, hoe zwaar wij ook Zijn Wetten schonden."*

Opmerkelijk is het, dat door het water, dat uit die rotssteen vloeide, het ganse volk werd bediend. De kleinen zowel als de groten. Ze hebben gedronken uit die rotssteen, die eerst geslagen was. En als ik dan denk welk een symbool er in dit gedeelte van ons teksthoofdstuk ligt, dat die dierbare Jezus de Rotssteen is en dat Hij geslagen

geworden is. "Zwaard, ontwaak tegen Mijn Herder en sla Die Herder." En dat uit Zijn wonden dat heil gevloeid is, waaruit Zijn ganse kerk bediend wordt. Want dat water uit die rotssteen was niet alleen voor de groten, neen, het was voor de zuigeling, zowel als voor de grijsaard, ze zijn allen daaruit bediend geworden. D

at nu in die levenswoestijn waardoor Gods volk en kerk doorgaat met al de moeite, met al de strijd en met al de zonden, een fontein geopend is, uit die geslagen Rotssteen. En dat die dierbare Jezus Zijn ganse kerk bedient met weldaden, die uit Zijn verdienste voortvloeien. O, staan we hier dan niet voor een raadsel van de onpeilbare diepte van de eeuwige Godsgedachte, dat God Zich in en door Christus verheerlijkt in een alles verbeurd hebbend schepsel? En dat Hij het bewijst: "Ik doe het niet om uwentwil, maar om Mijns groten Naams wil."

Want als u dan kijkt bij ons tekstwoord (we kunnen er maar een enkele greep uit doen), want dan staat er zo met recht: "Toen." Toen kwam Amalek en streed tegen Israel. O, merk toch op! God ziet de zonde niet door de vingers. Al zal Hij een alvervullend God zijn in het leven van Zijn kinderen, dit neemt echter niet weg, dat Zijn Woord bewaarheid zal worden: "Zo 't richtsnoer van Mijn Wet tot regeling niet kan baten, dan zal Ik u bezoeken met de roe en met bittere tegenheden." Daarom staat het zo opmerkelijk in het tekstwoord: "Toen ze daar gemurmureerd hadden, toen ze het ongeloof in hun leven hadden laten botvieren, toen kwam Amalek en die streed tegen Israel. Ze hadden even mogen rusten, want Rafidim betekent: "rustbed", maar nu staat de strijd voor de deur. Nu ontbrandde er een strijd van grote betekenis.

1. Daarbij wensen wij u in deze ure te bepalen. *De strijd tegen Amalek*, waarbij wij in de eerste plaats willen letten op: ***Amalek, Israëls oude vijand***.

U moet zich indenken, dat Amalek nog in verwantschap stond met Israel. Ezau's nakomelingen waren deze Amalekieten. Er bestond dus nog bloedverwantschap tussen Israel en Amalek, want u treft hier aan Ezau's en Jacobs geslacht. En zie nu, onder de leiding der Goddelijke voorzienigheid komt deze Amalek daar te Rafidim op. U zult wellicht vragen, wat de aanleiding is geweest van deze strijd.

Och, Amalek kwam Israel op de weg, die het bewandelde te betwisten of Israel wel recht had die te bewandelen en om hun beesten te laten eten op die velden, die daar waren. Bovendien wisten de Amalekieten wel, dat Israel bij de uitleiding uit Egypte niet met ledige handen was uitgegaan, maar dat ze op Gods bevel de Egyptenaren hadden beroofd.

Let nu eens op, hoe sluw deze strijd werd aangegrepen. Amalek werkte niet met open vizier, integendeel, het viel Israel aan in zijn achterste delen, waar de zwaksten, waar de vermoeiden waren, menende, dat ze daar groter kans hadden, om dat volk in de grootste ellende te brengen. Zeker, ze waren er niet onbekend mee, dat er wat te halen was, maar toch ligt er een diepere oorzaak in die strijd van Amalek. Immers God had de zegening gelegd op Jacob en niet op Ezau. En alhoewel die zaak in het leven tussen Jacob en Ezau wel een weinig vereffend was geworden, de geschiedenis leert ons, dat die zaak in de geslachten nimmer tot vereffening is gekomen. De vijandschap, dat de zegen op het geslacht van Jacob was gelegd, dat was en bleef de diepste oorzaak, dat Amalek vijandig tegen Israel was en bleef.

Zie ook hier, want Amalek wil proberen, die beloofde zegen van Israel te ontroven. Het zal trachten Israel te vernietigen, zodat het nooit in het beloofde land zal aankomen. In wezen is het dus vijandschap tegen de Soevereiniteit Gods, omdat ze meenden, dat de zegen, die Jacob ontvangen had, aan hen toekwam. Zo is dus het aanbinden van de strijd in de eerste plaats een strijd tegen God, omdat Hij het was,

Die het in Zijn eeuwige Raad had vastgelegd. "Jacob heb Ik liefgehad en Ezau heb Ik gehaat."

Daarom laten ze geen middel onbeproefd om de beloften, die God aan het volk van Israel gegeven had, te verijdelen. Daarom grepen ze naar de wapenen en wilden ze het proberen, hoewel de belofte was gelegd op Jacob, dat Ezau's nakomelingen daarin zouden delen. Dit was de diepe ondergrond van de strijd, die hier door Amalek werd aangeboden. Oppervlakkig gezien, wat had het volk, vanwege de murmuringen, die het daar in Rafidim had gepleegd, wat had het volk te zeggen, dat de vijand kwam. Maar aan de andere kant dan lag er iets, dat onverdiend was. Er was een werk Gods in dat volk. Dat volk had de belofte Gods ontvangen en geen macht ter wereld zou het vermogen hebben, die belofte Gods te vernietigen. Niettegenstaande echter probeert Amalek het hier, die rijke gedachte, die God op Israel had gelegd, in zijn handen te krijgen.

Als u die strijd van Amalek ziet, dan kunt u zien, dat al Gods volk met diezelfde vijand te doen heeft. En dat niet alleen met die vijand van buiten, doch ook met die vijand van binnen. Dat geslacht dat sterft nooit uit, dat bezig is om, was het mogelijk, het werk Gods te vernietigen, was het mogelijk het werk Gods te verijdelen. In die strijd, in die worsteling wordt al Gods volk betrokken.

Onze ouden hebben het daarom al gezegd: "Welkom in de strijd." Die strijd, o volk, zult u nooit te boven komen, aler u de laatste adem hebt uitgeblazen, want ge zijt in het strijdperk van dit leven. O, die twee machten, die worstelen om de overwinning, kunt ge ook zien in het leven van Gods kinderen. Gaat het maar na in Gods Woord: altijd gaat het om het werk te vernietigen, wat God uit genade verheerlijkt heeft. Als u het aan Jacob had gevraagd, nooit zou hij het hebben kunnen begrijpen, dat hij die zegen kreeg en evenmin zal dat ook één van Gods volk ooit kunnen begrijpen.

Maar daaruit blijkt het vrije Gods "Hij ontfermt zich diens Hij wil en Hij verhardt diens Hij wil." En op grond, dat die gezegende Heere Jezus Christus aan het recht Gods voldaan heeft en dat uit Zijn verdiensten de zegeningen afdalen in het hart en in het leven van diep onwaardige schepselen; gelijk als die rotssteen waar gans Israel uit werd bediend, die uitgeleid waren uit Egypte, zo zal de ganse levende kerk in het strijdperk van dit leven uit de bediening van Christus in stand worden gehouden. Nogmaals, het staat er zo opmerkelijk; "Toen kwam Amalek en streed tegen Israel."

2. Maar dit leidt mij tot mijn tweede hoofdgedachte, nl. met elkander na te gaan:

Jozua, Israëls aanvoerder.

U moet zich indenken, dat het een tijd van nood was. Een grote nood zelfs. Maar nu, in die tijd van nood, doet de Heere wonderen. Het is hier voor de eerste maal, dat Jozua op de voorgrond treedt, op bevel van Mozes. Mozes geeft Jozua bevel om te zien naar strijdbare helden om de strijd tegen Amalek aan te binden. Jozua zal het zelf wel nooit hebben gedacht, dat God hem voor dit werk zou willen gebruiken. Maar toen er geen nood was, was er ook geen plaats voor. Werkelijk, als er nood is, gaat de Heere wonderen doen. Hij verwekte een Jozua en maakte deze tot een strijdbare held. In de tijd van nood ziet u altijd twee dingen gebeuren.

De één ontpopt zich, dat hij staat aan de kant van Amalek, maar aan de andere kant komt het vaak openbaar, dat God nog bemoeienissen houdt, gelijk hier, als hij Jozua riep om als aanvoerder op te treden. Jozua had hiervoor helemaal geen opleiding gehad, hij had bij wijze van spreken geen enkele academie gevolgd, nochtans kreeg hij van 's Heerenwege de taak om als aanvoerder op te treden. Wanneer u de geschiedenis van Gods kerk nagaat, als u eens denkt aan de tijd van de Richteren, als er nood is, wat de Heere dan doet. Dan komt het altijd van een weg waarvan men het

nooit verwacht. Welk een eenvoudige mensen. Denk maar aan die ossenherder. Die God kwam te roepen in tijd van nood, om het volk voor te gaan in de moeite waarin het verkeert.

O, dat God Zijn kerk in stand houdt en dat Hij daarvoor personen gebruikt, die daar zelf nooit erg in hadden, maar door wie Hij Zijn eeuwige Raad komt uitvoeren. In tijden van nood mogen we wel eens Gods daden zien. Al is het waar, dat het volk het verzondigd had vanwege hun ongeloof, vanwege het zware murmureren, dat zij gedaan hadden, nochtans geeft hen de Heere niet over. Hij blijft desondanks nog Dezelfde. Want hoewel Hij het volk zou bezoeken met de roe en bittere tegenheden, nochtans zou Zijn goedertierenheid van hen niet wijken. De Heere zorgde.

Er werd daar in die vlakte bij Rafidim een legertje verzameld. Het is een groot verschil aan welke kant wij staan, of we staan aan de kant om af te breken, of aan de kant om de strijd aan te binden. Dat voorrecht heeft Jozua daar mogen ondervinden, dat God ook daartoe mannen kwam te verwekken, die met hem de strijd aanbonden tegen Israëls oude vijand. De strijd aan te binden tegen hen, die hun het recht betwisten, die, zo het mogelijk ware, wilden trachten het volk van hun schatten te beroven, ja, nog erger, de strijd aan te binden tegen hen, die zouden proberen Gods beloften te vernietigen. Die in plaats van dat God zou triomferen, zelf de triomf wilden behalen.

O, wanneer het gaat om de ere Gods, wanneer het om Zijn zaak gaat, gelijk blijkt uit dit tekstverband, wat is het dan een voorrecht als God ons nog schenkt die genade voor Zijn zaak en voor Zijn eer te mogen pal staan.

De Heere heeft dat ook kennelijk in Jozua betoond, die Hij in tijd van nood kwam te roepen tot dat betekenisvolle ambt. Jozua heeft dit ambt mogen uitoefenen in de vreze van de levende God. Mozes, hij gaat een andere kant heen, maar Jozua wordt in de strijd gezet. En als we dan denken aan die meerdere Jozua, aan die dierbare Heere Jezus, Die als die grote en eeuwige Aanvoerder van Zijn kerk voorop gaat, wat hebben dan Gods kinderen reden om Gods daden groot te maken. Daar toch die gezegende Jezus Zich heeft overgegeven om al Zijn en onze vijanden te bestrijden. Immers in ons is geen kracht tegen die grote menigte en ook geen recht als we op ons zelf zien. Daarom heeft de dichter het gezongen:

*"Gij, Heer alleen, Gij zijt,
Verwinnaar in de strijd,
En geeft Uw volk de zegen."*

Volk, krijg daar eens erg in, let daar eens op in deze ure, dat die grote Aanvoerder aan de spits getreden is, dat er hulp is besteld bij een Held, Die machtig is te verlossen. Dan mag het er wel eens donker voor Gods kerk uitzien, dan mogen de gedachten wel eens worden vermenigvuldigd, wat zal er nog ooit van terecht komen, maar als u. daar eens op ziet, op die meerdere Jozua, die gezegd heeft: "Mij is gegeven alle macht in de hemel en op de aarde", dan is er voor Gods kerk nog hoop. Geen verwachting is er, wanneer we een blik in onszelf slaan. Dat toch hebt u uit dit tekstverband wel kunnen opmaken.

Nee, dan moet schaamte ons aangezicht bedekken. Maar dat de behoudenis van Gods kerk ligt in Christus, in Hem, Die de Verwinnaar in de strijd zal zijn en Die Zijn volk de zegen niet zal onthouden. Dat is ook een sterkte in uw persoonlijk leven, want ach, wat doorleven Gods kinderen een worstelingen van hun eigen verdorvenheid, worstelingen van hun eigen om- en afzwerpingen, wat zou er van terecht moeten komen als ze in eigen kracht zouden moeten volharden tot den einde toe.

Maar volk, krijg het eens van een andere kant te bezien! De Heere deed wonderen in

een tijd van nood door het verwekken van een Jozua. En nu gaan we met onze gedachten naar de stilte der eeuwigheid, naar die onderhandelingen tussen de Vader en de Zoon, omtrent die grote nood waarin wij onszelf door de zonden zouden werpen, die diepe nood, die met geen pen te beschrijven is. En dat in die onderhandelingen tussen de Vader en de Zoon gunstige gedachten werden geopenbaard. Daar staat zo: "De Raad des Vredes zal tussen die beide zijn", hetwelk betekent, dat er bevredigende gedachten zouden zijn. Dat die dierbare Jezus troon en kroon zou verlaten om af te dalen in de nood, waarin wij onszelf gebracht hadden, opdat Hij uit die nood Zijn volk zou ophalen en het in Zijn gemeenschap zou terugbrengen, waarbij Hij er voor in staat, dat er geen klauw zal achterblijven. Zodat het ook in het persoonlijke leven mag ervaren worden, omdat Hij de grote Aanvoerder is, wat we gezongen hebben uit Psalm 68: "Al gaat uw pad ook door de zee, geen golven zullen u overstromen."

Daar staat Christus Borg voor, dat Zijn volk niet ten onder gaat, omdat Hij hen gekocht heeft met de prijs van Zijn bloed, ja, omdat Hij Zijn leven er voor afgelegd heeft. En mogen wij nu maar ontdekkende genade ontvangen, opdat we eigen krachten mogen leren verachten, wat op Jezus' school wordt geleerd. Maar dat we met een oog op Hem, die genade mogen ontvangen om in alle donkerheid en in alle strijd tot uw eigen ziel te mogen spreken:

*"Doch Gij, mijn ziel, het ga zo 't wil,
Stel u gerust, zwijg Gode stil;
Ik wacht op Hem, Zijn hulp zal blijken."*

O, mijn hoorders, wat een voorrecht als u dat leest in deze tekst en als u dan nagaat de geschiedenis uit het verleden. Mochten we dan ook te midden van alle moeilijkheden die genade ontvangen te zien op die Overste Leidsman en Voleinder des geloofs, Die de strijd gestreden heeft en Die met eer en heerlijkheid gekroond is. O, welk een les, waarbij we verklaard krijgen de rijkdom van de genade, die er is in die meerdere Jozua. Want Hij zal dat volk niet alleen door de woestijn leiden, maar Hij zal het ook in het land der belofte brengen. En volk van God, nu heeft die meerdere Jozua uw hand gegrepen en Die heeft u voor Zijn rekening genomen voor tijd en eeuwigheid. En eerder zal een moeder haar zuigeling vergeten, dan dat Hij u vergeten zal, want Hij heeft u in Zijn beide handpalmen gegraveerd. Gewis dan,

*"Hoe hoog de nood mag gaan,
Hij (en niet wij) zal des vijands. kop verslaan,
Die haar'ge schedel vellen."*

Dat mocht sterkte in uw ziel geven, opdat ge niet op de omstandigheden komt te letten. Want dan gaat het ons zoals het eenmaal een Petrus ging. Zag hij op de golven, dan riep hij uit: "Ik verga!" Maar dat we mogen zien op Hem, Die boven de omstandigheden staat. Want dan kan het water wel eens komen tot aan de lippen, maar dan zal Hij er voor zorgen, dat het er niet over gaat.

Maar dit leidt ons tot onze derde hoofdgedachte, waarbij wij letten op:

3. Mozes, Israëls voorbidder.

Mozes onttrok zich, omdat hij wat anders te doen had. Hij heeft zijn staf in de hand genomen en is op de hoogte des heuvels gegaan. Die staf, het was maar een gewone stok, maar er was een geschiedenis aan verbonden. Immers met die staf had hij weleer de schapen gehoed. Doch toen hij tot een ander ambt werd geroepen, ontving hij onderwijs van God en daarvoor gebruikte God die staf. Eerst heeft hij die staf ter

aarde geworpen en het werd een slang, die hij moet aangrijpen.

U zult zeggen, als u dat doet, dat kost uw leven. Maar hij ontving lering van God, want hij kreeg een boodschap, dat hij naar Farao moest gaan en wat was Farao anders dan een slang, die dat volk dodelijk zou bijten. Maar de Heere riep Mozes en toen hij als het ware die staf, die in een slang veranderd was, aangreep, is hij er niet van gebeten. Die slang werd weer zijn staf. Dus toen God hem riep tot dat gewichtvolle werk, moest hij toch wel op die staf zien, want het was wat om als schaapherder naar een koning te gaan. Men zou zeggen naar een slang te gaan, die hem dodelijk zou bijten.

Maar in de mogendheid des Heeren trok Mozes op, met de staf, die hij meekreeg. Steeds zou hij zich die voor ogen kunnen stellen om er aan herinnerd te worden, wat de Heere deed. Let u ook eens wat hij met die staf in Egypte heeft mogen doen. Weliswaar gingen de wonderen niet uit die staf zelf, maar het ging er toch niet buiten. Water in bloed veranderen en wat dies meer zij. Met diezelfde staf heeft hij de zee geslagen toen er geen weg meer was, toen het eigenlijk een omkomen scheen, ja, toen het scheen of de achtervolgende vijand hen weer in zijn macht zou terugkrijgen.

Toen baande God een weg, middellijkerwijs, doordat Hij het water sloeg. Vandaar dat die staf een geschiedenis had, daar ging een herinnering van uit.

Eerstelijk dat God hem geroepen had, maar ook, wat de Heere voor hem geweest was in zijn ambtelijk werk.

En nu, op dit ogenblik, is Mozes met die staf in zijn hand op de hoogte des heuvels geklommen. Gaat nu eens zien, mijne hoorders, toen Jozua daar in de strijd stond, dat Mozes zijn handen tot God kwam op te heffen. Dat hij de voorbidder van dat volk werd, dat in nood en in wederwaardigheden zich bevond. Jozua in de strijd en Mozes in het gebed, zijn handen tot God in de hemel opheffende. Daar was Mozes van overtuigd, dat er buiten de Goddelijke zegen van geen overwinning sprake kon zijn. Dat hij het niet moest verwachten van een Jozua, maar dat hij het alleen moest verwachten van de Heere. Daarom steekt hij zijn handen naar de hoogte tot God in de hemel.

O, wat een schouwspel, als u zich dat eens indenkt. Jozua aan het hoofd van het leger en Mozes roepende tot God. Biddende strijden, dat wordt ons geleerd in ons teksthoofdstuk.

Nee, het is niet te verwachten van 's mensen kracht, of van 's paards. vermogen, maar dat we het verwachten van de God des hemels, dat we de handen opheffen tot de Almachtige. Wat is het een weldaad, die weg des gebeds, dat toegaan tot de troon der genade, te allen tijde en onder alle omstandigheden van het leven.

O, de waarde van het gebed is onuitsprekelijk groot. Het is het wapen geweest, waarmee Christus geworsteld heeft in Gethsémané, en dat wapen, dat onneembare wapen, is een van de erfstukken dat Christus aan Zijn kinderen gegeven heeft. Het wapen des gebeds.

Kent u krachtiger wapen dan dat? Denkt aan onze vaderlandse geschiedenis, dat er tijden geweest zijn, dat de vijand veel benauwder was voor een biddag van de Geuzen, dan voor tienduizend soldaten. Als de handen werden opgeheven tot God in de hemel, dat God dan wonderen deed.

Denkt u bijvoorbeeld eens aan de stad Leiden, welk een nood was daar en in welk een ellende men zich bevond. Maar de worstelingen waren er ook van het volk van God aan de troon der genade. Het is gebleken: *ze liepen als een stroom Hem aan*. Maar dan ook; *Hij liet ze nimmer schaamrood staan en Hij wendde straks hun lot*.

Dat zijn geen vleselijke, maar dat zijn geestelijke wapens, die krachtig, niet in ons, maar in God zullen bevonden worden. Het volk, dat er iets van leren mag in zijn eigen

leven, grijpt wel eens naar de wapenen om eigen zaak te verdedigen.

Maar wat een voorrecht als men zijn handen tot God mag opsteken, om het van Hem te verwachten. Dat zijn lessen, die van betekenis zijn. En als dan Mozes die staf in zijn hand nam, dan werd hij niet alleen herinnerd aan de roeping waarmee God hem geroepen had, maar ook aan de wonderen, die de Heere weleer verricht had. Het is alsof hij zeggen wil: "Heere, U is Dezelfde, U is de Onveranderlijke, U hebt het toch nooit, nooit gedaan om de waardigheid van een volk, Gij hebt het toch steeds. om Uwszelfs wil gedaan."

Wat heeft Mozes hier mogen pleiten. Mogen pleiten op Gods eigen werk, op Gods eigen beloften, op Gods eigen toezeggingen.

Maar ach, hij was ook mens en als die handen dan zakten, dan werd de vijand sterker en vandaar, dat ze hem op een steen zetten en dat Hur en Aäron kwamen om zijn armen te ondersteunen.

Welk een les ligt hierin. Ook heden ten dage nog, als het gebed wegraakt, dan wordt de vijand nog sterker. Acht dat niet gering, laat dit woord eens regel van ons leven zijn. Immers als het gebed in de beleving achteruit gaat, dan komt de Satan in zijn kracht en in zijn openbaring zich des te duidelijker te openbaren. U moet dat ook in uw eigen leven eens zien. Als u een biddende omgang met God mag hebben, dan wordt u een klein mens. Want werkelijk, Mozes stak zijn handen naar boven in zijn hulpbehoevendheid. Met eerbied uitgedrukt, hij hield zich aan God vast.

Als dat leven meer beleefd wordt, dan moet de vijand er onder. Maar als het gebedsleven kwijnt, dan gaat een mens praten, dan gaat hij rekenen, dan gaat hij beschouwen. Dan gaan we een weg op, die van God afleidt.

En denkt er om, dat is niet alleen de behoefte van een mens, die in zijn bekommring leeft, neen, o neen, Mozes met al zijn ervaring, ook die zat daar met zijn handen naar boven toe. Want in de weg der genade, dan wordt de hulpbehoevendheid groter, naarmate men langer op die weg wezen mag. Er staat niet voor niemandal: "Ik heb Mij doen overblijven een arm en een ellendig volk."

O, het loopt zo laag bij ons af. Maar dat voorrecht, dat Mozes had, dat bestaat niet in vorm, neen, dat is een hartsbehoefte. Maar, zo zeiden we, Mozes was mens; gelukkig kreeg hij steun. Wat is dat een weldaad. Immers zo vaak ziet men, dat er een geest uitgaat, waarbij het gaat om alle steun, om alle eenheid te verwoesten. Redeneren gaat men dan, hoge geesten ziet men opkomen en wat al niet meer.

Maar hier ziet u wat anders. Hier ziet u Mozes zijn handen opheffende, die blijkt steun nodig te hebben. Welk een weldaad voor Hur en Aäron, dat zij Mozes mochten ondersteunen in het gebed. Mocht zo Gods kerk, in deze droeve dagen, in deze betekenisvolle dagen, die wij tegemoet gaan, elkander steunen.

Mocht dit exempel ons ten voorbeeld strekken. De handen opheffende tot God, Die in de hemel is. Maar laten we daarbij gevoelen, dat we mensen zijn en dat we niet mochten vallen aan de kant van de brekers. Want denkt u er om, dat de duivel rond gaat als een briesende leeuw.

Och, dat we toch behoren mogen bij dat volk, dat met al zijn zaken bij God terecht komt. Niet dat dit maar een praatje is, dat het maar hoge termen zijn, maar dat het eens een beleefde behoefte wezen mag. Wat zal het dan een voorrecht zijn als we dan die steun in de weg des gebeds. mogen vinden; daar zijn Hur en Aäron goed mee geweest. Hier kunt u eens zien, dat de Heere in de omstandigheden van de tijd wel eens verschillende dingen openbaart.

Amalek kwam openbaar als Israëls oude vijand. Maar aan de andere kant doet God toch ook nog wonderen, dan geeft Hij nog steun aan elkaar in de weg des gebeds. Die mensen hebben niet veel gezegd, die hebben wat mogen doen. Immers tussen praten

en doen is een machtig verschil. Hier hielp geen praten, hier moest wat gedaan worden. O, als u dat drietal daar op die heuvel ziet, wat mochten we daar wel eens jaloers op worden. Och, dat de Heere ons, te midden van alle troebelen en te midden van alle omstandigheden, daar brengen mocht, want het gaat toch om Zijn zaak en om, de Eer van Zijn Naam, en om de waarheid van Zijn Woord.

Maar laten we tenslotte hierop nog even uw aandacht mogen vestigen.

Mozes was een mens, die een stut dringend nodig had, maar als u dan denkt aan die meerdere Mozes, aan die dierbare Heere Jezus, die heeft die stut niet nodig. Die is gezeten aan de rechterhand des Vaders en leeft daar zonder menselijke stutten om voor Zijn volk te bidden. Als Mozes de handen naar omhoog hield, dan moest de vijand het verliezen. Maar Christus Zijn handen zakken niet, als Hij ze opheft als Borg en Middelaar en Zaligmaker voor Zijn ganse kerk. Hij heeft geen menselijke steun van node. Hij heeft gezegd: Ik zal u niet begeven en Ik zal u niet verlaten.

Zo is Hij voor het arme volk van God een Voorbidder, wiens oor nooit zwaar wordt om te luisteren naar het geroep van zijn ellendigen. En nu is die dierbare Heere Jezus niet alleen de meerdere Jozua, die aanvoert, maar ook de meerdere Mozes, opdat Hij het voorwerp des geloofs van al Zijn volk mag zijn.

Wat ligt dan uw zaak in goede handen, volk van God. Laat er dan gebeuren wat er moge gebeuren. Dan mogen de wateren wel eens komen tot aan de lippen, maar dan zal Hij er toch voor zorgen, dat ze er niet over gaan, dan ligt het in Zijn handen. Want Hij zal het bewijzen, dat Hij een Waarmaker is van Zijn eigen Woord.

O, als al die dingen hadden afgehangen van mensenhulp, dan had Mozes het vast en zeker moeten verliezen. Als de overwinning van ons afhankelijk was, dan was het verloren. Maar gelukkig, het heil en de zaligheid van al het volk ligt in de handen van de Heere Jezus. Laat ons dat tot bemoediging mogen zijn, om te midden van betekenisvolle tijden en dagen met het oog op dit gedeelte van Gods Woord, te mogen grijpen naar de harp om met elkander te zingen van Psalm 42 : 3.

TOEPASSING.

Het gaat er nu in dit leven voor een ieder onzer maar om aan welke kant van de strijd wij staan. Neen, het gaat er in de eerste plaats niet om of we godsdienstig zijn. Want u moet wel bedenken, die Amalekieten hielden er ook nog wel godsdienst op na.

Maar met alle godsdienst, die ze hadden, bewezen ze vijanden van God en vijanden van Zijn volk te zijn. Laat dit niet te hard in uw oren klinken, maar dat dit eigenlijk de staat is, waarin de mens zich van nature bevindt, in een staat van vijandschap tegen God en tegen Zijn volk. De een die mag dat weliswaar bruter uitleven dan de ander, niettegenstaande worden wij beschreven in de Schrift: vijanden van God en vijanden van Christus. Vandaar is het zo noodzakelijk om door wederbarende genade vernieuwd te worden, om eens Anderen te mogen worden. Om een staatsverwisseling in ons leven te mogen kennen, om afgesneden te worden van Adam en om geplant te worden in de geestelijke wijnstok, in de dierbare Heere Jezus Christus.

Hoe noodzakelijk is daarom het onderzoek in uw en mijn leven, of God met ons begonnen is, of dat wij met God begonnen zijn. Het is waar, wat zullen Gods kinderen een zelfkennis opdoen op die weg, die zij hier op aarde bewandelen. Wat zullen zij hun zondige aard hun leven lang hoe langer hoe meer moeten leren kennen. Wat zijn het een beschamende lessen, die op die school van Jezus moeten worden geleerd. Maar daartegenover dat water uit die Rotssteen, die bediening uit Christus, met een afzien van al het onze, die vrije gunst, die eeuwig Hem bewoog.

En als het dan gaat om dat werk, dat in de harten van al Gods gunstgenoten

verheerlijkt wordt, dan kunt u er van verzekerd zijn, dat de machten der hel zich daartegen zullen openbaren. Wat een voorrecht echter, die Jozua als aanvoerder en die Mozes als voorbidder heeft. Dat al die weldaden verklaard liggen in de gezegende Heere Jezus Christus en dat daarom Zijn volk in Zijn kracht de eeuwige overwinning zal behalen. Het zal voor dat volk toch meevallen. Maar ook wat een rijkdom, die meerdere Mozes aan de rechterhand des Vaders. Zijn armen worden niet moe. Want al gaat dan, o volk, uw pad ook door de zee, de overwinning van Zijn kerk ligt in Hem gewaarborgd.

Maar, geve ons de Heere elkander in het gebed te ontmoeten. Dan hebben wij geen wapens om te vechten en dan zoeken wij onszelf niet, dan toch zijn wij allemaal bedelaars, dan moeten we de handen naar boven steken, ons overgeven aan de levende God en dan wordt alle eigen wil, alle eigen zin en alle eigen bedoeling weggevaagd. Om dan in de weg des gebeds. elkander tot een steun, tot een stut te mogen zijn, als het gaat om de zaak des Heeren, ja, als het gaat om de eer des Heeren.

Daarom, volk, ik moge u opwekken uw oor niet te luisteren te leggen naar alles wat rondgestuurd wordt. Maar ik wijs u de weg naar de binnenkamer, ik wijs u de weg des gebeds. Neen, laten we niet met vleselijke wapens onszelf gaan bewapenen, laat Satan toch geen winst van ons te boeken krijgen, want daar gaat het hem toch om. Hoe meer er kapot gemaakt wordt, hoe groter zijn overwinning is. Satan zal u nooit naar het gebed drijven.

Daarom roep ik u toe te midden van ernstige tijden het wapen des gebeds te mogen hanteren. U mocht uw verwachting niet op mensen stellen. Immers wie had gedacht dat God Jozua gebruiken zou, of dat God die ossenherder gebruiken zou, toen het ging om Zijn zaak en de eer van Zijn Naam.

Daarom, gemeente, als de een in de strijd gezet wordt of een ander in het gebed, gedenk elkander in alle moeilijkheden. Gedenk ook ons in de dagen, die voor ons liggen. We mochten elkaar nog tot een stut en tot een steun zijn, omdat het niet gaat om de eer van een mens, maar omdat het gaat om de eer des Heeren, om het werk, dat Hij begonnen heeft.

O, de Almachtige geve ons die vrucht, wat op zichzelf al een teleurstelling is voor de duivel, als het volk op de knieën komt. Satan wil het volk liever laten lopen, dan kan het vastlopen in de netten, die hij gespannen heeft. Maar dat de Heere ons dat mocht geven, uit het vrije van Zijn eeuwig welbehagen, dat dit woord ons ten regel mocht zijn, hoe wij in dezen hebben te wandelen. Er mocht nog eens iets gevoeld worden van de gemeenschap der heiligen. Het gaat niet om te winnen, maar het gaat om de zaak van de levende God. Welaan dan, de Heere bevestigte dit woord en Hij stelde het nog tot een eeuwige zegen in het midden van ons. AMEN.

15. Afscheid van Ds. A. Verhagen van Kampen

Saambinder 28 juli 1955

Op Zondag 17 juli j.l. nam Ds. A. Verhagen in de middagdienst afscheid van de Gereformeerde Gemeente te Kampen. Zijn eerwaarde had tot tekst gekozen Deut. 30 : 19: "Ik neem heden tegen ulieden tot getuigen de hemel en de aarde; het leven en de dood heb ik u voorgesteld, de zegen en de vloek; kiest dan het leven, opdat gij leeft, gij en uw zaad". Het thema van deze predicatie luidde: "Mozes" slot- en afscheidsrede".

Achtereenvolgens bepaalde Ds. Verhagen de gemeente bij een drietal punten: 1e. Een ernstige betuiging. 2e. Een betekenisvolle waarheid. 3e. Een dringende vermaning.

Eerst wees spreker de hoorders op het gewichtvolle van deze ure. Hij releveerde kort hetgeen er in de acht jaren, die heengesneld zijn, heeft plaats gegrepen. Veel is er geschied op huiselijk, gemeentelijk en kerkelijk gebied. Die jaren zullen voor hem en zijn gezin onvergetelijk blijven. Nu is het uur van scheiden aangebroken. Daarin ligt altijd iets pijnlijks. Ook voor Mozes brak, na een moeilijke weg, het ogenblik van scheiden aan. Ds. Verhagen schetste het leven van Mozes. God had hem rijk begenadigd, maar hij bleef ook een zondig mens. Hoewel Mozes het volk mocht leiden tot aan Kanaän, hij mocht het volk, door eigen schuld, niet brengen in Kanaän. Wel heeft de Heere hem het land der belofte laten zien. En als eindelijk het ogenblik van scheiden daar is, dan roept hij de hemel en de aarde tot getuigen, dat hij het volk Israëls het leven en de dood heeft voorgesteld, de zegen en de vloek.

Hoewel Ds. Verhagen zich niet wilde vergelijken bij Mozes, toch heeft ook hij in de acht jaren, die heengegaan zijn, *aan de gemeente voorgesteld het leven en de dood, de zegen en de vloek*. Hij heeft de gemeente steeds. gewezen op de noodzakelijkheid van de wedergeboorte en hij heeft jong en oud heengewezen naar Christus, als de enige grond van zaligheid, als het enige fundament, waarop men, zoals de Catechismus zo duidelijk in Zondag 1 zegt, getroost kan leven en zalig kan sterven. Met enige vrijmoedigheid mocht hij het woord van Mozes ook in het midden van de gemeente te Kampen neerleggen.

"Ik doe een beroep - aldus Ds. Verhagen - op uw consciëntie, of ik niet, met alle gebrek en zwakheid mijnerzijds, toch tijdens de diensten, op de catechisatie, op begrafenissen enz., u voorgehouden heb het leven en de dood, de zegen en de vloek. Wij hebben niet met loze kalk gepleisterd, maar u steeds. gewezen op het leven in Christus en de dood voor al degenen, die leven buiten Christus".

Met grote ernst wees Ds. Verhagen jong en oud tenslotte op de dringende vermaning van Mozes: "Kiest dan het leven, opdat gij leeft, gij en uw zaad".

Nadat Ds. Verhagen eerst zijn gehoor er op gewezen had, dat een mens uit en van zichzelf nooit het leven zal kiezen, maar van nature in blakende vijandschap tegen God staat, wees hij hen vervolgens op de grote verantwoordelijkheid, die op een ieder ligt, daar zij onder die ernstige vermaning geleefd hebben. Hij wees de gemeente van Kampen er op, dat, hoewel hun leraar weggaat, God toch blijft. Met de wens en bede, dat de geest van liefde en eensgezindheid, die steeds. in Kampen geheerst heeft, mocht blijven, beëindigde Ds. Verhagen deze ernstige afscheidspredicatie.

Daarna richtte hij het woord tot de kerkenraad, het schoolbestuur, hoofd en personeel van de school, de verschillende verenigingen, de koster en diens echtgenote, enz. De catechisanten wekte hij op om eerbied en achting te hebben voor hun nieuwe leermeester, en de medewerking der ouders werd in deze door hem verzocht.

Namens kerkenraad en gemeente sprak ouderling Duinkerken de scheidende leraar nog een hartelijk woord toe. Deze dankte Ds. Verhagen voor het vele werk, dat hij in de gemeente verricht had en hij wenste hem in zijn nieuwe gemeente Gods zegen en bijstand toe.

Tenslotte zong de gemeente, op verzoek van ouderling Duinkerken, ds. Verhagen nog toe Psalm 37: 3.

Aan het eind van de dienst werd door bijna de gehele gemeente nog gebruik gemaakt van de gelegenheid om in de consistorie afscheid van Ds. Verhagen en zijn gezin te nemen.

16. Bevestiging en intrede van Ds. A. Verhagen te Gouda

In 1955 verwisselde ds. Verhagen Kampen voor Gouda.

Saambinder 28 juli 1955

Donderdag 21 Juli was het voor de gemeente te Gouda een blijde dag, waarop Ds. A. Verhagen, gekomen van Kampen, zich aan zijn nieuwe gemeente mocht verbinden, nadat hij door *Ds. H. Rijkssen* van Vlaardingen in het ambt was bevestigd. Groot was de belangstelling voor deze plechtige ure, vooral van de zijde van de gemeente van Kampen; een bewijs, welk een ruime plaats Ds. Verhagen in de harten van zijn gemeenteleden innam.

In de middagdienst beklom de consulent der gemeente. Ds. H. Rijkssen, de kansel, terwijl de gemeente aanhief Psalm 119 : 4 en 9.

Na het lezen van 2 Cor. 5 : 11-21, votum, zegen en gebed en de gemeentezang van Psalm 111: 1, 3 en 4 vangt Ds. Rijkssen aan met:

"Het is thans een gewichtvolle ure voor u. Ds. Verhagen, om als herder en leraar van de gemeente te Gouda te worden bevestigd. Ook voor u, kerkenraad en gemeente, is het een ure van grote blijdschap, waar de Heere zo onverdiend Zijn weldadigheden grotelijks heeft betoond. Hij heeft getoond, dat Hij het geroep Zijner ellendigen wil verhoren. De Heere vergunne u met die weldaden op de rechte plaats te mogen komen. Immers, het voorrecht is nooit genoeg te waarderen, om de zuivere prediking van Zondag tot Zondag door eigen leraar te mogen horen verkondigen. Bij dat gewicht van de prediking wensen wij u in deze ure van bevestiging te bepalen naar aanleiding van Coll. 1 : 28: "Dewelke wij verkondigen, vermanende een iegelijk mens, en lerende een iegelijk mens in alle wijsheid, opdat wij zouden een iegelijk mens volmaakt stellen in Christus Jezus".

Het thema luidde: "De ware Evangelieprediking".

1e. De inhoud van die prediking.

2e. De wijze van die prediking.

3e. Het oogmerk van die prediking.

Als Paulus deze brief schrijft, is hij in de gevangenis te Rome. Epafraas komt hem bezoeken om raad in te winnen over de dwalingen in zijn gemeente. Leraars van Joodse afkomst brengen dwaalleer. Tegenover hun wijsgerig stelsel stelt Paulus de echte, de Goddelijke verborgenheid. De verborgenheid van alle eeuwen was, hoe een verloren Adamskind zalig zou worden met behoud van Gods recht. Die verborgenheid was geopenbaard in Efratha's velden, ja op Golgótha, waar aan het vloekhout des kruises de triomfkreet weerklonk: "Het is volbracht!" In Christus komt God aan Zijn eer en de kerk aan de zaligheid. Die oplossing is Christus, de Hoop der heerlijkheid. Hij alleen is de Inhoud der ware Evangelieprediking. "Dewelke wij verkondigen", zegt Paulus. Paulus, Epafraas en Timotheüs en alle ware verkondigers.

Gemeente, hoe groot is het voorrecht, dat gij zulk een getrouw leraar moogt ontvangen. Alle getrouwe dienaren zullen trachten de reuk van Christus te verbreiden, maar ook het soevereine werk van God Drieënig. Want de Vader gaf Zijn Zoon, de Zoon gaf Zichzelf, en de Heilige Geest verheerlijkt Christus in het hart.

2. Vragen wij Paulus in de tweede plaats: "Hoe predikt gij Christus?" dan antwoordt hij: "Wij vei" kondigen Hem". Deze verkondiging heeft een vermanend karakter. Die vermaning richt zich tot Sion: "Strijdt om in te gaan". Tot de eigengerechtigten, die hun hoop zoeken ia gemoed en gevoel. Alle uitwendige vroomheid heeft geen waarde

voor God. Christus is de enige Vrijstad. Deze prediking is ook lerend van karakter, gericht tot een iegelijk mens in alle wijsheid. De prediking richt zich tot allen. Driemaal herhaalt Paulus het: "Een iegelijk mens". God roept ons toe: "Laat u met God verzoenen". "Alleen, ken uw ongerechtigheid dat gij tegen de Heere, uw God, gezondigd hebt". In alle wijsheid wordt deze prediking gebracht. Niet in alle geleerdheid. De ware prediking is eenvoudig. Een leraar moet wijsheid hebben, op de preekstoel, op de catechisatie, maar ook bij het ziekbed, om het juiste woord te kiezen, zonder de waarheid te plooien. Hij is aller dienaar, maar niemands knecht. Geen evangelie naar de mens mag hij prediken. Laat de naaktheid van het kruis blijven. De evangeliendienaar heeft nodig zelf een leerjongen te blijven, om in de verborgenheden van het Koninkrijk der hemelen te worden ingeleid en steeds te mogen ervaren: "Ik zal raad geven, Mijn oog zal op u zijn".

3. In de derde plaats: Het oogmerk der prediking. De apostel zegt: "Opdat wij zouden een iegelijk mens volmaakt stellen in Christus Jezus". Uit de werken der wet wordt geen vlees behouden. Daarom is de echo van Paulus' prediking: Niets uit ons; alles uit Hem. Zo reizen wij naar Jeruzalem! In Christus alleen is de kerk volmaakt. In de prediking moet een heenwijzen zijn naar Christus. Gods volk begeert volmaakt voor God te leven, maar de allerheiligsten hebben nog maar een klein beginsel daarvan. Ze moeten uit Christus bediend worden als Profeet, Priester en Koning. Zo mag de ware evangeliendienaar de bruidkerk volmaakt stellen in Hem.

Na het zingen van Psalm 132: 6 en 10 wordt het formulier voorgelezen, waarbij Ds. Verhagen zich met een duidelijk: "Ja ik, van ganser harte!" aan zijn nieuwe gemeente verbindt.

In zijn toespraak tot Ds. Verhagen wenst Ds. Rijkxen hem des Heeren rijke zegen toe in de ambtelijke bediening, ja, dat het ten tijde des avonds licht moge zijn. Mevrouw Verhagen met haar kinderen en kleinkinderen wordt toegewenst een ruime plaats te mogen ontvangen in het hart dezer gemeente, onder de ervaring van 's Heeren gunst. Van de raad der kerk neemt Ds. Rijkxen afscheid als consulent, waaraan zulk een veelvuldige arbeid verbonden was. God heeft Zijn weldadigheid betoond. Hij geve u in liefde en eenheid saam te werken, om Christus te leren kennen tot eigen troost, tot stichting der gemeente en tot eer van God. Tot slot richt spreker zich tot de gemeente. Bidt voor Mijn knechten, zegt de Heere. Een biddend volk is een sterk volk. Neemt het woord van uw leraar als Gods Woord aan. Legt u ter toetsing en niet om te oordelen. De woorden, van de kansel gebracht, zullen eenmaal terugkomen. Dat uw herder en leraar tot rijke zegen moge zijn. Hem zij de heerlijkheid in eeuwigheid. Amen.

Plechtig klonk nu de zegenbede uit Psalm 134 : 3. Na het gebed, het zingen van Psalm 56 : 5 en de hogepriesterlijke zegen uit Numeri 6 : 24, uitgesproken door Ds. Rijkxen, verliet de gemeente het kerkgebouw.

Onder de aanwezigen merkten wij op: Ds. L. Rijkxen, Ds. Chr. van Dam, Ds. M. Blok, Ds. J. W. Kersten, Ds. A. F. Honkoop en de studenten Molenaar, Blok, Van Haaren en Wisse, terwijl ook kandidaat Elshout aanwezig was.

In het avonduur werd Ds. Verhagen door Ds. H. Rijkxen naar de kansel geleid. De gemeente, die nu in nog groter getale was opgekomen dan 's middags, hief aan Psalm 98: 1 en 2, terwijl Psalm 43 werd voorgelezen. Behalve de reeds genoemde aanwezigen tijdens de bevestigingsdienst, waren nu ook opgekomen Ds. de Gier, Ds. Kieboom en Ds. Cabaret, terwijl Ds. A. F. Honkoop deze dienst niet bijwoonde

wegens ambtelijk werk.

Als tekst verkoos de nieuwe leraar Psalm 71: 17-18: "O God, Gij hebt mij geleerd van mijn jeugd aan, en tot nog toe verkondig ik Uw wonderen. Daarom ook, terwijl de ouderdom en de grijsheid daar is, verlaat mij niet, o God, totdat ik dezen geslachte verkondige Uw arm, alle nakomelingen Uw macht".

Dit woord bevat: "Een gebed om 's Heeren ondersteuning in de ambtelijke bediening".

1e. Een ootmoedige erkenning.

2e. Een dringende behoefte.

3e. Een lieflijke bedoeling. Gezongen werd nu Psalm 68 : 13 en 14.

Wie had ooit gedacht, aldus Ds. Verhagen, dat we een ure zouden beleven als dit avonduur, waar we geroepen worden ons aan de gemeente van Gouda te verbinden! Onze gedachten worden vermenigvuldigd! Als we terugdenken aan de samenkomsten gehouden aan de Boelekade bij de fam. Hoogendoorn! Veel is over ons hoofd gegaan. Maar God heeft grote dingen gedaan! Uit dat nietige begin is de gemeente groot geworden. God heeft getoond over ons te waken. Eben-Haëzer, *tot hiertoe heeft de Heere geholpen*. Het heeft de Heere behaagd ons los te maken van ons onvergetelijk Kampen. In liefde en vrede hebben we 8 jaar in haar midden gewoond. Het werd gevoeld, het kon niet anders. We hoefden 't niet goed te praten. Gezien onze leeftijd kint ge begrijpen, waarom we deze tekst verkozen. Onze behoefte wordt verklaard. Hoe de herdersstaf opgenomen? Met een gebed dat niet uit woorden bestaat, maar leeft in ons hart.

Als de Goddelijke ondersteuning onthouden werd, het zou rechtvaardig zijn. Moeilijkheden zullen niet uitblijven. Maar de Heere zegt: "Ik zal raad geven; Mijn oog zal op u zijn". Als wij het moesten doen!! Nu hebben we de ondersteuning in de ambten nodig van die grote Ambtsdrager. Als God iemand uit de zonde trekt en plaatst op de leerbank van Goddelijke genade; is er groter wonder denkbaar? Hij was het. Die zei: "Tot hiertoe!"

Als brandhout zijn we uit het vuur gerukt, om een plaats te mogen krijgen in die Goddelijke liefde. Op de leerschool der genade leert God Zijn volk een walg aan zichzelf te krijgen. In de prille jeugd riep God: "Wie is er blind als Mijn knecht, en doof gelijk Mijn bode, die Ik zende?" (Jes. 42 : 19). Wie kan keren het werk des Heeren? Hier staan we niet in eigen kracht, gemeente van Gouda! Gode alleen de eer! Als God een mens tot de bediening roept komt hij in de onmogelijkheid terecht. We hebben als oudste predikant veel doormaakt. Gods Woord mogen verkondigen van eeuwige zondaarsliefde, dat de mens nog verzoend kan worden. Niet als de remonstranten uit kracht van voorgezien geloof.

Onze lastbrief is: de wonderen des Heeren te verkondigen. God staat voor Zijn werk in, zowel op kerkelijk terrein als in het zielsleven, doch er is geen moeilijker tekst, dan uit genade zalig te worden.

Ten tweede. De dichter van deze "ouderdompsalm" gevoelt zijn zwakheid bij het klimmen zijner jaren. Afbraak van buiten en van binnen! Lopers worden kruipers! Praters worden zwijgers! God gebruikt geen bijzondere mensen, maar verheerlijkt zijn bediening. We moeten uit de bediening Gods leven.

Zij werden daaglijks begenadigd,

Met manna, hemels brood, verzadigd.

Waarover mogen Gods kinderen en knechten het meest verblijd zijn? Dat ze met een trouw houdend God te doen hebben. Daarom behoefte aan de ambtelijke bediening, 't Is geen vak. En gemeente van Gouda, we hebben over God nooit te klagen! En Gods volk zal zonder troost niet sterven. Hij heeft het gedaan en zal het doen. Hij zal dragen en redden.

Ten derde. Daar lag een keus in het hart van de dichter. Hij had goede gedachten van God. Het ligt ook in ons hart Gods macht en grootheid te verkondigen. We hebben een lastbrief ontvangen en die stelt ons voor twee wegen: *eeuwig wel en eeuwig wee!* We hopen daartoe in staat gesteld te worden bij het klimmen der jaren, door de bediening des Geestes. Om veel een leerling te mogen zijn op Jezus' school, om het geheim te ontdekken van vrije genade; de liefde des Vaders, de verdienste des Zoons en de bediening des Heiligen Geestes. Mocht de Heere een biddend volk geven, ook voor mij. De kerk kan niet leven zonder gebed. Op uw noodgeschrei, deed Ik grote wonderen!

We zijn onder de indruk van de betoonde hartelijkheid van kerkenraad en gemeente. We hopen de geestelijke belangen ook van de catechisanten te behartigen. Ouders, werkt daarin mee!

Na kerkenraad, bevestiger en ambtsbroeders, alsmede de talrijke afgevaardigden, koster en kosteres te hebben toegesproken en hun hartelijk dank gezegd te hebben voor hun liefde en medeleven, spreekt Ds. Verhagen ook Mr. Bouwman toe. Ook u hebt gevoeld, dat de beslissingen van een hoger Besluit afhankelijk waren. De Heere gedenke u in uw ambt. Ook de Loco-Burgemeester mocht zich de beste wensen voor de burgerlijke gemeente horen toevoegen. Echtgenote, broer en zuster kregen nog een kort woord.

Gemeente van Gouda! De Heere zij ons gedachtig en doe ons in Zijn gunst en liefde leven. Gode tot eer en u tot zaligheid.

Om de kerkenraad van Kampen, waarvan 4 ouderlingen en 3 diakenen aanwezig waren, nog in de gelegenheid te stellen hun trein te halen, verkreeg ouderling J. van Putten als uitzondering het eerst het woord. Uw lastbrief hebt ge voor 100% ontvouwd. Met liefde zijn we steeds. saam geweest! Tot roem van Gods genade mogen we dat niet verzwijgen. De Heere ondersteune u in uw ouderdom om de wonderen van vrije genade te verkondigen. Het is een wonder, dat u daar nog staat, want we hebben aan uw ziekbed gestaan, dat wij dachten, dat uw sterfbed werd. We hadden niet gedacht, dat onze 68-jarige leraar nog zou vertrekken, maar we mochten het overgeven! We hebben niets goed te maken. Gouda is verblijd. Wij zijn met weemoed vervuld. Mocht de gemeente verwaardigd worden u in liefde te dragen. We wensen als vrienden te leven en als vrienden te scheiden.

Met ontroering namen de vrienden daarna afscheid, nog de belofte ontvangend, dat hun oude leraar hen zou blijven gedenken.

Vervolgens werd gezongen Psalm 84 : 3, waarna Ds. L. Rijksen sprak namens de Synode der Gereformeerde Gemeenten. Hoe komt in alles uit de goede hand Gods, aldus Ds. Rijksen. "Wonderlijk zijn Uw werken. Ook weet het mijn ziel zeer wel". Zoveel vacante gemeenten en dan, dat de Heere het aan Gouda vergunt dat u zich aan haar mocht verbinden! Zijn hand mocht worden opgemerkt. De Heere sterke u.

Ds. M. Blok begroet Ds. Verhagen namens de Classis Rotterdam en de Particuliere Synode West. De Heere gebruike uw bediening naar Zijn raad. De laatste jaren zijn we in deze Classis met aangenaamheid saam geweest. Die samenwerking moge bestendig blijven.

Ds. J. W. Kersten spreekt namens de Classis Kampen en de Particuliere Synode Oost. Ook daar heerste een nauwe samenwerking. Hij herinnert aan de prachtige lastbrief van Eliëzer, namelijk om - het hart van Rebekka in te nemen, zodat ze het niet meer houden kon buiten Izaak. Dat velen gevoerd mogen worden tot die hemelse

Bruidegom.

De loco-burgemeester spreekt nu nog een welkomstwoord.

Hij zegt Ds. Verhagen dank voor de goede woorden en belofde voorbede voor de plaatselijke overheid. Daar gaat kracht van uit, volgens spreker. Er ligt een schaduw op de gemeente. We moeten christen zijn in ons leven. De schaduw moge verdwijnen. De liefde moge niet ontbreken. Uw arbeid worde rijk gezegend.

Voor de kerkenraad van Gouda spreekt de heer Hoogendoorn een kort woord. Hij roept zijn leraar een hartelijk welkom toe. Eben-Haëzer. Dat gelden mag: Waar liefde woont, gebiedt de Heere de zegen. Dat u veel verkeren moogt aan de troon der genade, om de noden der gemeente op te dragen. We gedenken onze consulent. Het spijt de catechisanten, dat gij heengaat, maar ik hoop, dat ze hun nieuwe leraar, hoewel oud, maar met een jong hart, in liefde mogen waarderen. De Heere ondersteune alle leraars en studenten, en Ds. L. Rijksen zijn wij zeer erkentelijk voor alles, wat hij voor Gouda deed.

Zingen we nu onze leraar toe Psalm 122 : 3. Ds. Verhagen gaat nu voor in gebed, laat nog zingen Psalm 72 : 11 en sluit deze dienst met de zegenbede.

17. Procedure over het Kerkgebouw te Gouda

"Door de kerkscheuring in 1953 raakte de oorspronkelijke Gereformeerde Gemeente (in Ned) haar kerkgebouw kwijt. Daarna werden verscheidene processen gevoerd. In hoger beroep wees het Gerechtshof te 's-Gravenhage in kort geding, en ruim een jaar daarna, het vonnis van de Arrondissements-rechtbank te Rotterdam, het kerkgebouw toe aan hen die de Synode volgden. Dezen hadden inmiddels een nieuwe gemeente gesticht. De kerkenraad werd uitgebreid tot tien leden en men deed ernstige pogingen een eigen predikant te krijgen. Na enkele keren vergeefs een beroep te hebben uitgebracht op een leraar, hoopte men dat in het voorjaar van 1954 kandidaat T. Cabaret naar Gouda zou komen. Deze koos echter de gemeente van 's- Gravenpolder.

Omstreeks juni 1955 nam Ds. A. Verhagen een beroep naar Gouda aan. Meteen werd een kort geding aangespannen om ook de pastorie in bezit te krijgen, die nog steeds bewoond werd door Dr. Steenblok. Omstreeks eind juli 1955 besliste de Rechtbank dat de pastorie toebehoorde aan de gemeente binnen Synodaal verband van de Ger. Gemeenten.

De uitspraak van het Gerechtshof te Den Haag besliste echter in 1959 dat het kerkgebouw, de vergaderzalen, de kosterwoning en alle bijbehorende bezittingen, boeken, etc. gerechtelijk toekwamen aan de gemeente van Dr. Steenblok. Op 10 juli 1959 kon de eerste kerkdienst aldaar gehouden worden.

(In 1980 herhaalde zich de geschiedenis. De kerkenraad onder leiding van Ds. Van den Berg maakte zich los van het kerkverband. Ze konden waar nodig, gebruik maken van de oude acte van losmaking die in 1953 opgesteld was. Een deel van de gemeente splitste zich af en bleven in het kerkverband van de Geref. Gemeenten in Ned.

Ca. 2008 / 2009 voegden de gemeenten zich weer samen na het overlijden van de dienstdoende predikanten in de Buitenverband-gemeenten. Elk bleef zijn eigen kerkgebouw behouden. Beide gemeenten hebben in 2014 ca. 1680 (doop)leden terwijl het aantal leden van de Geref. Gemeente bijna hetzelfde bedraagt.) (W.W.)

Op 17 april 1958 mocht Ds. Verhagen nog in de kerk aan het Stationsplein zijn 50-jarig ambtsjubileum herdenken.

Daarna moest hij in juni 1959 moest de pastorie aan het Stationsplein verlaten. Het viel ds. Verhagen zwaar dit alles te moeten meemaken. De Heere gaf hem echter te mogen zien op Christus, Die getuigde: 'De vossen hebben holen, en de vogelen des hemels nesten; maar de Zoon des mensen heeft niet waar Hij het hoofd nederlegge.' In de gestalte van een onwaardige mocht ds. Verhagen in deze nood het volkomen met Gods wil en weg eens worden. Zijn einde was nu nabij.

18. De laatste maanden en het einde

De moeilijkheden in Gouda (in verband met de scheuring) lagen hem zwaar op het hart. In het kerkgebouw, dat onze gemeente moest verlaten opende ds. Verhagen zijn *laatste jaarvergadering* voor het Landelijk Verband van Meisjesverenigingen: "We leven in droeve omstandigheden. Het is voor mij niet gemakkelijk deze vergadering te openen. Want deze plaats is niet meer van ons. En al is het nu maar een gebouw van hout en steen, toch heeft de Heere hier gewoond".

Ds. Verhagen had de gave om vergaderingen te leiden met tact, maar ook met opgewektheid en een dosis humor. Dit ontbrak deze vergadering ten enen male. Zijn stemming werd nog minder toen verschillende jonge meisjes uit Vlaardingen binnenkwamen. De dominee maakte een opmerking in de trant van: 't Is hier geen kinderbewaarplaats!" De leiding deed er alles aan om rumoer te voorkomen. Een plaatsje vooraan, zodat ze goed konden luisteren. De collecte van die morgen bracht f 375, 90 op: voor de gemeente van Gouda.

Twee van die meisjes uit Vlaardingen kwamen naar voren, want zij hadden met elkaar f 50, - bijeengebracht.

De presidente en secretaresse ontmoetten in de pauze ds. Verhagen in zijn huis. Hij was diep verslagen. Waarom? Wel, hij had deze meisjes niet eens vriendelijk ontvangen. Er was zelfs nog veel overredingskracht voor nodig om ds. Verhagen 's middags naar de vergadering te krijgen. En wat deed hij na de opening? "Ik wil eerst schuldbelijdenis afleggen. Vanmorgen heb ik gezegd: 't Is hier geen kinderbewaarplaats". Maar ik heb de aandacht gezien, waarmee deze kleine meisjes geluisterd hebben. En ik ben beschaamd, omdat ze mij ook nog f 50, - voor de nieuwe kerk hebben aangeboden. Het spijt me, dat ik hen verkeerd beoordeeld heb. Het stemt me tot grote blijdschap, dat zij liever de hele dag in de kerk zitten dan naar de speeltuin gaan. Ik hoop, dat ze in hun jonge jaren mogen denken aan het goed, dat nooit vergaat."

In het laatst van zijn leven moest ds. Verhagen veel loslaten. Het zwaarste woog hem wel, dat hij het werk voor de jeugd moest opgeven. Dat was echter niet meer nodig, want nog vrij onverwacht kwam aan zijn aardse taak een einde om eeuwig de Heere te mogen groot maken in Zijn heerlijkheid.

Toen hij in juni 1959 naar een woning aan de Fluwelensingel was verhuisd, scheen het of zijn belangstelling voor de aardse dingen ging verflauwen. Hij had er geen behoefte meer aan zijn boeken uit te pakken, wat anders altijd zijn eerste werk was na een verhuizing. Zijn krachten begonnen ook af te nemen.

Zondag 19 juli 1959 heeft hij voor het laatst gepreekt. Met innerlijk vermaak en blijdschap sprak hij over Psalm 40:4: 'En Hij heeft een nieuw lied in mijn mond gegeven, een lofzang onzen Gode; velen zullen het zien en vrezen, en op den HEERE vertrouwen.'

Hoewel zijn gezondheidstoestand te wensen overliet, ging hij de volgende dag toch op reis naar Zeeland om de begrafenis van *ds. J. B. Bel* te Krabbendijke bij te wonen. Onderweg is hij ziek geworden. Na een paar dagen bij zijn kleindochter in Krabbendijke te zijn verpleegd, is hij naar Gouda vervoerd, waar hij de zaterdag daarop al in het Diaconessenhuis 'De Wijk' moest worden opgenomen. Hij heeft daar hevige pijnen geleden en wat daarbij het ergste was, de Heere verborg Zich, terwijl de

nood op het hoogst was. In die nood schreide zijn ziel tot God. Hij mocht de Heere evenwel recht en gerechtigheid toekennen en uitroepen:

*Zo Gij in 't recht wilt treden,
O HEER', en gadeslaan
Onz' ongerechtigheden;
Ach, wie zal dan bestaan?*

Doch toen wendde de Heere zijn lot. Hij vertroostte hem zodanig, dat hij de avond voor zijn sterven mocht getuigen dat het allemaal goed was, wat er ook gebeurde.

'k Heb nog moed, zo zei hij tot zijn vrouw, ook voor de Kerk, want de Heere heeft het in Zijn hand genomen'.

Zijn ziel werd bijzonder gesterkt uit Psalm 138, die mevrouw Verhagen op zijn verzoek las. In die Psalm lag zijn leven. Inzonderheid mocht hij troost vinden in het laatste vers: 'De HEERE zal het voor mij voleinden; Uw goedertierenheid, HEERE! is in eeuwigheid; laat niet varende werken Uwer handen.'

Het was het laatste gesprek, dat hij met zijn vrouw en kinderen had. In dat vertrouwen is hij ontslapen, want in de vroege vrijdagmorgen van 31 juli 1959 is hij, nog onverwacht, zonder dat zijn vrouw en kinderen daarbij tegenwoordig waren, overleden. In zijn leven had hij zo dikwijls gezegd: 'O, die dood, die laatste vijand, dat zal toch wat zijn'; maar de Heere maakte het sterven licht.

Op 72-jarige leeftijd was de loop geëindigd.

Met grote ontroering werd zijn overlijden al heel spoedig in de kring van de gemeenten vernomen.

Dinsdag 4 augustus vond, onder zeer grote belangstelling, de begrafenis in Gouda plaats. Omdat het uiteraard onmogelijk was de vele genodigden in de pastorie te ontvangen, kwam men samen in de Gereformeerde Kerk aan de Turfmarkt, die tot de laatste plaats bezet was. Uit alle oorden van het land was men gekomen om de teraardebestelling bij te wonen. Behalve vrijwel alle predikanten en studenten van de Gereformeerde Gemeenten en een der plaatselijke dominees van de Gereformeerde Kerk, waren er ook verschillende Hervormd-Gereformeerde, Christelijke Gereformeerde en Oud-Gereformeerde predikanten.

De leiding van deze samenkomst berustte bij ds. L. Rijksen van Rotterdam-West, met wie de overledene vooral in zijn laatste levensjaren had mogen samenwerken, ook in de moeilijkheden, die ontstaan waren door de kerkelijke verwickelingen in die tijd. Nadat Psalm 118:3 en 10 was gezongen en ds. Rijksen Psalm 138 had gelezen en in gebed was voorgegaan, bepaalde hij de aanwezigen bij Handelingen 7:60b: 'En als hij dat gezegd had, ontsliep hij.'

Ds. Rijksen schetste de geschiedenis van de bloedgetuige Stefanus, die naar buiten werd gesleurd om gestenigd te worden, maar nog bad voor zijn vijanden. De hemelen werden voor hem ontsloten en de Heere Jezus nam hem op om hem het loon van een getrouwe dienstknecht te schenken.

"Ds. Verhagen zou er zeker bezwaar tegen gehad hebben bij Stefanus vergeleken te worden, toch mogen we zeggen, aldus ds. Rijksen, dat die Geest, waar Stefanus vol van was, ook onze geliefde broeder vervulde. Want door die Geest des Heeren levend gemaakt, is hij door die Geest aangegord in al zijn dienstwerk en door die Geest staande gehouden in al zijn bekommelingen, in alle nood en in al zijn strijd. Het was een strijd, zowel van buiten als van binnen, tot op de dag voor zijn sterven toe. Maar

de Heere hielp door, ook in die laatste strijd en gaf vrede in het hart. Zonder doodstrijd mocht hij in de eeuwige heerlijkheid ingaan. Het gold ook van ds. Verhagen: 'En als hij dat gezegd had, ontsliep hij.'

Ds. Rijksen sprak daarna in gevoelvolle bewoordingen de weduwe, de kinderen en de familie toe en wenste dat, wanneer de droefheid hen overviel, zij maar veel mochten zien op het grote geluk, dat nu hun man en vader ten deel was gevallen. Ook tot de kerkenraad en de gemeente, die mede een groot verlies had getroffen, werden woorden van medeleven gericht.

Na deze toespraak zong de gemeente Psalm 138:1 en 4, de Psalm waaruit ds. Verhagen inzonderheid op het laatst van zijn leven, zoveel troost had mogen ontvangen.

Hierna werd de rouwstoet geformeerd. Niet minder dan 22 auto's met de familie en afgevaardigden en daarachter vrijwel de gehele gemeente volgden de lijkwagen. Het was een indrukwekkend gezicht om de onafzienbare stoet, die zich onder het gebeier van de torenklokken van de St. Janskerk langzaam voortbewoog door de stad, naar de begraafplaats 'IJsselhof' te zien trekken. De politie had een speciale regeling getroffen om alles ongestoord te laten verlopen.

Er waren er zoveel naar de begraafplaats gekomen (volgens een verslaggever waren er wel 2.000 belangstellenden), dat de aula met geen mogelijkheid aan allen plaats kon bieden. Daarom werden de toespraken bij het graf gehouden, waar door middel van luidsprekers ervoor was gezorgd, dat ieder het gesprokene kon verstaan.

Eerste spreker was ds. **P. Honkoop** van Yerseke, toen, na het heengaan van ds. Verhagen, de oudste predikant der Gereformeerde Gemeenten. Een gedeelte van zijn toespraak volgt hieronder.

'Zeer geachte mevrouw Verhagen, familie, kinderen, kinds-kinderen en alle belangstellenden, hier tegenwoordig.

Er werd ons gevraagd een enkel woord te spreken aan deze plaats, als de oudste predikant der Gereformeerde Gemeenten, waar onze oude broeder aan de schoot der aarde wordt toebetrouwd, om hem de laatste eer te bewijzen.

En, mijne hoorders, dan gaan wij terug tot ongeveer 30 jaar geleden. Dan was het Walcheren, waar wij de overledene inzonderheid leerden kennen, als degene die het volk van God beminde en die huis en hart openstelde voor arme zondaren, boetelingen, studenten en proponenten. Het was een man, die gaarne zijn plaats afstond, de predikbeurten aan ons overgaf. Het was een huis, waar men dag en nacht verblijven mocht en wij gezellige uren met elkander mochten doorbrengen. 'k Denk zelfs terug, dat wij in de nachtelijke uren mochten samenzijn, sprekende over de wonderlijke gangen Gods, zodat de tranen over de wangen liepen. Was dit niet het geval, want het is bij Gods kinderen en knechten altijd geen feest, dan wist hij wonderlijk te trekken door zijn grote humor. Kortom gezegd, hij wist het hart te winnen van elkeen van het volk, maar ook inzonderheid van al de knechten des Heeren HEEREN. Hij werd door allen bemind en we denken nog menigmaal aan die tijd terug, aan de broederlijke liefde, die onder elkaar gevonden werd en we danken ook mevrouw voor het hartelijk onthaal en de weldadigheid aan ons besteed. God lone en krone u voor hetgeen gij voor de arme studenten zijt geweest.

Maar ds. Verhagen was ook een man, toegerust met kostelijke gaven. Eenvoudige gaven, welke ook bijzonder uitkwamen op de vergaderingen van het curatorium der theologische school. Vanzelf was hij het, die de waardige plaats mocht innemen van het voorzitterschap. Neen, een hamer had hij niet van node, al werd deze door hem gehanteerd, zijn mond was zijn hamer. Werden er wonden geslagen, hij wist deze te

balsemen met de zachtste olie. Waren er moeden van kracht, hij sprak woorden van troost, kortom, hij was een man, hoog onder ons geacht vanwege de gaven der genade, die hem versierden, maar die ook door hem recht mochten gebruikt worden.

Doch ziet, hij is nu niet meer. Grotelijks zal hij gemist worden.

Maar leraren en bestuursleden van het curatorium, nu niet al te bedroefd, want Jezus leeft nog. Al mag dan ds. Verhagen gestorven zijn, Jezus Christus leeft nog en zal leven tot in alle eeuwigheid. Was Christus in de dood gebleven, dan was alles ten dode opgeschreven. Maar nu is Hij het, Die voor Zijn Kerk gewis zal zorg dragen, de Heere zal het voorzien.

Men zegt wel eens: *wie aan de weg timmert heeft veel bekijks en de beste stuurlui staan aan wal*. Ge moet niet van gedachten zijn dat het leed en de smart en het verdriet aan deze man onthouden zijn. Het tegendeel is waar, maar nu mag hij het alles te boven zijn. Neen, nu geen treurkamer meer om de ellende en de moeilijkheden te bepeinzen, nu geen brandende woestijn meer om deze te bewandelen, nu niet meer de jeneverboom gezocht waar de tranen der moedeloosheid over het aangezicht rollen. Nu mag hij rusten van zijn arbeid, want hier rusten de vermoeiden van kracht. Hier mag hij rusten in de Kruisarm van eeuwig erbarmen aan het dierbare Borghart van die gezegende Immanuël. Nu mag hij gedragen worden in de schoot van Abraham, dat is de schoot des hemels. Nu mag hij gezeten zijn op Zijn troon, want Ik zal ze geven te zitten op Mijn troon, om eeuwig gekroond te worden met Jezus Christus, opdat hij de kroon zou werpen aan Zijn voeten, tot de glorie van Zijn eeuwige Naam. Nu mag hij omringd zijn van de volmaakt rechtvaardigen en van de heilige engelen. Nu is hij in heerlijkheid, die afstraalt van zijn wangen. Nu betreedt hij de gouden straten der gerechtigheid, nu vloeien de eeuwige halleluja's van zijn lippen.'

Vervolgens sprak **ds. Chr. van Dam** van Rotterdam-Zuid, namens de classis, een kort woord. Hij wees erop, welk een leegte het heengaan van zijn ambtsbroeder zou nalaten en bad de weduwe en familie eveneens troost toe, die de Heere alleen kan geven.

Ds. H. Rijksen van Vlaardingen was de woordvoerder van alle deputaatschappen, commissies en verenigingen, waarin de overledene in zijn actieve leven zitting had; in het bijzonder namens het Landelijk Verband van Jongelingsverenigingen, waarvan ds. Verhagen meer dan 25 jaar voorzitter is geweest. Hij sprak ook woorden van troost tot de weduwe en de familie.

De gevoelens van de Goudse gemeente en ook van de gemeente in het nabij gelegen Berkenwoude, die van ds. Verhagen zoveel steun had ondervonden, werden vertolkt door de praeses van de kerkenraad, **ouderling C. Hoogendoorn**. Hij bepaalde de aanwezigen bij de gedachten en wegen des Heeren, die volgens Jesaja 55:8 en 9 hoger zijn dan 's mensen wegen en gedachten. De gestorvene was voor de gemeente een geliefde herder en leraar. De Heere Zelf moge de nabestaanden troosten en hen, alsook de herderloos geworden gemeente, genade geven om het Lam te volgen, waar Het ook heengaat, door bezaaide en door onbezaaide wegen.

De **zoon van ds. Verhagen** sprak, mede namens zijn moeder en de verdere familie, woorden van dank tot allen, die tijdens de ziekte en na het overlijden en ook bij de begrafenis van zijn vader van hun medeleven en belangstelling blijk hadden gegeven. Hij verzocht tenslotte het laatste vers van Psalm 138 te zingen, de Psalm, waaruit vader de laatste avond van zijn leven nog met moeder gesproken heeft.' Plechtig en gedragen klonk dit Psalmvers over de dodenakker, waarna de grote menigte diep

onder de indruk huiswaarts keerde.

De zondag daarna, 9 augustus 1959, ging de rouwende familie Verhagen op onder het gehoor van *ds. M. Blok van Rijssen*, die in de gemeente van Gouda die dag het Woord bediende. Naar aanleiding van 1 Samuël 25:1a: 'En Samuël stierf; en gans Israël vergaderde zich en zij bedreven rouw over hem en begroeven hem in zijn huis te Rama', sprak ds. M. Blok over 'Het levenseinde van Samuël'.

Naar aanleiding van deze tekst sprak hij over een zegenrijk leven, een vredevol sterven en een eervolle begrafenis.

Het Landelijk Verband van Jongelingsverenigingen heeft met het Landelijk Verband van Meisjesverenigingen de nagedachtenis aan ds. Verhagen in ere willen houden door het plaatsen van een gedenksteen op zijn graf, gedachtig aan het woord uit Hebréeën 13:7: 'Gedenkt uwer voorgangeren, die u het Woord Gods gesproken hebben; en volgt hun geloof na, aanschouwende de uitkomst hunner wandeling.'

(Mevrouw Verhagen overleed op 14 augustus 1967.)

19. Terugblik

Het heeft de Heere behaagd de prediking van Zijn Woord, dat ds. Verhagen zoveel jaren heeft mogen uitdragen, te gebruiken tot uitbreiding en opbouw van Zijn Koninkrijk. Die prediking werd gezegend, zodat doden daardoor de stem van de Zoon van God hoorden en mochten leven. En dat niet alleen, Gods volk werd erdoor opgebouwd in het allerheiligst geloof.

Het was ds. Verhagen niet te doen om zichzelf te prediken, maar om met de dichter van Psalm 119:67 steeds te begeren: 'Maak in Uw Woord mijn gang en treden vast.' Hij was zich de opdracht bewust, die de Heere Zijn knechten geeft om het Woord te prediken. Hoewel de jonge Verhagen langs een wonderlijke weg voor het eerst de preekstoel had mogen beklimmen, toch had hij die eer niet van zichzelf genomen en wist hij zich door de Heere daartoe geroepen. Dit is immers een kenmerk van de ware roeping tot de bediening van Gods Woord, dat men, zoals Voetius het eenvoudig zei, zichzelf niet indringt en niet opdringt. Dat die bediening niet zonder zegen en zonder vrucht geweest is, daarvan mochten ook de afgevaardigden van de gemeenten, waar ds. Verhagen gestaan heeft, onder meer bij zijn 40-jarig ambtsjubileum getuigen. Zijn leven is voor 's Heeren kerk niet onvruchtbaar geweest. Door Gods genade mag het Schriftwoord van Salomo uit Spreuken 10:7a: 'De gedachtenis des rechtvaardigen zal tot zegening zijn' ook voor hem gelden.

Ds. Verhagen was een geliefd prediker, die steeds wees op de noodzakelijkheid van de wedergeboorte en van de waarachtige bekering. Hij legde er de nadruk op, dat de zaligheid niet rust op hetgeen Gods volk daarvan ondervindt, hoe nodig de bevindelijke kennis van het leven der genade ook is, maar dat de wezenlijke grond van behoud alleen ligt in Christus, Die het leven voor Zijn volk is. Hoe kon hij dan de dienst des Heeren aanprijzen en roemen in de vrije gunst, die eeuwig Hem bewoog.

Over de preken van deze niet alleen geliefde, maar ook begaafde spreker werd soms nog jaren later gesproken. Dat was bijvoorbeeld het geval met de preek over de koets van Salomo uit Hooglied 3:9 en 10. Hoe kon hij daarbij het gezelschap schilderen, dat zich in die koets bevond: een Rachab, Manasse en andere grootste der zondaren. Eigengerechtigte mensen wierpen wel een blik daarin, maar namen er niet in plaats, omdat zij zichzelf te goed en te hoog achtten voor het gezelschap in de koets.

In bepaalde situaties kon ds. Verhagen soms met enkele gepaste woorden zijn preek inleiden. Zo gebeurde het eens dat een vakante gemeente voor een weekdienst een beroep op hem deed om ds. Fraanje, die door ziekte verhinderd was, te vervangen. Hij begon toen met op te merken, dat het voor vele hoorders (er waren meer kerkgangers dan gewoonlijk bij een weekbeurt) wel een teleurstelling zou zijn om niet de gewenste persoon voor hen te zien, maar dat het toch voor elke predicatie nodig is dat God de wasdom geeft, hetzij dat Paulus plant of Apollos nat maakt. Tot grote stichting van de hoorders mocht hij toen met veel opening spreken over 2 Korinthe 6:10b: 'Als niets hebbende en nochtans alles bezittende.'

Zijn preken waren ook actueel, zoals blijkt uit de al genoemde preek ter gelegenheid van de bevrijding van ons land in 1945 van de Duitse overheersing. Een ander voorbeeld daarvan is de predicatie, die werd uitgegeven bij de troonsbestijging van H.M. Koningin Juliana op 6 september 1948 over: 'De Koning Leve'.

Niet uitsluitend als er reden tot blijdschap was, besteedde ds. Verhagen daaraan aandacht in zijn preken. Dat deed hij ook als er zaken waren, die tot droefheid stemden en bestraft moesten worden. Daarom werd in 1929 een preek uitgegeven over 1 Samuël 1:19b en 20, waarvan de titel luidt: 'De verhoring van Hanna's bede, of

Moedersmart en Moedervreugde.' Het was een tijdrede, bedoeld als waarschuwing tegen de verregaande toestanden vóór en in het huwelijk. (Zie voor deze preek: 3 boetepreken en 1 gelegenheidspreek)

Behalve door de reeds genoemde uitgegeven predicaties, is de gedachtenis van ds. Verhagen ook nog tot zegen door enkele andere geschreven preken, onder andere *over Jeftha*, en vooral ook door *de Catechismusverklaring*, die na zijn dood is uitgegeven. Tijdens zijn leven was er al over gesproken om deze preken over de Catechismus, die hij in Kampen gehouden heeft, het licht te doen zien. Ds. Verhagen had toen al de wens te kennen gegeven om deze uitgave bij eventuele verschijning 'Sions Troostboek' te noemen.

Moge de gedachtenis van deze rechtvaardige onder ons tot zegening zijn door een blijvende herinnering aan al de arbeid die hij ten dienste van Gods Kerk heeft verricht. En niet in het minst blijve levend de prediking van het Woord, dat hij heeft gebracht, waarvan de inhoud kort samengevat kan worden met de woorden van zijn geliefde afscheidstekst: *'Ik neem heden tegen ulieden tot getuigen den hemel en de aarde; het leven en den dood heb ik u voorgesteld, den zegen en den vloek! Kies dan het leven, opdat gij leeft, gij en uw zaad.'*

BIJLAGEN

INGEBRUIKNEMING

van het nieuwe kerkgebouw der Gereformeerde Gemeente te Westkapelle op 13 juli
1926
door de weleerwaarde heer **DS. A. VERHAGEN** van Middelburg

NIEUW KERKGEBOUW WESTKAPELLE 1949

en

HERDENKINGSDIENST

bij het 75-jarig bestaan van de Gereformeerde Gemeente te Westkapelle op
zondagmorgen 15 december 1996 door de weleerwaarde heer **DS. J. MIJNDERS**

**Ingebruikneming van het nieuwe kerkgebouw der Gereformeerde Gemeente te
Westkapelle op 13 juli 1926 door de weleerwaarde heer ds. A. Verhagen van
Middelburg.**

Gezongen is Psalm 84 vers 1:

*Hoe lieflijk o Heer' en hoe rein
Zijn Uwe woningen niet klein;
Lustig zijn z'en schoon boven mate.
Mijn hart verlangt met allen zeer,
En zucht naar Uwen tempel, Heer!
Mijn ziel en lijf in dezen state
Zijn in den waren God verblijd,
En zeer verheugd tot dezen tijd.*

Schriftlezing: Genesis 26:20-25.

Geliefde toehoorders,

Het eerste woord in deze onze eerste samenkomst in dit nieuwe kerkgebouw vindt ge voor dit avonduur opgetekend in Genesis 26 vers 22, het tweede gedeelte:

Daarom noemde hij zijn naam Rehoboth en zeide: Want nu heeft ons de Heere ruimte gemaakt, en wij zijn gewassen in dit land.

Vergun mij in dit avonduur in verband met deze onze eerste samenkomst u kortelijk te bepalen bij: De naam "Rehoboth".

Bedenken we dan

1. De weg waarlangs de Heere ons geleid heeft.
2. De plaats en toestand waarin wij ons thans bevinden, en
3. De hoop die wij koesteren mogen met betrekking tot het toekomstige.

Doch zingen we vooraf Psalm 122 vers 1 en 2.

*Zoo haast als ik hore spreken:
Welaan, laat ons allen zeer zaan
In dat huis onzes Heeren gaan,
Met vreugd is mijn hart ontsteken,
Dat onz' voeten zullen hierna
Staan binnen de poorten eerbaar
Van Jeruzalem wel gestichtet.
Jeruzalem is gebouwd vast
En door vrede te samen gepast
En tot een stad Gods fijn gerichtet.*

*Daar zal dat volk komen te zaam,
De stammen Israëls meteen,
Om God te prijzen in 't gemeen,
Naar Zijn lieflijk gebod bekwaam.
Dat is de plaatse dit God goed
David geeft, en wil dat men doet*

*Recht en gerechtigheid daarbinnen.
Laat ons wensen Jeruzalem
Geluk; het moet ook welgaan hem,
Die onzes Gods stad zal beminnen.*

1. De weg waarlangs de Heere ons geleid heeft

1. De weg waarlangs de Heere ons geleid heeft, Zo is dan nu, gemeente van Westkapelle, het ogenblik gekomen dat wij voor de eerste keer in groten getale worden samengebracht aan deze plaats, de plaats des gebeds. Voorwaar, voor u een gewichtvol moment in de geschiedenis van uw kerkelijk leven. Een moment waarvan we met vrijmoedigheid mogen zeggen: *Rehoboth, want de Heere heeft ruimte gemaakt en gij zijt gewassen in dit land.* Niet alleen voor u, maar ook voor ons tezamen is het een ure van grote betekenis.

Zouden wij niet de weg overdenken, volgens onze eerste hoofdgedachte, die achter ons ligt? Een weg waarop zoveel is gebeurd, dat aan de vergetelheid moet worden ontrukkt. Een weg waarop de Heere Zijn daden voor u en voor ons heeft willen groot maken.

Vergun mij daarom iets van uw kerkelijke geschiedenis te overdenken.

Voor ongeveer 35 jaar werd hier te Westkapelle het Evangelie verkondigd door onze onvergetelijke dominee David Janse. In die dagen trad ook voor u op dominee Beversluis, die nog in leven is en zich ver aan gene zijde van de oceaan bevindt. Ook dominee Boone, thans te Sint-Philipsland, heeft voor u het Evangelie verkondigd in de schuur van de heer L. Cijssouw.

Altijd toch, als ge nog verder terug blik, heeft dit Westkapelle een eigenaardige plaats ingenomen in de kerkgeschiedenis van ons vaderland. U weet dat door de dwang der overheid eertijds. nieuwe psalmen werden opgelegd. Velen van Gods lieve kinderen konden zich dit niet laten welgevalen. Niet uit een oogpunt van revolutiegeest tegenover de regering, neen, de vaste overtuiging dat Koning Jezus de Koning van de Kerk was, en een aards. vorst wel de Kerk diende te beschermen, maar haar geen dwang mocht opleggen. Zij gevoelden: Dit was het terrein van een aards. vorst niet! We zeiden dus: Niet de revolutiegeest, maar de eerbied voor Koning Jezus dwong hen niet toe te geven. Daarenboven waren zij zo menigmaal gesterkt en getroost geworden onder het zingen van de Psalmen van Datheen.

Geliefden, er heeft zich hier in Westkapelle veel afgespeeld ter oorzaak van de waarheid Gods en de zaken daarmee in verband staande. Ontzettend, als men indenk hoe de mensen verdrukt en verdreven zijn geworden van Westkapelle, en in Veere en Antwerpen een veilige schuilplaats vonden, waar de kracht van sommigen vanwege de vreeze Gods zo sterk uitblonk dat de geschiedenis er van vermeldt, dat de vraag hen werd gezonden, "of er nog meer van de zodanigen waren". Zo rijkelijk en duidelijk werd de gunste des Heeren in hen gezien. Er brak dus een tijd aan dat de Psalmen van Datheen kerkelijk niet meer werden gezongen en de samenkomsten in de dagen van 1834 niet werden voortgezet.

Er waren nog slechts enkele mensen, leden van Aagtekerke of ook nog wel van de kerk van Middelburg, totdat het rampjaar 1914 aanbrak en duizenden ten grave bracht. Een tijd dat de klokken luiden en de mannen en zonen werden opgeroepen om huis, haard en bloedverwanten te verlaten.

Toen werd het hier in Westkapelle in de ring van militairen, hier gelegerd, toegelaten. Het was ongeveer in de maand september 1914. En het staat u, gemeente van Westkapelle, wellicht nog duidelijk voor de geest, hoe we daarginds. in de

zondagsschool voor het eerst de Waarheid des Apostels met u verhandelden: Strijd den goeden strijd en grijpt naar het eeuwige leven.

Het was een samenkomst enkel toegankelijk voor degenen die onder de wapenen waren, maar het staat ons nog als de dag van gisteren voor de geest, hoe een menigte zich verdrong voor de ingang met de vraag op de lippen of ook zij mochten luisteren naar het Woord des Evangelies.

En op die onvergetelijke avond werden voor het eerst weer gezongen de Psalmen van Datheen, werden wij weer geschaard rondom de Waarheid die tot de Godzaligheid leidt. In druk en bange dagen is hier een band gelegd, een band van 's Heeren wege, een band door middel van de prediking des Woords.

Maar ach! Bij wijze van spreken: werd er om de put door de herders van Gerar getwist met de herders van Izak, zo werd ook hier eertijds. getracht de prediking des Woords. onmogelijk te maken. De put van Izaak werd dichtgeworpen. Zo ook hebben wij het hier meegemaakt dat de deur gesloten werd, waardoor het onmogelijk was het Woord des Heeren op een bevindelijke wijze te horen verkondigen.

Maar de Heere heeft uitkomst gegeven! Staat het u, gemeente van Westkapelle, niet meer helder voor de geest hoe wij de eerste avond samen kwamen in de Christelijke school? Hoe door de soldaten zelf een predikstoel werd vervaardigd en zij zich niet schaamden deze op hun schouders door de plaats uwer inwoning te dragen? Hoe de ene een stoel, de andere een bank, een derde een lamp of weer iets anders bracht, ten einde de vergadering te doen slagen?

Die onvergetelijke avonden waar alles samenkwam, waar nog schuchtere lieden die zich niet durfden te laten zien maar in de donkere gang hebben staan luisteren, wat de Heere tot hel- en doemwaardige zondaren te zeggen had.

We durven met vrijmoedigheid zeggen, dat Gods zegen niet achterwege gebleven is op de arbeid die wij te dezer plaatse hebben verricht. De Heere werkte met kracht en macht. Er zijn er in ons midden die in die tijd met God hebben te doen gekregen, die hebben beaamd dat de wereld voorbij gaat met hare begeerlijkheden, maar die den wille Gods doet blijft tot in eeuwigheid, zodat zij moesten breken met de zonden en ongerechtigheden. In uw hart ontstond een vraag naar God, een vraag naar Zijn getuigenissen. Het is een onvergetelijke tijd waarbij we u mochten bepalen bij Manasse's bekering. Bij de mogelijkheid dat aan een hel- en doemwaardige zondaar de Heere een wonder wilde grootmaken.

Geen leed zal die tijd ooit uit het geheugen wissen. De waarheid kreeg contact met uw consciëntie. De grootste spotters hebben moeten getuigen: "Dit is de waarheid die naar de Godzaligheid leidt".

O, al brak van alle kanten de vijandschap los, al trachtte men de put weer te sluiten, al probeerde men de prediking des Woords. onmogelijk te maken, wie had ooit gedacht dat hetgeen in het hart van één onzer broeders werd omgedragen nog eens verwezenlijkt zou worden, namelijk dat de gemeente des Heeren wederom hier ter plaatse zou worden saamgebracht?⁴

Wat werd dien broeder vaak geschokt en geschud in zijn verwachtingen die hij koesterde, maar Gode zij dank, ondanks alle schokkingen, strijd en tegenstand: de verwezenlijking van de hoop is niet weggebleven. 15 december 1921 was het dat alhier werd geïnstalleerd de Gereformeerde Gemeente van Westkapelle. Toen bestond de gemeente uit 82 belijdende en 57 doopleden, tezamen 139 leden.

Door de weleerwaarde heer ds. Kok met andere broeders werden krachten en gaven ten nutte daarvan besteed en alzo uw gemeente geïnstalleerd.

⁴ Willem Houmes, ouderling

Met een blik achter ons mogen wij met vrijmoedigheid zeggen dat de Heere grote dingen aan u gedaan heeft. Gods gunst op al de arbeid is niet achterwege gebleven.

21 oktober 1925 werd op een wettige mansledenvergadering besloten een nieuw kerkgebouw te doen verrijzen. Niet uit een oogpunt van wereldse grootheid of zucht naar praal, neen u was blij dat u gedurig mocht samenkomen, al was het slechts in een schuur. Wellicht hebt u in die schuur menig onvergetelijk uur beleefd. Al was dan die plaats eenvoudig, ge vond er ingang en toegang tot de troon der Genade. De Heere wilde er wonen. Zijn gunst heeft Hij in rijke mate betoond, maar waar het getal van de leden steeg, werd vergroting nodig. Op het ogenblik telt uw gemeente 102 belijdende leden en 57 doopleden, tezamen 159 leden.

Heeft de Heere geen ruimte gemaakt? En mogen wij op de gevel van dit nieuwe kerkgebouw niet met vrijmoedigheid schrijven: "Rehoboth"? Er is niet over getwist; ge zijt in eendracht opgetrokken. Al waren niet vele rijken en edelen onder u, ge hebt de handen in elkaar gelegd, de offers u getroost om te bouwen uw kerkgebouw. Neen, daar is niet over getwist. De Heere heeft u doen wassen in dit land en met recht hebben wij voor u dit avonduur toegeroepen: *Rehoboth. De Heere heeft ruimte gemaakt en u doen wassen in dit land.*

Daarom wensen wij u in de tweede plaats na te gaan

2. De plaats en de toestand waarin wij ons thans bevinden.

Wie heeft ooit durven denken, gemeente van Westkapelle, dat de Heere het zo wel maken zou als op dit ogenblik. Boven bidden en boven denken heeft Hij het wel gemaakt.

O zeker, het past ons in een ure als deze daar bij stil te staan. We zeiden reeds: Wij waren tevreden met hetgeen wij hadden. Met vrijmoedigheid durven wij zeggen: Geen zucht om ook te hebben wat anderen hebben, was de aandrang om dit kerkgebouw te doen verrijzen, maar wij zouden daar tegenover willen zeggen: Is de Heere het niet waard om voor Zijn naam en dienst een huis te bouwen? O, Hij is het eeuwig waard! Als men ziet wat de wereld een geld besteedt aan bioscopen, schouwburgen en voor alle plaatsen van vermaak, tonnen goud zijn daar voor nodig.

Zouden wij dan niet met daden belijden dat de Heere het waardig is om voor Zijn naam en dienst een huis te bouwen? Ik geloof, gemeente, als ge ziet op uw kerkgebouw, alle dingen nagaat en overziet, dat de Heere u met recht zou kunnen vragen: "Betuig tegen Mij, wat ontbreekt u nog?" Is Hij het dan niet waard dat ge met al die weldaden in den Heere eindigt? Hij heeft ruimte gemaakt en gij zijt gewassen in dit land. Niet door twisten, o neen! Geen tweedracht is er onder u geweest. Als men de geschiedenis nagaat, wat gebeurt het vaak dat een nieuw kerkgebouw gebouwd wordt en er soms om een stoel of bank twist ontstaat, waardoor de gemeente in tweeën valt; zodat vaak door twist en tweedracht uit elkaar gaat wat bij elkaar behoorde te blijven.

Maar geliefden, zo is het hier niet. Misschien komt bij sommigen het oud geleerd rijmpje nog voor de geest en stijgt de vraag: "Waarom dan niet allen in de Staatskerk? Daar behoren we toch?"

Maar toehoorders, bedenk dat onze vaders er niet zijn uitgelopen. Neen! Voor de trappen van de predikstoel staande werden zij eraf getrokken en gebracht in gevangnissen, werden hun zware boeten opgelegd.

Nee geliefden! Koning Jezus behoort de grootste plaats in te nemen. Zijn leer, tucht en sacramenten moeten in de kerk gehandhaafd blijven. Denk niet dat het ons nog nimmer leed is geweest dat dit alles heeft plaatsgegrepen. Nooit bracht verval van een volk bloei voor Gods Kerk, maar desniettemin is het groot dat wij de waarheid

die naar de Godzaligheid is vrij mogen verkondigen, waar de mens op zijn diepst vernederd wordt en God op zijn hoogst verheerlijkt wordt, waar de waarheid contact krijgt met de consciëntie, een waarheid zoals die in de harten van Gods volk ondervonden en doorleefd wordt.

O, wat is het een weldaad als Gods knechten het vergund wordt om met de moeden een woord ter rechter tijd te spreken. De Heere gaf u een kerkgebouw, schonk u een predikstoel. Wij spreken de wens uit dat binnen deze muren tot in lengte van dagen de zuivere waarheid Gods mag uitgedragen worden, dat de Heere blinde zondaren wil zalig maken en dat doden levend gemaakt worden. Mochten binnen deze muren velen hun schuldbrief ontvangen, opdat ze met de tollenaar leerden uitroepen: "O God, wees mij arme zondaar genadig!"

Wij zien er op het ogenblik onder u, die als vrucht van de prediking van de dagen van voorheen, de Heere hebben leren zoeken, die om Hem verlegen zijn geworden en die zichzelf hebben leren kennen als arme zondaren.

O gemeente van Westkapelle, mocht ook zo een wassen onder u plaats grijpen, waardoor ook de gemeente Gods inwendig werd vermeerderd. Dat de Heere ruimte maakte in ons hart, opdat het zielsleven erdoor verrijkt werd en er een waar volk werd geboren dat in banden werd geslagen en zichzelf leerde kennen als reddeloze zondaren. Er zullen er hier misschien wel zijn die in banden verkeren, maar met bewustheid van het hart nog geen vergeving van zonden hebben ontvangen; die nog niet zouden durven uitroepen: Min Heere en min God. Dezulken die wel eens ruimte hebben gezien in Christus Jezus voor zondaren, maar persoonlijk nog niet in de ruimte werden ingeleid.

Het is dan ook onze wens dat dit binnen de wanden van dit kerkgebouw nog eens mocht plaats grijpen, dat de koperen deuren van uw hart werden in stukken geslagen en de ijzeren grendelen werden verbroken, zodat u in de volle ruimte werd ingeleid, waarin de Heere al Zijn kinderen plaatsen zal. Dat ge mee mocht jagen naar de gerechtigheid van de Heere Jezus Christus en ge mee mocht galmen de jubelzang van Job: *Ik weet dat mijn Verlosser leeft!* Geve de Heere u dit te mogen ervaren te dezer plaatse onder de middelen der genade. Daarom gaat het toch, opdat het Koninkrijk Gods binnen u komen mocht en ge moogt opwassen in de kennis en de genade van onzen Heere Jezus Christus.

Wij staan ook nu weer voor een nieuwe toekomst. Wat zal ze ons brengen? Hebben we ook hoop aangaande het toekomstige? Dit is onze derde gedachte die wij met u zouden bespreken.

3. De hoop die wij koesteren mogen met betrekking tot het toekomstige.

Ach, ik geloof, mijne hoorders, als ik het met een uitwendig oog bekijk, dat wellicht menig hart met bezwaren vervuld is. Als men ziet hoe in de kerkenraad door de ouderdom de krachten worden afgebroken. Wij blikken nu op een nieuw kerkgebouw, maar aan de andere kant zien wij hoe de krachten van sommigen uwer verminderen. Men zou, zo menselijkerwijs gesproken, wel eens denken dat het een bange tijd en een donkere toekomst met zich meebrengt. Wij zien in het natuurlijke leven vaak dat een geruime tijd alles meevalt en de voorspoed een zeker toppunt bereikt. Dan denken we: "Nu zijn we er", maar dan gebeurt het dat we dingen moeten doorleven die ingrijpend zijn.

Het spreekwoord zegt: "De jongen kunnen sterven maar de ouden moeten sterven."

Kerkenraad, is het u geen wonder dat uw ogen het nog hebben mogen zien dat ge uw eigen kerkgebouw hebt?

Gemeente van Westkapelle, denk niet dat u er nu bent. Bedenkt: de strijd zult ge nooit

ontlopen, meent niet dat ge de schuddingen te boven zijt. Neen! Wij zijn op allerlei gebied met bezwaren aangedaan. Letten we op de tijden, op de tekenen die er plaats hebben, heus, dan is ons hart wel eens met vrees bevangen. Maar toch, als wij een blik mogen werpen op de trouwe Verbondsgod, die u tezamen geleid heeft tot hiertoe, en wij bepaald worden bij de vele uitreddingen en bemoeienissen, dan is de hoop die wij koesteren dat die God, die u geleid heeft, die God, die u geholpen heeft tot nu toe, die zelfde God zal met u zijn en blijven met betrekking tot het toekomstige. Daarom geliefden, het hoofd naar boven, het oog op Hem gericht, opdat de Heere in eeuwige trouw en onveranderlijkheid de sterkte voor ons hart mocht zijn en de waarheid ondervonden worden, wat de Heere zelf in Zijn Woord ons toeroept: "Ik zal u niet begeven, noch verlaten, maar Mijn oog zal op u zijn."

Deze waarheid worde u toegepast, zowel op het stoffelijke, als ook op het geestelijke gebied. Want, gemeente van Westkapelle, al die weldaden ontvangen wij niet om enige waardigheid uit of van onszelf, neen, het zijn alle onverdiende weldaden die ons worden geschonken om de zoen- en kruisverdiensten van onze Heere Christus. Zo is dan alle roem uitgesloten van schepsels zijde en is het een onverdiend voorrecht dat de Heere u dit nog schenkt.

Wij spreken onze wens uit dat tot in lengte van dagen de waarheid mag uitgedragen worden, dat de Heere de ambtsdragers wil sterken en Hij nog knechten wil uitstoten in Zijn wijngaard; en dat wij hier nog menigmaal met elkaar mogen zingen, beleven en ervaren wat de dichter zingt in Psalm 68 vers 5:

*Gij verkwikt Uw volk goedertier,
En maakt dat een iegelijk dier
Daar woont zonder verderven.
Uwen kind'ren deelt Gij Uw goed,
In 't kruis geeft Gij hun goeden moed,
Zonder troost zij niet sterven.
Gij hebt naar Uwe goedigheid,
Den reinen jonkvrouwen bereid
Een oorzaak zoo 't mag blijken,
Om te zingen in 't gansche land,
Als onze vijanden met schand
Veldvluchtig moeten wijken.*

Mag ik mij dan nu in de eerste plaats richten tot u, geachte kerkenraad van Westkapelle? Zowel ouderlingen als diakenen, om u de goedertierenheden des Heeren, die de Heere u geschonken heeft, in dit avonduur voor te stellen.

Is het geen wonder dat de Heere ruimte heeft gemaakt, zonder twist of tweedracht is u dit kerkgebouw geworden; hoe is de eendracht onder u in het optrekken in dit kerkgebouw kennelijk gebleven.

Broeder Houmes, van hoeveel betekenis is voor u een avond als deze! Heeft u het ooit kunnen loslaten, wat de Heere beloofd had dat op deze plaats nog een gemeente zou worden gesticht? Al was het slechts in uw schuur voor velen te eenvoudig, doch voor de Heere nooit te eenvoudig. Hoe menig onvergetelijk uur is daar doorgebracht. Hebt ge ooit durven denken nog te zullen beleven wat we nu hebben? O wat is de Heere goed voor alles verbeurd hebbende schepselen. Het is mijn wens dat de Heere uw ambtelijke bediening nog heerlijk maakt; dat ge in liefde, vrede en met enigheid moogt verkeren; en zo elk in zijn ambt werkzaam mag zijn tot uitbreiding van het Koninkrijk Gods, al zijn er dan enige bezwaren in onze harten dat wellicht de ouden

zo spoedig zullen worden afgehaald. En nu wel een nieuw kerkgebouw, maar wie weet hoe spoedig van elkaar gescheiden.

Toch is het een voorrecht broeders, voor diegenen die een gegronde hoop hebben, een plaats te zullen ontvangen en opgenomen te worden in een gebouw niet met handen gemaakt, maar eeuwig in den hemel.

Straks zal de Heere alle Zijn dienstknechten tonen, waartoe Hij ze gebruikt heeft in Zijn kerk op aarde. En als er ooit spijt gevoeld zou kunnen worden in de hemel, dan zou het zijn dat we niet met grotere toewijding aan ons ambt ons hebben gegeven.

De Heere spare en drage u voor elkaar en stelle u in uwe ambtelijke bediening tot een groten zegen.

Broeders, afgevaardigden van de zustergemeenten, het is ons een blijdschap u in dit avonduur in ons midden te zien. Wij brengen u allereerst onze dank voor uw belangstelling. Slechts van twee kerken zijn geen afgevaardigden tegenwoordig. Wij hopen dat hun wegblijven geen reden hierin mag vinden, dat zij niet even blij zijn als wij, nee, de verre afstand of drukke werkzaamheden zijn wellicht de reden van hun wegblijven. Toch hadden wij hen gaarne hier gezien. Wij zien zo vaak, als in het natuurlijke een gezin vergroot, dat zich dan de gehele familie er als het ware mee bemoeit. Daarom hartelijk dank voor uw tegenwoordigheid.

Wil ook uw kerkenraden onze dank overbrengen voor uw afvaardiging naar deze plaats. En gedenk deze kleine zuster in al haar noden.

Weledelgestrenge heer burgemeester van Westkapelle, in de eerste plaats delen we u mede dat wij het op zeer hoge prijs stellen u in dit avonduur in ons midden te zien. Uw tegenwoordigheid is ons een bewijs dat ook u het belang dezer kerk en van 's Heeren zaak op het hart draagt. Wij verzekeren u dat in dit nieuwe kerkgebouw smekingen en gebeden voor u zullen worden opgezonden, dat uw noden en behoeften zullen worden opgedragen, om in het midden der gemeente af te smeken dat de Heere u schenke wijsheid, dapperheid en kloekheid, om steunende op des Heeren Woord dit uw volk waarover u de Heere als burgemeester heeft geplaatst te regeren.

Nogmaals zeggen wij u zeer hartelijk dank voor uw tegenwoordigheid. Mocht de Heere u de belangen van deze gemeente, van dit volk, op uw hart binden, opdat u van 's Heeren wege tot een zegen werde gesteld. Mochten de leden onder uw bestuur en opzicht altijd een open oor bij u vinden voor de bezwaren die hen drukken en moeiten waarmee zij te kampen hebben.

De God aller genade stelle u rijkelijk tot zegen, en in het kerkelijke, en in het burgerlijke leven. Bedenken we ten allen tijde dat wij God eenmaal rekenschap zullen moeten geven van al onze daden.

En zouden wij u durven vergeten, aannemers en allen dergenen die dit gebouw hebben helpen samenstellen? Hartelijk dank zeggen wij u voor de wijze waarop u dit werk hebt voltooid. Geen twist of onenigheid tijdens de gehele bouw viel er onder u voor. Ook mochten wij ons verheugen in de hartelijke samenwerking met kerkenraad en bouwcommissie, waarvoor wij u allen onze dank toebrengen. Wat is het groot, zo menig steenke op dit fundament te hebben gebracht, de balken in dit gebouw te hebben aangebracht. Wij zouden het u zo gunnen dat ge zelf als levende stenen gebouwd mocht worden op de eeuwige Rotssteen Jezus Christus. Wat zou het te zeggen zijn, kerken te hebben gebouwd, maar eenmaal toch zonder God te staan. Wij wensen dat gijlieden, als vrucht van dit bouwwerk, nog gebouwd mocht worden op dat enige Fundament des Apostels en der profeten, waarvan Jezus Christus de uiterste

Hoeksteen is.

En ook u, gemeente van Westkapelle, groot waren de bemoeienissen des Heeren met u. Er blijve liefde en enigheid onder u en mocht ge zo tezamen de belangen uwer ambtsdragers opdragen, alsmede uw plaatselijke overheid, aan de troon van Gods genade, opdat een goede reuk uitga van ulieden, en er vanuit uw leven een zoutend zout en een lichtend licht gezien mag worden te midden van een krom en verdraaid geslacht. Worde des Heeren Naam door u verheerlijkt en mocht ge u zo tezamen verblijden met de daden des Heeren. Amen.

Hierna krijgt de **burgemeester** het woord.

Hij dankt de kerkenraad en gemeente voor de gelegenheid die Hem werd gegeven om in dit gebouw tegenwoordig te zijn. Hij wenste de voorganger geluk met het verrijzen van dit kerkgebouw en acht het zijn voornaamste taak om met de gemeente verblijd te zijn. Het is Hem een blijdschap dat hij mag zien dat deze gemeente voor haar geestelijke leven, haar gaven en krachten feil heeft.

Hij wenst haar geluk met haar nieuwe kerkgebouw en hoopt dat Gods zegen daarop moge rusten, dat de prediking die hierin zal worden uitgedragen haar grondslag mag vinden op de Bijbel en Gods Woord alleen.

Hierna wordt de gemeente verzocht de burgemeester als antwoord toe te zingen Psalm 134 vers 3:

*U zal de Heer', die eeuwig leeft,
Die hemel en aard gemaakt heeft,
Uit Sion met groot overvloed,
Zegenen met allerlei goed*

Daarna wordt de zegen des Heeren op de gemeente gelegd en keert ieder huiswaarts.

NIEUW KERKGEBOUW WESTKAPELLE

Saambinder 13 oktober 1949

Het was voor de Gereformeerde Gemeente te Westkapelle op Woensdag 5 October 1949 een gewichtvolle dag, daar na een gemis van 5 jaren, thans de nieuw gebouwde kerk in gebruik kon worden genomen. Om 7 uur des avonds was de kerk geheel met de leden der gemeente en met genodigden en belangstellenden gevuld, ten getale van pl.m. 400 personen. Ook waren vele ambtsdragers van zustergemeenten, waaronder ook Ds. Dieleman uit Borssele, tegenwoordig.

Onder het zingen der gemeente van Psalm 84 : 1, betrad **Ds. de Wit** uit Middelburg de kansel, welke als consulent der gemeente de dienst moest leiden.

Na lezing van het Schriftgedeelte, 2 Kronieken 6, en het uitspreken van het votum, droeg hij in het gebed de belangen der gemeente alsmede van het gewest en van de Staat met het vorstenhuis aan de Heere op.

Nadat gezongen was Psalm 22 : 2, sprak hij een inleidend woord, naar aanleiding van Deuteronomium 12 : 5, waar de Heere uit alle stammen Israëls de stam van Juda verkoren had, en nader de stad Jeruzalem, om Hem daar een huis te bouwen, en beveelt nu het gehele volk om tot die plaats gedurig op te trekken om aldaar zijn offerande te brengen tot de priesters des Heeren. Deze zagen op de enige offerande welke de Middelaar des Verbonds, Jezus Christus, op zou brengen tot betaling van de schuld Zijns volks. Het was dus de ceremoniële schaduwdienst van het oude verbond. Nu wij onder het nieuwe verbond leven is men niet meer genoodzaakt om naar een centrale plaats in een der landen op de wereld op te trekken, gelijk de Heere zulks ook aan de Samaritaanse vrouw gezegd heeft, daar de enige volmaakte offerande door Hem is opgebracht, en de schaduwen een einde genomen hebben. Evenwel heeft Hij Zijn kerk op aarde en heeft daar ook de ambten ingesteld, en het is nodig, dat de gemeenten een huis van samenkomst hebben. Hij bepaalde de gemeente vervolgens bij zijn gekozen tekstwoorden voor dit avonduur, n.l. 2 Kron. 6:41.

Hij bepaalde zijn hoorders bij: Een dierbare bede bij de inwijding des tempels; en wel:

- 1e. De Goddelijke inwoning;
- 2e. De met heil beklede priesters;
- 3e. De verheuging van Gods huisgenoten.

Toepasselijk voor deze gelegenheid worden deze punten ontwikkeld. Het zal niet genoeg zijn een nieuw en fraai, ruim bedehuis te bezitten, maar de Goddelijke inwoning zal noodzakelijk zijn, gelijk ook Israël te beurt viel in de door koning Salomo gebouwde tempel. De Heere daalde daar in de wolk af en vervulde het gehele huis. Hier openbaarde zich de goddelijke inwoning, en zal ook voor de gemeente van Westkapelle nodig zijn, zal het de gewenste vrucht afwerpen tot heil van zondaren. Dan zullen ook de priesters met heil bekleed worden, als de heerlijkheid des Heeren zal ervaren worden onder de bediening des Woords, en niet alleen zondaren zullen worden toegebracht, maar ook het levende volk verkwikt en voortgeleid worden op de weg des heils. Hiervan zal dan ook de Heere alleen de eer wegdragen.

Maar het zal in de derde plaats ook leiden tot verheuging van Gods gunstgenoten. Dit zal noodzakelijk zijn voor de ambtsdragers in Gods kerk, dat zij daar kermis aan hebben. De leraren in het profetisch ambt om het woord uit te dragen; de diakenen in het priesterambt tot verzorging der armen; en de ouderlingen in het koninklijk ambt

om te regeren. Hij wenste, dat de ambtsdragers der gemeente, alsmede die der zustergemeenten, daar rijkelijk in delen mogen.

Dan zal ook, als er omstandigheden plaats grijpen als 5 jaren geleden **op 3 October 1944**, toen heel dit dorp door oorlogsgeweld verwoest werd waar wij niet dieper op in zullen gaan om de geslagen wonden niet bij vernieuwing open te rijten) dan zal ook onder de kastijdende hand des Heeren die blijdschap niet verminderen, want dan erkent men de rechtvaardige straffen waardig te zijn.

Het onderscheid wordt aangetoond tussen degenen welke die ware blijdschap bezitten en beoefenen, en degenen welke daar vreemdeling van zijn. Ernstig worden dezen vermaand om de tijd uit te kopen terwijl de dagen die wij beleven boos zijn, en het nog het heden der genade genaamd wordt, om de Heere te zoeken eer het te laat zal zijn.

Gezongen wordt thans Psalm 26 : 8.

Verschillende toespraken volgens thans tot de genodigden. De commissaris der Koningin in Zeeland, Jhr. Mr. A. F. E. de Casembroot, de burgemeester der gemeente. Mr. M. Tijdeman; Ingenieur H. Klarenbeek, architect en ontwerper kerkgebouw; de aannemer, de heer Proper en voorts allen die aan de bouw medegewerkt hebben.

Ook de firma Ruijf te Dedemsvaart voor het geleverde nieuwe kerkorgel. De afgevaardigden van de Kerkeraad der Gereformeed Kerk en de afgevaardigden van de Ned. Herv. Kerk en - Kerkvoogdij, alsmede de Classisambtsdragers en Ds. Dieleman namens de Zuidelijke Particuliere Synode. Ook de Synodale Commissie voor de verwoeste kerken, voor haar geboden financiële hulp, zodat het mogehjk werd dit bouwwerk tot stand te kunnen brengen.

Burgemeester Tijdeman sprak daarna enkele woorden van dank, en wenste de gemeente, welke het aangedurfd heeft om deze kerk te doen bouwen, een rijk gezegende toekomst toe.

Hiermede was de eerste dienst geëindigd en begaf de gemeente zich, nadat staande nog gezongen was Psalm 122 : 1, en de zegen was uitgesproken, verblijd zijnde over al het goede, dat de Heere in deze aan de gemeente geschonken had, huiswaarts. Onder ademloze stilte was deze dienst volbracht.

Het kerkgebouw bevat 264 zitplaatsen.

H. CIJSOUW, Scriba.

**Herdenkingsdienst 75-jarig bestaan van de Gereformeerde Gemeente te
Westkapelle op zondagmorgen 15 december 1996
door de weleerwaarde heer, ds. J. Mijnders.⁵**

Voorzang: Psalm 103 vers 1.

*Loof, loof den HEER', mijn ziel, met alle krachten;
Verhef Zijn Naam, zo groot, zo heilig t' achten;
Och, of nu al wat in mij is, Hem preez:1
Loof, loof mijn ziel, den Hoorder der gebeden;
Vergeet nooit een van Zijn weldadigheden;
Vergeet ze niet; 't is God, die z' u bewees.*

Schriftlezing: Genesis 31:1-13.

*Zingen: Psalm 74, vers 12, 15 en 20
Gij, evenwel, Gij blijft dezelfde; o HEER;
Gij zijt vanouds. mijn toeverlaat, mijn Koning,
Die uitkomst gaaft, en uit Uw hemelwoning,
Voor ieders oog Uw haat'ren gingt te keer.*

*Hoe menigmaal hebt G' ons Uw gunst betoond,
't Zij G' een fontein deedt uit een rots ontspringen.
Of op een hoop de waat'ren samendringen,
Wanneer de stroom door U werd uitgedroogd.
Dat elk verdrukt' Uw bijstand eens erlang.
Laat, laat Uw volk niet schaamrood wederkeren;
Maar wil van hen ellend' en nooddruft weren,
Opdat z' Uw naam verheffen in gezang.*

Gemeente van Westkapelle,

Wanneer wij ons vanmorgen mogen scharen onder de prediking van Gods Woord, dan geeft de Heere ons een bijzonder voorrecht, n.l. om stil te staan bij het grote feit, dit mogen wij toch wel zeggen, dat het vandaag precies 75 jaar geleden is, dat uw gemeente als een zelfstandige gemeente door ds. R. Kok van de gemeente van Aagtekerke werd geïnstitueerd.

Hij heeft toen het Woord bediend uit Jeremia 23 vers 6. Een bijzondere gebeurtenis, hetwelk ook blijkt uit hetgeen ds. Kersten ons meedeelt in de tweede jaargang van onze Saambinder 1921. Niet veel woorden, maar wel inhoudsvol. Ik wil het u voorlezen, daar de meesten dit niet bekend zal zijn:

"Te Westkapelle werd eene gemeente geïnstitueerd. Sinds. lange jaren trokken de Westkappelaars naar Aagtekerke, om bij de Gereformeerde Gemeente te kerken. Thans kwam het tot zelfstandige formatie, onder leiding van ds. Kok. De Heere zegene die broederen en geve dat in het klein beginsel een groeikracht schuile, die op het veelzins losse Westkapelle, de Waarheid als een Zuurdesem doortrekken doe, tot heil van vele zondaren. (K)".

⁵ Een uitgave van de stichting Lectori Salutem, Postbus 229, 2990 AE Barendrecht. Uitgegeven onder verantwoordelijkheid van de kerkenraad van de Gereformeerde Gemeente te Westkapelle

Dit was het korte maar ook zakelijke berichtje dat ds. Kersten opnam n.a.v. het voorrecht, gemeente van Westkapelle dat u in 1921 te beurt viel. 75 jaar gedragen en gespaard als gemeente, een gave, waardig om daarbij met elkaar een ogenblik stil te staan. Dat daarbij niet de mens, maar de God van Bethel in het middelpunt mocht staan, opdat Hij ook van alles de eer zou ontvangen. En gemeente wat kunnen wij dan beter doen dan het Woord Gods open te slaan en met elkaar te vertoeven als de Heere het geeft bij het woord van onze tekst, hetwelk ge voor deze bijzondere dienst vinden kunt in het u voorgelezen Schriftgedeelte, namelijk het eerste boek van Mozes genaamd Genesis, hoofdstuk 31, het 13e vers het eerste gedeelte, waar Gods Woord en onze tekst aldus luidt:

Ik ben die God van Beth-El.

Gemeente, wij worden dus bepaalt bij: *De God van Beth-El.*

Bij een tweetal gedachten wensen wij met de hulp des Heeren stil te staan:

1. Een trouwhoudend God
2. Een waarmakend God

1. Een trouwhoudend God

Gemeente, om te verstaan wat deze naam voor Jakob betekent, is het nodig met elkaar 20 jaar terug te gaan. Het kan ons bekend zijn, dat Jakob de zegen van het eerstgeboorterecht door bedrog heeft verkregen en de gevolgen zijn dan ook niet uitgebleven. Hij moest vluchten en zijn ouderlijke huis verlaten, het zwaard van zijn broeder Ezau zocht hem. En dan ontmoeten wij Jakob aan de avond van de dag op een plaats waar de blote hemel zijn dek is, en een steen zijn hoofdpeluw.

Maar zie, daar betoont de God van Jakob in beginsel reeds te zijn de God van Beth-El. In deze nacht aanschouwt hij in een droom een onmetelijke ladder die gesteld was op de aarde, welks opperste aan de hemel raakte, en ziet zo lezen wij in Genesis 28 vers 12: *De engelen Gods klommen daarbij op en neder.*

En dan lezen wij verder in vers 13: *De Heere, de Eeuwige Verbonds-God stond op dezelve.* Gemeente, wanneer dit niet zo zou zijn geweest, deze vluchteling zou daar van ellende gestorven zijn. Hier zien wij dat deze plaats van eenzaamheid voor Jakob wordt tot een Beth-El, een Huis Gods

Twintig jaar is thans voorbij gegaan en veel is in die 20 jaren gebeurd. Wij denken aan Laban zijn oom waar hij terecht gekomen is, welke zijn loon 10 maal veranderd heeft. De hitte van de dag en de koude van de nacht heeft hij daar verdragen. Zeven jaren heeft hij gewerkt voor Lea. Hij had graag Rachel gehad als vrouw; toen weer zeven jaar voor Rachel. En daarna nog zeven jaren voor hetgeen de Heere Hem heeft beschikt aangaande het tijdelijke goed. Wat moest Jakob leren in die twintig jaar, en wat is de levensles die de ganse Kerk moet leren wanneer alles regelrecht ingaat tegen zijn berekening? Wel, hetgeen Paulus schrijft aan de gemeente van Rome, namelijk, *dat degenen die God liefhebben, alle dingen medewerken ten goede* (Rom. 8:28).

En dan zien wij dat hetgeen 20 jaar geleden gebeurd is, bij vernieuwing bevestigd wordt, want de tijd is gekomen dat Jakob weer terug mag keren naar Kanaän. De Heere is Hem verschenen. Hij roept zijn vrouwen en deelt hen mee wat wij lezen in hoofdstuk 31 vers 5: *Doch de God mijns vaders is bij mij geweest.*

Gemeente, wat een zalig bezoek wanneer voor zulk een vluchteling de hemel bij vernieuwing ontsloten wordt en hij ervaren mag dat de God van Beth-El nog dezelfde God is. Twintig jaar geleden toen de God van Beth-El Hem verscheen, hebben wij

Hem uit horen roepen: *Gewis, is de Heere aan deze plaats, en ik heb het niet geweten.* Hij wil zeggen, op zulk een openbaring heb ik niet kunnen of durven rekenen. En gemeente waar zou een geestelijke vluchteling, een mens wiens naam bedrieger is, op kunnen rekenen anders dan op de eeuwige rampzaligheid. Wanneer dan ook de God van Beth-El na 20 jaar bij vernieuwing aan Jakob verschijnt dan moet gij eens zeggen, waar heeft Jakob ook bij Laban nog op kunnen rekenen? Dat de God van Beth-El Hem nog eenmaal een bezoek zou brengen? U had het eens aan Jakob moeten vragen. Hij zou nooit verder gekomen zijn dan eerlijk te belijden alle weldaden te hebben verzondigd.

Geliefden, daarin openbaart zich nu de praktijk der Godzaligheid in het leven van al Gods volk. Elke keer weer wanneer de Heere zulk een geestelijke vluchteling bezoekt met Zijn heil, wordt het wonder des te groter.

Gemeente van Westkapelle, wanneer u dan ook vandaag dit feit mag herdenken zoals God het waardig is en zoals het u betamelijk is, wat er dan ook achter u ligt, in welke omstandigheden u ook verkeert, het wonder wordt des te groter. Hier ontmoeten wij Jakob dus, die vanwege het wonder Gods zijn vrouwen daar mee in kennis stelt en tegelijk zijn knieën gaat buigen.

Nee, het is voor Jakob niet zo'n onprofijtelijke tijd geweest, die 20 jaar. Hij is tijdens zijn verblijf bij Laban steeds meer aan de weet gekomen, waar de oorzaak van dit alles lag. Wij -ontmoeten hier geen onschuldige Jakob. Maar zie, daar buigt de hemel zich over deze schuldige bedrieger, en de God van Beth-El openbaart zich bij vernieuwing. "Jakob", zo horen wij Hem zeggen, "Ik ben nog steeds. dezelfde als voor 20 jaar. Jakob daar is in uw leven veel veranderd, maar als het gaat over Mijn trouw, over Mijn liefde dan is er aan Mijn zijde niets veranderd."

En gemeente, gij moet denken dat de gedachten van Jakob in die 20 jaar wel eens vermenigvuldigd zijn. Nee, het is niet altijd licht geweest. Hij heeft ook niet altijd kunnen zien dat de beloften Gods aan Zijn volk vermaakt, na 20 jaar bevestigd zouden worden. De praktijk van Gods volk, is ook de bevinding van een Jakob geweest, zodat zij van binnen gezegd zullen hebben:

*Zouden Gods beloftenissen
Immer haar vervulling missen,
Vruchtloos worden afgewacht,
Van geslachte tot geslacht?*

Maar zie, in dit alles horen wij de God van Beth-El zeggen: "Jakob, zoudt gij nu denken dat Ik faal in de vervulling van Mijn beloften? Jakob, Ik zal gedenken aan Mijn Eeuwig Verbond. Dan moge Laban desnoods. uw loon duizend maal veranderen, weet echter dat Ik de Heere niet veranderd word, en dat gij, Jakob, daarom niet verteerd wordt. Jakob, hier ligt de oorzaak dat uw graf niet gedolven zal worden op het terrein van Laban. Aan uw zijde moge dan niet anders gevonden worden dan schuld, dan te kort, maar houd er rekening mee, dat Mijn trouw, Mijn liefde, Mijn bemoeienissen nog even groot zijn als voor 20 jaar. Ik ben die God van Beth-El."

Gemeente van Westkapelle, de inhoud hiervan predikt ons, dat de Heere Zijn daden in herinnering roept. Door indachtmakende genade mogen Gods kinderen, en dat mocht vandaag ook de vrucht zijn van de prediking, wel eens terug zien. Wanneer dan het licht van de hemel afdaalt in het duistere hart van zulk een bedrieger, want Jakob was niet meer, weet je wat er dan gaat leven? Het woord van de dichter uit Psalm 77:

'k Zal gedenken hoe voor dezen,

*Ons de Heer' heeft gunst bewezen;
'k Zal de wonderen gadeslaan,
Die Gij hebt vanouds. gedaan.*

Nee, dit is geen vanzelfheid. Verstandelijk als de Heere licht geeft is dat nog wel mogelijk, maar als het gaat over het wezen van de zaak, dan is het elke keer weer een Godsdaad als wij de eer van die God van Beth-El mogen bedoelen. Het opmerken van Gods daden is nooit aan een leeftijd gebonden, het kleinste kind, als Hij plaats maakt in het hart, mag dan de eer des Heeren bedoelen. Er kan soms veel in onze herinnering worden opgeroepen, ook in verband met dit kerkelijk herdenken. Minder aangename, maar ook aangename zaken als het gaat over het vijfenzeventigjarig bestaan van uw gemeente, maar veel zoeter zijn de zaken die in herinnering worden gebracht van Godswege, waarin de eer des Heeren uitstraalt.

Ik wenste daarom, dat dit het deel mocht zijn van de gehele gemeente van Westkapelle, van al de broeders uit Aagtekerke, die hier toch ook nauw bij betrokken zijn. Dan beantwoordt deze bijzondere dienst aan het hoogste doel. Dan gaan we zien wie Hij geweest is, en wie Hij op dit ogenblik nog is in alle moeiten, zorgen, in alle verdriet, maar ook in het bewijzen van Zijn bijzondere gunst ten opzichte van uw gemeente. Was Jakobs toestand in de nacht van Beth-El deerniswaardig, ik heb zoëven gezegd, zijn hoofdkussen was een steen en zijn dek de blote hemel, dan zouden wij geneigd zijn om te zeggen, het gaat met Jakob op de ondergang aan. De beloften zullen falen. Maar dan volgt na twintig jaar, dus op Gods tijd het Woord van onze tekst: Jakob, Ik ben die God van Beth-El.

Gemeente van Westkapelle, is dit ook de sprake niet die vandaag tot u komt bij het herdenken van dit grote feit? Wanneer gij thans een oog ontvangt om terug te zien, zeg mij, is dan die God van Beth-El voor u niet geweest een getrouw, een wonderdoend God? Het is waar, wanneer gij de geschiedenis nagaat, zijt gij niet uitbroken in menigte? Bij uw Instituëring telde de gemeente 82 belijdende leden, en 57 doopleden, thans lezen wij in het kerkelijk jaarboek dat uw gemeente bestaat uit 150 belijdende leden en 100 doopleden. Spreekt dit aantal niet, - en dan gaat het niet in de eerste plaats over cijfers - van de trouw van de God van Beth-El? Geeft dit geen oorzaak, en het hart mocht daartoe in gewonnen worden, om met de dichter van Psalm 103 uit te roepen: *Loof den Heere min ziel, en vergeet geen van Zin weldaden.* Wij zijn daartoe zo licht geneigd. Misschien zijn wij dit alles over een week al weer vergeten, weet echter dat hetgeen dat de Heere werkt nooit meer wegebt. Wanneer de Heere vandaag een gebroken hart en een verslagen geest geeft, dan gaat dit mee over dood en graf. Daarvan kan met recht worden gezegd: *Al wat Gij wrocht zal juichen tot Uw eer.*

Vreugde en droefheid, windstilte en storm, hoop en moedeloosheid, dit alles was hetgeen gij in die 75 jaar moest ervaren. Toch betoonde de Heere ondanks dit alles de God van Beth-El te zijn. Een enkel feit wil ik in dit verband noemen.

Eerst de instituëring op 15 december 1921. Op 13 juli 1926 mocht uw gemeente in een dienst onder ds. Verhagen een nieuw kerkgebouw in gebruik nemen. Veel arbeid heeft hij in uw gemeente, vooral in de oorlogsjaren 1914-1918 onder de militairen, mogen verrichten. Hij sprak in deze dienst naar aanleiding van Genesis 26 vers 22. Wat mij bijzonder trof was dit: dat hij met grote vrijmoedigheid mocht zeggen dat de Heere niet achtergebleven was in het bekeren van zondaren en het onderwijzen van Zijn volk. Namen zullen wij in dit verband niet noemen, zij zijn allen in de hemel bekend

de grote vraag mocht wel zijn of ook van u en mij gezegd zal kunnen worden wat we lezen in Jesaja 62 vers 29: 'En gij zult met een nieuwen naam genoemd worden, welken des Heeren mond uitdrukkelijk noemen zal.'

Het zijn allemaal mensen die de inhoud van de naam Jakob hebben leren spellen, maar die tegelijk ook iets hebben verstaan van de inhoud van die nieuwe naam, namelijk Israël, vorst Gods Gemeente ook trok de laatste wereldoorlog zijn diepe sporen zowel in het persoonlijke, maar ook kerkelijke en ambtelijke leven in het midden van uw gemeente. Voor het oog was er praktisch niets meer over. De ene ouderling zat in Middelburg, de ander in Aagtekerke. Wij zouden gezegd hebben, een verstrooid hoopje volk waar niets meer van terecht komt. Toch betoonde de Heere de God van Beth-El te zijn, zodat gij als door Gods hand weer bij elkaar gebracht werd, en ds. De Wit in 1949 weer een nieuw kerkgebouw in gebruik mocht nemen.

Als laatste mijlpaal willen wij nog noemen het herdenken van uw vijftigjarig bestaan, waarin onze geliefde vriend ds. Snoep voor mocht gaan naar aanleiding van Exodus 3 vers 2. Veel zijn dus de bemoeienissen des Heeren geweest.

Maar laten wij vandaag eens verder zien dan de gemeente van Westkapelle. Zeg mij, u die geen vreemdeling zijt van Goddelijke genade, gij die misschien vele jaren onder de dienstbaarheid van Laban hebt verkeerd, een hard juk hebt moeten dragen, heeft de God van Beth-El Zich in de hitte der beproeving niet doen kennen als die God, die nooit beschaamt? Gij, die door genade die God van Jakob een weinig kennen mag, zijt gij ooit tekort gekomen als het gaat over de rijkdom van die God van Jakob? Liet Hij u in het dodelijkst tijdsgewricht omkomen in de golven van twijfel, van ongeloof van ongerechtigheid? Zeg mij, heeft Hij u niet verzadigd met het goede van Zijn huis, met het heilige van Zijn paleis?

Wij zeggen toch niet te veel, wanneer u vandaag eens een ogenblik terug mag gaan, dat Hij u leidde aan zeer stille wateren, dat Hij de tafel toerichtte voor uw aangezicht tegenover uw tegenpartijders?

Het was op 29 september 1968, dat ik in het midden van uw gemeente mocht spreken uit Psalm 23 vers 4: *Al ging ik ook in een dal der schaduw des doods, ik zou geen kwaad vrezen, want Gij zijt met mij. Uw stok en Uw staf die vertroosten mij.*

O, gemeente van Westkapelle, op dit alles ziende, heeft de God van Beth-El ooit in uw midden gefaald? Vandaar een goede zaak om met elkaar vandaag bij dit feit stil te staan, dan wordt bij het licht van de hemel alles anders, zo was het ook na die 20 jaar in het leven van Jakob. Dan mag hij het borduursel van zijn leven niet alleen van de onderkant bezien, maar vanaf de bovenzijde, en dan wordt iets verstaan van hetgeen de dichter heeft getuigd, namelijk: *Zijn doen is enkel majesteit, aanbiddelijke heerlijkheid, en Zijn gerechtigheid oneindig.*

Jakobs leven stond in het teken van zwerven, worstelen, bedrog, maar ook in het teken van afhankelijkheid, Godsvreze, gebed. Dezulken waren er ook in uw gemeente, want wat wij er van gelezen hebben, door overlevering gehoord hebben en de ouderen onder u kunnen dit bevestigen, heeft de God van Beth-El ook onder u Zijn woonstede en haardstede gehad, en mogen wij zeggen, nog.

Er is veel veranderd in die 75 jaar, er was ook veel veranderd in het leven van Jakob in die 20 jaar. Wij zouden kunnen zeggen, de onbezorgdheid van voorheen was in moeite en druk overgegaan. De vrije van weleer was een dienstknecht geworden. Dacht hij in zijn oom Laban een tweede vader te vinden, hij heeft Hem 20 jaar uitgebuit en zijn loon 10 maal veranderd. Weet gij echter wat hij niet kon, en dat mogen bij tijden al die Jakobs kinderen ervaren: ongedaan maken hetgeen de Heere

eenmaal sprak tot Abram in Genesis 15 vers 1: *Vrees niet Abram! Ik ben u een Schild, uw Loon zeer groot.* Dat Loon, hetwelk uit genade het deel wordt van Gods volk, kan de ganse hellemacht nooit meer ontnemen, daar was ook Laban niet toe in staat.

En dit leidt tegelijk ook tot onze tweede gedachte namelijk: "Een waarmakend God".

Wij zingen eerst Psalm 84 vers 6:

Want God, de HEER', zo goed, zo mild,
Is 't allen tijd een Zon en schild.
Hij zal genaad' en ere geven;
Hij zal hun 't goede niet in nood
Onthouden, zelfs niet in de dood,
Die in oprechtheid voor Hem leven.
Welzalig; HEER', die op U bouwt,
En zich geheel aan U vertrouwt.

2. Een waarmakend God

Gemeente, heeft Jakob 20 jaar geleden in verwondering uitgeroepen: "De Heere is aan deze plaats", groter is het wonder, dat na 20 jaar die God van Beth-El betoont dezelfde te zijn gebleven. Gij moet niet denken, naargelang die oefeningen des geloofs, die openbaringen van Gods Geest meerder worden, het wonder kleiner wordt, dit wordt steeds. groter.

Ik denk hier aan een oude christin, die zei: "Het was groot toen God mij op mijn achtendertigste jaar stil zette op mijn zondeweg, het wonder is oneindig veel groter, dat Hij mij tot op mijn drieënegentigste jaar op die weg gehouden heeft", en dit is toch de praktijk van al Gods volk.

Laten wij eens een ogenblik vooruit lopen in het leven van Jakob. Wij ontmoeten straks Jakob aan de Jabbok en gij kunt geloven, dat het voor Jakob een onbevattelijk wonder is geweest dat de Heere ook daar Zijn bemoeienissen met Hem wilde houden. Wij horen Hem daar zeggen: "Ik heb God gezien van aangezicht tot aangezicht, en mijn ziel is gered geweest."

Gemeente, zijn nieuwe naam, zijn ontwrichte heup zijn daar het duidelijkste bewijs van. Straks ontmoeten wij Hem op zijn sterfbed en gaan zijn zonen één voor één aan Hem voorbij en dan valt zijn geestesoog op Juda, en horen wij Hem in verwondering uitroepen: "Juda gij zijt het." Daar mag Jakob verder zien dan Juda namelijk op die meerdere Juda, op die God van Beth-El, en wat is dan de vrucht wanneer Deze zich bij vernieuwing openbaart als voor de poorten van de dood? Wij horen het Hem zelf zeggen: "Op Uw zaligheid wacht ik Heere", en dan duurt het niet zo lang meer, of hij legt zijn voeten bij elkaar, blaast de laatste adem uit en mag hij voor eeuwig afscheid nemen van zijn bedrieglijk bestaan en zich zonder zonde verblijden in de God van Beth-El. Daar mag Jakob, en dat zal ook eenmaal het deel zijn van de ganse Kerk, ervaren wat Hiskia eenmaal mocht getuigen in zijn danklied namelijk: "Gij hebt al mijn zonden achter Uw rug geworpen."

"Ik ben die God van Beth-El", zo sprak de Heere tot Jakob bij een Laban, en geen tittel noch jota is er van dat woord op de aarde gevallen. Jakob hij had niets, heeft veel gekregen, ja alles ontvangen. Wij denken hier aan hetgeen hij zegt tot Ezau wanneer deze Hem met 400 man tegemoet komt: "Dewijl ik alles heb". Genesis 33 vers 11. Meer dan brood om te eten en kleding om aan te trekken had de Heere Hem

geschonken, twee vrouwen, talloze kudden trekken straks naar Kanaän, zodat wij Jakob horen zeggen: "Met mijn staf ben ik over de Jordaan gegaan, ik ben nu tot twee heiren geworden." Gemeente van Westkapelle, ik zou dit willen vragen: kent gij op zulk wijze de God van Beth-El? Wij geloven zeker dat het deze kennis geweest is, dat er 75 jaar geleden een volk in uw midden was, die uitzagen naar een zelfstandige gemeente.

Nee, niet omdat de moedergemeente van Aagtekerke in haar taak tekort schoot, daar zijt gij wel van overtuigd, maar zij mochten toch in dit alles de hand des Heeren aanschouwen. Zij zagen uit naar een plaats waarvan Gods Woord zegt: "En aldaar zal Ik vrede geven."

Gemeente, tussen de Instituering 75 jaar geleden en deze dag, 15 december 1996, is er veel gebeurd. U behoeft dit persoonlijk niet meegemaakt te hebben, maar als het gaat over het kerkelijke leven, het ambtelijke leven, kan er zo ontzaglijk veel zijn, dat je gezegd zou hebben, heeft het nog wel zin om door te gaan?

Maar gemeente, dan mogen wij toch wel zeggen, ziende op het aantal ambtsdragers, dat de Heere wonderen heeft gedaan. Aan het eind van deze dienst zal worden afgelezen, dat een nieuwe broeder aan het aantal broeders zal worden toegevoegd, en dit mocht zijn tot eer van de God van Beth-El, want daar gaat het over.

Wij kunnen verblijd zijn, en wij mogen ook verblijd zijn in het kerkelijke leven, maar de grote vraag zal altijd weer moeten zijn: is het hart gericht op die God van Beth-El? Welnu, toen misschien de vraag rees: *Moeten wij, kunnen wij zo wel doorgaan, het loopt schier aan alle kanten vast*, dan mogen wij toch vandaag wel zeggen, dat de Heere op een wonderlijke wijze in alle noden heeft voorzien. Heeft middelijkerwijze de gemeente van Aagtekerke u in alles bijgestaan, gij zult er allen van hart mee instemmen, dat het geen mensen waren die de gemeente van Westkapelle in stand hielden.

Hier valt al hetgeen van mensen is ten enen male weg, alle roem van mensen kant is hier uitgesloten. Vandaar nogmaals de vraag, kent gij die God van Beth-El zoals Jakob Hem door genade in zijn leven had leren kennen?

Wij vragen u vanmorgen niet of gij de waarheid van hart toestemt, wat zeker een voorrecht is, daar er velen vandaag vooral ook onder onze jeugd zijn, ook in onze gemeente, want dat houdt niet op bij kerkelijke grenzen, die een groot vraagteken zetten achter de waarheid, zoals de Heere deze openbaart in Zijn Woord, ja, die zich een vijand betonen van de waarheid.

Gemeente, stond gij ooit voor die ondempbare kloof vanwege onze zonden geslagen, want daar werd Jakob ook een keer voor gesteld. Zijn naam was bedrieger, maar hij heeft dit tot zijn schande zijn gehele leven ook in moeten leven. Wat het zeggen wil een bedrieger te zijn tegenover een mens, dat is al een ontzaglijk iets, maar een bedrieger te zijn tegenover een Alwetend God, grijpt veel dieper in. Als dat werkelijkheid wordt, want dit is hetgeen wat de zondaar gaat verstaan als God Hem van dood levend maakt, dan worden het allemaal bedriegers. Dan zal de een zich nooit boven de ander kunnen verheffen. Dan moge Jezus tot een Nathanaël zeggen: "Waarlijk een Israëliet in dewelke geen bedrog is", en het is een voorrecht voor de uitleving bewaard te worden, maar ook Nathanaël heeft zijn bedrieglijk bestaan in moeten leven.

De gehele Kerk des Heeren wordt door de werking en ontdekking van Gods Geest op die plaats gebracht, waar de wortel van zijn bestaan wordt bloot gelegd. Maar juist zulk een ontdekking drijft dat volk met een Jakob uit naar de God van Beth-El. Dat volk kan het buiten de God van Beth-El niet meer houden, kan zonder Hem niet meer leven.

En weet gij wat dan bij vernieuwing weer het grootste wonder wordt, dat de Heere, de Jehovah op die ladder stond. Daar vallen alle bijoorzaken weg en blijft er maar één zaak over, dat nu die God van Beth-El bemoeienissen maken wilt met Jakobs kinderen in het persoonlijke, maar ook kerkelijke leven zoals gij dit vandaag mag ervaren. Jakob werd na 20 jaar er aan herinnerd dat er een ladder gesteld was door Hem, Die niet gelijk als een Jakob het huis van Zijn Vader was ontvlucht. Jakob moest het huis van zijn vader verlaten vanwege zijn bedrieglijk bestaan, maar nu valt het geloofsoog op die dierbare Borg en Zaligmaker, op Hem waarbij wij ook in het kerkelijke leven bij worden bepaald, want wij leven in de adventstijd.

Wanneer het Gode behaagt het geloofsoog van Zijn gunstvolk een weinig te verlichten, dan zien wij Hem met alle eerbied gesproken staan voor het aangezicht van Zijn Vader. Het heilgeheim was door geen heilige, door geen engel in de hemel op te lossen, namelijk wat wij lezen in Jeremia 3 vers 19: "Hoe zal Ik u onder de kinderen zetten, en u geven het gewenste land." Alles moest hier zwijgen, en dan zien wij hoe die Gezegende Borg en Zaligmaker naar voren treedt, getuigend voor het aangezicht van Zijn Vader, zeggend: "Vader Ik zal Borg voor Hem zijn, van Mijne hand zult Gij Hem eisen." Voor zulk een bedrieger Vader, zal Ik tot opluistering van Uw Goddelijke deugden, tot verheerlijking van Uw heilig recht, tot eer van Uw grote Naam, Mijn leven geven, Mijn bloed storten, zodat er een gemeente zal worden gevonden die U o Vader eeuwig de lof, de eer, de aanbedding en de dankzegging zal toebrengen.

Maar zo horen wij met eerbied gesproken die God van Beth-El zeggen, *dan zal Ik er ook zorg voor dragen, dat Uw Woord ook vanaf deze kansel zal worden verkondigd.*

O gemeente van Westkapelle, wat zien wij dan toch duidelijk dat dit alles, ook uw herdenken vloeit uit het Middelaarschap van die gezegende Heere Jezus Christus. Was Hij het niet geweest die Zijn voeten vrijwillig wenste te zetten op een door de zonden vervloekte wereld, u had nooit uw vijfenzeventigjarig bestaan kunnen vieren. Dat wij daarom in horen en spreken het oog op Hem mochten slaan, dan zou boven dit herdenken met recht geschreven kunnen worden: "Zijn Naam moet eeuwig de eer ontvangen."

Nee, dit is geen vanzelfheid. Toen zij mij vroegen om in deze dienst voor te gaan, was mijn grote behoefte, om de ere Gods ook in dit herdenken uit te mogen zien blinken, en het heil van zondaren op het hart gebonden te weten. Gemeente welk een hoogtij in het leven, wanneer bij vernieuwing bevestigd wordt wat de Heere eenmaal tot Jakob sprak: "En zie Ik ben met u, en Ik zal u behoeden overal waar gij zult trekken, en Ik zal u wederbrengen in dit land, want Ik zal u niet verlaten, tot Ik zal hebben gedaan hetgeen Ik tot u gesproken heb" (Genesis 28 vers 15).

Gemeente, wanneer dit door het geloof mag worden verstaan, dan gaat het er niet over hoe het verder moet met de gemeente van Westkapelle. Dan behoef je dit niet te weten, en wil je dit ook niet weten. Hier ligt ook de diepste oorzaak van uw vijfenzeventigjarig bestaan. Deze mijlpaal zou u nooit hebben bereikt, wanneer de God van Beth-El niet zou hebben vervuld, wat wij lezen in Jesaja 29 vers 22: "Jakob zal nu niet meer beschaamd worden, en nu zal zijn aangezicht niet meer bleek worden."

Jakob, hij wordt geleid naar de oorsprong van alle weldaden, namelijk de God van Beth-El, en dit mocht hetgeen zijn wat dit 75 jaar herdenken siert. Dan zet Beth-El ons in het wonder van eeuwige zondaarsliefde, geopenbaard en verklaard in het hart van hen die de minste weldaad verzondigd hebben. Wij hebben gezegd, dat de voet van die ladder door Jakob aanschouwd, zich bevindt in het stof, en het opperste daarvan tot in de hemel reikt, zodat de apostel in de Hebrëenbrief kan schrijven: "Waarlijk

Hij neemt de engelen niet aan, maar Hij neemt het zaad van Abram aan" (Hebreeën 2 vers 16).

Geliefden deze weg was het, en deze weg is het, waarlangs de zegeningen van de God van Abraham, Izak en Jakob de Kerk toevloeien. Daar hebt gij ook uw 75-jarig bestaan aan te danken. Wanneer dat vandaag de beleving van het hart mag zijn, dan vergaat het u gelijk de jongeren op de berg namelijk: "Zij zagen niemand dan Jezus alleen."

Gemeente kent gij deze geestelijke verkeersweg die zich opent in de God van Beth-El? Deze weg zou voor u en mij ten alle tijd een voorrangsweg moeten zijn, een weg waarop nog nooit iemand dodelijk is verongelukt. Heeft er dan op deze weg niets plaats, gebeurt er op deze weg niets?

Gemeente, op die weg gebeurt er alles. Enkele zaken willen wij noemen en ik wenste, dat gij deze uit de praktijk van uw leven aan mocht vullen.

Wanneer de Heere de zondaar op die weg leidt in het uur van zijn Goddelijk welbehagen, dan wordt hij op die weg afgebroken, ontgrond en ontbloot. Zijn kroon wordt op die weg driemaal omgekeerd. Maar weet ook, wanneer ooit de vraag in het hart wordt geboren die wij lezen in Zondag 5 van onze Heidelbergse Catechismus: "Wat moeten wij dan voor een Middelaar zoeken?", dan is het op die weg onder deze omstandigheden, namelijk: "Zulk één die waarachtig en rechtvaardig mens is, en nochtans ook sterker dan alle schepselen, dat is: die ook tegelijk waarachtig God is."

Door zulk een weg en langs deze weg krijgt de God van Beth-El eeuwigheidswaarde, maar ontvangen die Jakobskinderen tegelijk een ontwrichte heup en een nieuwe naam namelijk: "Israël" Wij ontmoeten daar dus een hinkende Jakob, maar tegelijk ook een waarmakend God. Paulus werd op die weg een doorn in het vlees gedrukt, een zaak niet aangenaam voor het vlees, maar wel een doorn die Hem onafscheidelijk verbonden heeft aan de God van Beth-El.

Gemeente van Westkapelle, er liggen 75 jaren achter, en hoe vele er nog voor liggen is Gode bekend. Dit weten wij wel, dat het bestaan van uw gemeente eenmaal een eind zal nemen. Dan vergaat het u als gemeente, gelijk van ieder mens moet worden gezegd: "Men kent en vindt zijn standplaats zelfs niet meer."

Wanneer het grote Godsgericht plaats zal vinden, dan zullen alle kerken, kerkgenootschappen verdwijnen, de ambtelijke bediening niet meer nodig zijn, dan blijft er maar een zaak over, namelijk de eeuwige bediening van de God van Beth-El. Wanneer wij nu het leven van Jakob en het leven van Gods volk nagaan, dan zien wij dat Jakobs God Zich uit het puin van de zonde een volk formeert dat Zijn lof mag verkondigen.

Ik denk aan hetgeen wij lezen in de Openbaring van Johannes, Hoofdstuk 21 vers 22: "En ik zag geen tempel in dezelve want de Heere, de almachtige God, is haar tempel, en het Lam." Johannes beschrijft daar het voorrecht van een aardse tempel, de bouw van die geestelijke tempel, maar ook het aanschouwen van die Eeuwige Tempel. De Kerk heeft daar geen behoefte meer aan middelen die hier nodig zijn om hen voor te bereiden voor het hemelleven. Het nieuwe Jeruzalem behoeft geen tempel meer met handen gemaakt, hetgeen daar aanschouwd wordt, is geen werk van mensen, maar van een Drie-enig God. Daar is geen sprake meer van Instituëring, maar daar valt het volle licht op Hem Die eenmaal beloofde dat de poorten der hel Zijn Gemeente nimmer overweldigen zullen.

Hier schijnt het wel eens, lijkt het er wel eens op, ziende op uiterlijke omstandigheden, vooral ook op het terrein van het kerkelijk gebeuren, alsof het met Gods Kerk op de ondergang aangaat, maar dan mogen die Jakobskinderen toch wel

eens zien dat de God van Beth-El er boven staat. Al de tegenstanders van dat Godswerk zullen aan de weet komen dat Hij regeert en Zijn almacht zal tonen.

Gemeente, volk des Heeren, wanneer dan die ladder door het geloof mag worden betreden, wanneer die Jakobskinderen de aarde weer eens onder voeten mogen hebben en de hemel in het oog, dan ontstaat dat heilige heimwee, waarvan Gods knecht Job getuigt in Job 19 vers 27: "Mijn nieren verlangen zeer in mijn schoot." Dan behoeven wij geen herdenken meer te vieren, dan behoeven Gods knechten geen herinneringspreken meer te houden dan houdt alle ambtelijke arbeid hier op. Daar mogen zij met die ontelbare schare die God van Beth-El zien van aangezicht tot aangezicht.

Gemeente van Westkapelle, broeders kerkenraad, vertegenwoordigers van de gemeente van Aagtekerke, de God van Beth-El wone rijkelijk in u, en Hij bevestigte Zijn Woord in het midden van u dat Hij eenmaal sprak tot de gemeente van Laodicéa: "Die overwint, Ik zal Hem geven met Mij te zitten in Mijn troon, gelijk als Ik overwonnen heb, en ben gezeten met Mijn Vader in Zijn troon. Die oren heeft, die hore wat de Geest tot de gemeenten zegt" (Openbaringen 3 vers 21 en 22). Amen.

Slotzang: Psalm 77 vers 7.

*'k Zal gedenken, hoe voor dezen
Ons de HEER' heeft gunst bewezen;
'k Zal de wondren gadeslaan,
Die Gij hebt vanouds. gedaan.
k Zal nauwkeurig op Uw werken
En derzelver uitkomst merken,
En, in plaats van bitt're klacht,
Daarvan spreken dag en nacht.*